ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

4

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مۇقاۋا رەسىمنى سىزغۇچى : مەمەت ئابدۇرېھىم
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت

ISBN 978-7-228-12037-6
9 787228 120376 >
定价:12.00元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

4

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

— شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى —

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔民间故事. 4:维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编. —乌鲁木齐：新疆人民出版社，2008.11
（维吾尔民间文学大典）
ISBN 978—7—228—12037—6

Ⅰ. 维… Ⅱ. 维… Ⅲ. 维吾尔族—民间故事—作品集—中国—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ. I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2008)第 177978 号

策　　划	阿不都热合曼·艾白，艾合买提·伊明
责任编辑	艾合买提·伊明
责任校对	阿布勒孜·阿巴斯 等
封面设计	买买提·诺贝提
出版发行	新疆人民出版社
地　　址	乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话	(0991)2827472
邮　　编	830001
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷	乌鲁木齐八家户彩印有限公司
开　　本	880×1230 毫米　1/32
印　　张	5
版　　次	2008 年 11 月第 1 版
印　　次	2008 年 11 月第 1 次印刷
印　　数	1—5000
定　　价	12.00 元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى — 4

نەشرگە تەييارلىغۇچى: «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي، ئەخمەت ئىمىن

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن

مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس قاتارلىقلار

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت

نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 - نومۇر

تېلېفون: 0991—2827472

پوچتا نومۇرى: 830001

ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى

باسقۇچى: ئۈرۈمچى باجياخۇ رەڭلىك باسما چەكلىك شىركىتى

فورماتى: 880×1230 مىللىمېتىر 1/32

باسما تاۋىقى: 5

نەشرى: 2008 - يىلى 11 - ئاي 1 - نەشرى

باسمىسى: 2008 - يىلى 11 - ئاي 1 - بېسىلىشى

تىراژى: 1—5000

كىتاب نومۇرى: ISBN 978—7—228—12037—6

باھاسى: 12.00 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

مۇھەررىردىن

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى باي ۋە گۈزەل بىر خەزىنە. ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ بېسىپ ئۆتكەن ئۇزاق تارىخىي تەرەققىياتى جەريانىدا، ئۆزىنىڭ مىللىي تىلىنى، ئۆرپ - ئادىتىنى، مىللىي مەدەنىيىتىنى، جۇملىدىن باي، گۈزەل ۋە پارلاق ئېغىز ئەدەبىياتىنى بارلىققا كەلتۈرگەن. ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئۇزۇن تارىخقا، باي، چوڭقۇر مەزمۇنغا، ئۆزىگە خاس مىللىي ئۇسلۇب ۋە مىللىي شەكىلگە ئىگە بولۇپ، كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇرىدىغان بىر رەڭدار گۈلشەن. ئۇ ئۆزىنىڭ مەزمۇنىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، بايلىقى ۋە كەڭلىكى بىلەن، شەكلىنىڭ خىلمۇخىللىقى ۋە گۈزەللىكى، تۈرىنىڭ كۆپلۈكى بىلەن كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىدۇ.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى يۇقىرىقىدەك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ ئومۇملاشقان بىر تۈرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئېغىزدىن ئېغىزغا، ئەۋلادتىن ئەۋلادقا كۆچۈش جەريانىدا خەلق ئاممىسى تەرىپىدىن پىششىقلىنىپ، ۋەقەلىكى تاۋلانغان، نەتىجىسى روشەن ھەم ئۇمىدۋار، تىلى تەسىرلىك ۋە گۈزەل بولۇپ يېتىلگەن.

ھەممىمىزگە مەلۇم، چۆچەك پېرسوناژلىرى بولغان، بىر پۈتۈن ۋەقەلىككە ئىگە نەسرىي ئەسەر. ئۇ ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەرقانداق بىر تەرىپىنى ئەكس ئەتتۈرەلەيدۇ. ئۇ ئىجتىمائىي رېئاللىقنىڭ ئەمگەكچى خەلق مېڭىسىدىكى

ئىنكاسى، ئەمگەكچى خەلق تۇرمۇشىنىڭ، ئىدىيە ـ ھېسسىياتىنىڭ، غايە ۋە ئارمىنىنىڭ بەدىئىي ئىپادىسى. چۆچەكلەر ئاساسەن رېئالىزملىق بولىدۇ، ئۇنىڭدا يەنە ئاكتىپ رومانتىزمنىڭ قويۇق ئىپادىسىمۇ بولىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىمۇ شۇنداق.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكى، ھەقىقەتپەرۋەرلىكى، ئەمگەكچان روھى، ساغلام ۋە گۈزەل ئەخلاقىي پەزىلىتى، ۋەتەنپەرۋەرلىكى، قەيسەرانە كۈرەش قىلىش ئىرادىسى، شۇنداقلا ئېسىل ئارزۇ ـ ئارمانلىرى ئىپادىلەنگەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئوبراز ئارقىلىق ئىپادىلىنىپ، كىشىلەرگە ياخشى بىلەن ياماننى، ھەق بىلەن ناھەقنى، ئۆز بىلەن دۈشمەننى، خۇنۈكلۈك بىلەن گۈزەللىكنى پەرق ئېتىشكە ياردەم بېرىدۇ. بىز بۇنىڭدىن خەلق چۆچەكلىرىنىڭ مۇئەييەن تەربىيىۋى رولىنى بايقىۋالالايمىز.

شۇنى قەيت قىلىشقا بولىدۇكى، خەلق چۆچەكلىرىنىڭ بالىلارغا بولغان تەربىيىۋى رولى تېخىمۇ زور بولىدۇ. بالىلار كىچىكىدىن تارتىپلا خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى، جۈملىدىن چۆچەكلەرنى ئاڭلىسا، ئۇلارنىڭ يۇمران قەلبىدە ياخشىلىق، ھەققانىيلىق، گۈزەللىك، ھاياتنى ۋە تەبىئەتنى سۆيۈش ئىستىكى ئويغىنىدۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنىڭ تۇرمۇشنى، تارىخنى بىلىش ۋە چۈشىنىشتىكى رولى، خەلق تىلىنى ئۆگىنىشتىكى رولى، گۈزەللىك قارىشىنى يېتىلدۈرۈشتىكى ئىستېتىكىلىق رولى، كۆڭۈل ئېچىش رولىنىمۇ ئۇنىڭ تەربىيىۋى رولىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. يۇقىرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزئارا باغلانغان، ئۆزئارا گىرەلەشكەن، سىڭىشىپ كەتكەن، بىر ـ بىرىنى تولۇقلىغان ۋە ئۆزئارا ماسلاشقان. بۇ خەلق چۆچەكلىرىنىڭ خەلق

www.uyghurkitap.com

تۇرمۇشى بىلەن قان ـ گۆشتەك زىچ مۇناسىۋىتى بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئېغىزاكى ئەدەبىياتى يېزىق شەكىللىنىشتىن بۇرۇنلا ۋۇجۇدقا كېلىپ، نۇرغۇن ئەسىرلەر مابەينىدە ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈردى. يېزىق شەكىللەنگەندىن كېيىن ئۇنىڭ تەرەققىياتى يەنىلا توختاپ قالغىنى يوق. كېيىنكى مەزگىللەردە نۇرغۇن ئەللەردە خەلق چۆچەكلىرى يىغىپ خاتىرىلىنىپ، ئۇنىڭ يوقىلىپ كېتەي داۋاملىق مۇكەممەللىشىشىگە كاپالەتلىك قىلىندى. بۇ ئىش بىزدە بۇرۇن ئانچە ـ مۇنچە ئىشلەنگەن بولسىمۇ، رەسمىي ئىشلەش ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 50 ـ يىللىرىدا باشلاندى دېيىشكە بولىدۇ. ئازادلىقتىن كېيىن ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى بىرقانچە توپلام قىلىپ ئىشلەنگەنىدى. 80 ـ، 90 ـ يىللارغا كەلگەندە ئېلىمىز بويىچە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاش، رەتلەش، نەشر قىلىش دولقۇنىنىڭ تۈرتكىسىدە شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى ناھىيىلىرىگىچە خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەسەرلىرى كەڭ كۆلەمدە يىغىلدى، رەتلەندى ۋە مەخسۇس توپلاملار نەشر قىلىندى. مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا بۇ ئەسەرلەر قايتا ـ قايتا سېلىشتۇرۇش، رەتلەش، تاللاش ئارقىلىق سىستېمىلاشتۇرۇلۇپ زور ھەجىملىك «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» ۋۇجۇدقا كەلدى. قولىڭىزدىكى 23 قىسىملىق «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى» دەل مۇشۇ ئىلمىي ئەمگەكنىڭ مېۋىسى.

بۇ بىر يۈرۈش كىتابقا سېھرىي چۆچەكلەر، تۇرمۇش چۆچەكلىرى، چېچەنلەر ھەققىدىكى چۆچەكلەر، ھەجۋىي چۆچەكلەر، تېپىشماقلىق چۆچەكلەر، ھايۋانلار ھەققىدىكى چۆچەكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان 300 دىن ئارتۇق چۆچەك

كىرگۈزۈلگەن ۋە مۇناسىپ قىزىقارلىق قىستۇرما رەسىملەر سەپلەنگەن.

ئىشىنىمىزكى، بۇ بىر يۈرۈش كىتاب خەلقىمىزنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى تېخىمۇ بېيىتىدۇ ۋە رەڭدار قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقاتچىلىرىنىمۇ مول ۋە رەڭدار ماتېرىيال مەنبەسى بىلەن تەمىنلەيدۇ، ئۇلار بۇ كىتابلىرىمىزدىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، تارىخىي، ئەخلاقىي، دىنىي ۋە ئېستېتىكلىق قاراشلىرىنى، ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىي تۇرمۇشىنى، ئۆرپ - ئادەت ئالاھىدىلىكلىرىنى تەتقىق قىلىشتا مۇھىم يىپ ئۇچى ۋە ئىلھامغا ئېرىشەلەيدۇ. بىزنىڭ بۇ كىتابلارنى نەشرگە تەييارلاشتىكى ئاساسىي مۇددىئايىمىزمۇ دەل مۇشۇ.

مۇندەرىجە

ئاق بوز ئايغىر 1
ئالتۇن كەش 40
يېرىل تېشىم، يېرىل 69
سەمەندەر 83
گۆھەر تۇغىدىغان توخۇ 97
ئۇشتىگەرنىڭ چارىسى 110
تىرىك ـ تىرىك، كىم ئويغاق 120
زۇلخۇمار 129
ھېكمەتلىك ساندۇق 144

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئاق بوز ئايغىر

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا، كۆرۇنگەن تاغنىڭ نېرىسىدا، كۆرۇنمىگەن تاغنىڭ بېرىسىدا سۆلەت باي دېگەن بىر كىشى ئۆتكەنىكەن. سۆلەت باي ھەددى ـ ھېسابسىز بايلىقفا ئىگە بولۇپ، مەغرىبتىن مەشرىققىچە بولغان ئەل ـ يۇرتلاردا سودا ـ سېتىق قىلىدىكەن. سۆلەت باينىڭ توققۇز ئوغلى بار ئىكەن. باينىڭ پۈتۈن خىيالى بايلىق توپلاپ بىرنى ئىككى قىلىش، ئىككىنى تۆت قىلىش بولغاچقا، ئوغۇللىرىنى ئۆيلەپ، زېمىنىسىدىكى ئاتلىق بۇرچىنى ئادا قىلىش خىيالىغا كىرىپ چىقماپتۇ، شۇڭا ئوغۇللىرىنىڭ چوڭىنىڭ چېچىغا ئاق كىرىپ، كەنجىسى يىگىت بوپتۇ. باينىڭ كەنجى ئوغلىنىڭ ئىسمى نۇرزات بولۇپ، ئوغۇللارنىڭ ئىچىدە چېچەن، ئەقىللىق، باتۇر ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە توققۇز ئوغۇل بىر تويغا قاتارلىشىپ كەلسە، ياشلاردىن بىرى:

— ھە، كېلىڭلار، سۆلەت باينىڭ بۇقىلىرى! — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان نۇرزات دەرھال قايتىپ كېتىپتۇ. ئاكىلىرى تويدىن كېلىپ:

— سەن بىز بىلەن بىرگە تويغا بارغان، كېيىن يوقىلىپ كەتتىڭغۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. نۇرزات:

— سىلەر شۇنداق گالۋاڭمۇ؟! — دەپ تويدا ئاڭلىغان

سۆزنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن كىشىلەر ئۇلارنى «سۆلەت باينىڭ بۇ-قىلىرى» دەيدىغان بوپتۇ.

كۇنلەر ئۆتۈپ بۇ گەپ سۆلەت باينىڭ خوتۇنىنىڭ قۇلى-قىغا يېتىپتۇ. ئۇ سۆلەت بايغا:

— هەي دادىسى، كىشىلەر بىزنى نېمىلەر دەپ سۆز - چۆچەك قىلىشىۋاتىدۇ، بىلەملا؟ — دەپتۇ. سۆلەت باي خاپا بولۇپ:

— قانداق ئادەملەركەن ئۇ بىزنى بىرنەرسە دەيدىغان؟ ! — دەپتۇ. خوتۇنى:

— هەي دادىسى، بالىلارنىڭ ئالدى چارساقال، كەينى يى-گىت بولدى. سىلى ئۇلارنى ئۆيلۈك - ئوچاقلىق قىلمامىلا؟ — دېيىشىگە، سۆلەت باي:

— كىشىلەر شۇ توغرۇلۇق سۆز - چۆچەك قىلىشىپتى-مۇ؟ مەن توققۇز ئوغلۇمغا توققۇز قىزى بار باينىڭ قىزلىرى-نى تېپىپ بىراقلا بىر تەرەپ قىلىمەن، — دەپتۇ. سۆلەت باينىڭ خوتۇنى:

— سىلى ئىزدەپ بارمىسىلا، خەق سىلىنى ئىزدەپ كې-لەمدۇ؟ — دەپتۇ.

سۆلەت باي ئوغۇللىرىنى ئەگەشتۈرۈپ، توققۇز قىزى بار باينى ئىزدەشكە بەل باغلاپتۇ. ئۇ يول تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ سەپەرگە چىقىش ئالدىدا نۇرزاتقا ئۆز مەقسىتىنى بايان قى-لىپ، ئۇنى ئۆيىدە قويۇپ قويۇپ، سەككىز ئوغلى بىلەن سە-پەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئۇلار كۆپ يول يۈرۈپ بىر يايلاققا بېرىپ-تۇ. يايلاقتا سان - ساناقسىز قويلار ئوتلاپ يۈرگۈدەك. ئۇلار قويچىدىن بۇ قويلارنىڭ قۇددۇس باينىڭ قويلىرى ئىكەنلىكى-نى بىلىپتۇ.

ئۇلار يولنى داۋاملاشتۇرۇپ تاغ ـ قىرلاردىن ئۆتۈپ، يەنە نۇرغۇن تۆگە، كالا، قوتاز، يىلقىلارنى كۆرۈپتۇ ھەم ئۇلارنىڭمۇ قۇددۇس باينىڭ ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ.

سۆلەت باي تاغدىن ئېشىپ باينىڭ ئۆيىنى ئىزدەپ تېپىپتۇ. ئىككى باي كۆرۈشۈپتۇ. قۇددۇس باي ئۇنى بىر كېچە قونۇپ كېتىشكە تەكلىپ قىپتۇ. سۆلەت باي ماقۇل بولۇپ ئۆيگە كىرسە، ئىلغۇدا سەككىز ھالقا تۇرغۇدەك. سۆلەت باي:

— مېنىڭ توققۇز ئوغلۇم بار، مەن شۇلارغا توققۇز قىز ئىزدەپ كېتىۋاتقانىدىم، بۇ ئۆيدىكى ھالقىلارنى كۆرۈپ مەقسىتىمگە يەتتىم دەپ خۇشال بولغانىدىم. ئەپسۇس، سانىسام بىرى كەم ئىكەن، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، يەنە بىرى ئەنە، — دەپتۇ قۇددۇس باي باشقا بىر ئىلغۇدىكى ھالقىنى كۆرسىتىپ، — بۇ كەنجى قىزىم پەرىزاتنىڭ ھالقىسى. سەككىز قىزىم بىر تەك بولسا، كەنجى قىزىم پەرىزات بىر تەك، — دەپتۇ. سۆلەت باي ئۇنىڭغا:

— مېنىڭمۇ سەككىز ئوغلۇم بىر تەڭ، كەنجى ئوغلۇم بىر تەڭ. كەنجى قىزىڭىزنى كەنجى ئوغلۇمغا بەرسىڭىز بەك ياخشى بولغۇدەك، — دەپتۇ. قۇددۇس باي ماقۇللۇق بىلدۈرۈپتۇ.

ئىككى باي مەسلىھەتلىشىپ توي كۈنىنى بېكىتىپتۇ. توي تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ، دېگەن قەرەلدە توققۇز كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ، ئەل - جامائەتكە داستىخان سېپتۇ. قۇددۇس باي قىزلىرىنى كۈيئوغۇللىرىغا قوشۇپ يولغا سېلىشنىڭ تەييارلىقى بىلەن بوپتۇ. قىزلىرىنىڭ چوڭلىرى ئۆز مەشۇقلىرى بىلەن كۈلكە - چاقچاق بىلەن بوپتۇ. كەنجى قىز ئۆزى يالغۇز ئىچى پۇشۇپ، تاشقىرىغا چىقىپ خىيالغا پېتىپ قاپتۇ. تۇساتتىن:

— ئەي پەرىزات، نېمانچە غەمكىن بولۇپ كەتتىڭ؟ — دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ، قىز قارىسا، ئالدىدا بىر ئاق بوز ئايغىر تۇرغۇدەك. ئۇ بۇ خۇدانىڭ كارامىتىمۇ نېمە، دەپ ئويلاپ:

— سەن قانداق بولۇپ تىلغا كىرىپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئاق بوز ئايغىر:

— ئاي تولغان ئاخشىمى ئاسماندىن بىر تۇلپار چۈشۈپ ئاتاڭنىڭ يىلقىلىرى ئىچىدىكى بىر بايتالغا قوشۇلغان، مەن شۇ بايتالدىن تۇغۇلدۇم، — دەپ ئۆز سىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. كەنجى قىز:

— سەن يېنىمغا نېمە مەقسەتتە كەلدىڭ؟ — دەپتۇ. ئاق بوز ئايغىر:

— مەن ئۈچ كۈندىن كېيىن بولىدىغان ئىشلارنى ئالدىن بىلىمەن، تاغلاردىن ئۇچۇپ ئۆتەلەيمەن، دەريادا ئۈزەلەيمەن، ئوتتا كۆيمەيمەن. سەن داداڭدىن مېنى بېرىشنى ئىلتىماس قىل، بولمىسا مۇرادىڭغا يېتەلمەيسەن، — دەپتۇ. دېگەندەك

پەرىزات دادىسىدىن ئاق بوز ئايغىرنى تەلەپ قىپتۇ. قۇددۇس باي قىزىنىڭ ئىلتىماسىنى قوبۇل قىپتۇ.

قۇددۇس باي ئۇلار بىلەن خوشلىشىدىغان چاغدا، ئۇلارنىڭ يالغۇز ئېقىن بويىدا، شور قۇدۇقنىڭ ئەتراپىدا قونىماسلىقىنى تاپىلاپتۇ.

سۆلەت باي قۇددۇس باي بىلەن خوشلىشىپ، كېلىنلىرىنى ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ.

ئاشۇ يۇرتتا بىر جادۇگەر بولۇپ، ئۇنىڭ بىر قىزى بار ئىكەن. ئۇ قىز بىر كۈنى چۈشىدە ئالتۇن ساقا، ئالتۇن ئوشۇق ئويناپ يۈرگەن نۇرزاتنى كۆرۈپتۇ ـ دە، ئۇنىڭغا ئاشىق بوپتۇ. جادۇگەر قىزىنىڭ ھالىنى كۆرۈپ:

ــ ئەي جانجىگەر قىزىم، ساڭا نېمە بولدى؟ ــ دەپ سوراپتۇ. قىز بولغان ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. جادۇگەر موماي نۇرزاتنى قولغا چۈشۈرۈشنى نىيەت قىلىپ، ئىككى ئوغلىنى ئاتلاندۇرۇپتۇ.

سۆلەت باي سەپەر قىلىپ بىر يالغۇز ئېقىن بويىغا يې-
تىپ بېرىپتۇ ـ دە، شۇ يەردە چۈشكۈن قىلىپ ماڭماقچى
بوپتۇ ۋە شۇ يەردە قونالغۇ راسلاپتۇ.

سۆلەت باي يالغۇز ئېقىن بويىغا بېرىپ سوغۇق سۇدا يۈز –
كۆزنى يۇماقچى بولۇپ تۇرۇشىغا، ئىككى دانە قوي ئۆپكىسى
ئېقىپ كەپتۇ. سۆلەت باي بۇنى كۆرۈپ، بۇلارنى ئىت يېسۇن
دەپ سۇزۇۋاپتۇ. شۇ چاغدا ئىككى ئۆپكە قاۋۇل ئىككى يى-
گىتكە ئايلىنىپ:

— سەن قېرى نېمىدەپ بىزنىڭ ساياھىتىمىزنى بۇزد-
سەن؟ ! سەن بىزنىڭ پادىشاھ ئەۋلادى ئىكەنلىكىمىزنى بىل-
مەمسەن؟ ! تېخى ئىت يېسۇن دەيسىنا ! — دەپ سۆلەت باي-
نىڭ ياقىسىنى سىقىپتۇ. سۆلەت باي:

— مەن بىلمەي قاپتىمەن، مېنى كەچۈرسەڭلار، — دەپ
يالۋۇرۇپتۇ. ئۇلار:

— بىز دېگەنگە كۆنسەڭ بىزدىن قۇتۇلىسەن، بولمىسا
دەرياغا تاشلايمىز، — دەپ سۆلەت باينى دەريا تەرەپكە سۆرەپ-
تۇ. سۆلەت باي قورقۇپ:

— نېمە دېسەڭلار كۆنەي، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

— كىچىك ئوغلۇڭنىڭ ئالتۇن ساقىسىنى بىزگە قويۇپ
كەت، — دەپتۇ ئۇلار.

سۆلەت باي ئامال قىلالماي ئالتۇن ساقىنى چىقىرىپ
بېرىپ قۇتۇلۇپ، دەرھال قونالغۇغا قايتىپ كېلىپلا يولغا چى-
قىپتۇ. ئۇلار يول ئۈستىدە قىڭغىر جىگدە تۈۋىدە كونا قومۇش
كەپىنى ئۇچرىتىپتۇ. ئۇ كەپە نۇرزاتقا ئاشىق بولغان جادۇگەر
قىزنىڭ كەپىسى ئىكەن. جادۇگەر قىز بۇ يەردە پەرىزاتنى
قەستلەپ ئولتۇرغانىكەن. ئۇ سۆلەت بايلارنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى
كۆرۈپ كەپىدىن چىقىپ، پەرىزاتقا مۇنداق دەپتۇ:

ئاق بوز ئايغىر مىنىپسەن،
نەگە ماڭدىڭ، پەرىزات؟
سەپىرىڭ قۇتلۇق سەپەرمۇ
غايىب نىكاھ، پەرىزات؟
ئاقۋاش تۆگەڭ ياراملىق،
قۇتلۇق بولسۇن، پەرىزات.
ئۇزغۇ ساۋۇت ـ دۇبۇلغاڭ،
غايىب نىكاھ، پەرىزات.
چۆل بويىدا دېمىسەڭ،
قومۇش كەپە دېمىسەڭ،
بىزنىڭ ئۆيگە چۈشۈپ كەت.
مېنى غېرىب كۆرمىسەڭ،
شېرىن سۆھبەت قۇرۇپ كەت،
ئىچ سىرىمنى بىلىپ كەت.
ھېچبولمىسا دەم ئېلىپ،
تۇز ـ تەمىمنى تېتىپ كەت،
سىنچېيىمنى ئىچىپ كەت.

جادۇگەر قىزنىڭ زاڭلىق قىلىپ سۆزلەۋاتقانلىقىنى بىلـ-
گەن پەرىزات مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

ئەي ناتونۇش بىگانە،
ئۆي تۇتۇپسەن يېگانە.
يامان نىيەت بولمىساڭ،
يۈرەتتىكىمۇ پىنھانە.
سۆيگەن يارىم نۇرزاتتۇر،
ئۆز يارىمنى سۆيىمەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

مىنگەن ئىتىم ئۆز ئىتىم،
يارغا سوۋغات تۇتىمەن.
يۈك ـ تاقامنى پەقەتلا
ئاق تۆگىگە ئارتىمەن.
كىيىپ ساۋۇت ـ دۇبۇلغا،
جەڭگە تەييار تۇرىمەن.
چۆل بويىدا دېمەيمەن،
قومۇش كەپە دېمەيمەن.
زورلىساڭمۇ، بىلىپ قوي،
بۇ ئۆيۈڭگە كىرمەيمەن،
بىر سائەتمۇ تۇرمايمەن،
سۆھبەت قۇرۇپ يۈرگۈم يوق،
ئىچ سىرىڭنى بىلگۈم يوق،
سىنچېپىڭنى ئىچكۈم يوق.

جادۇگەر قىز ئىغىز ئاچالماي دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ قاپتۇ. ئۇلار كېتىۋېرىپتۇ. بىر كۈنى كەچ كىرگەندە، ئۇلار بىر شور قۇدۇققا كەپتۇ. سۆلەت باي شۇ يەردە چۈشكۈن قىلماقچى بولغانىكەن، پەرىزات:

— بۇ يەردە قونمايلى، خەتەرلىك، — دەپتۇ، لېكىن سۆلەت باي مۇشۇ يەردە قونىمىز دەپ چىڭ تۇرۇۋاپتۇ.

شۇ كېچىسى پۈتۈن ئەتراپنى قارا تۇمان قاپلاپ كېتىپتۇ. ئەتىسى ئاقباش تۆگىنىڭ يوقلۇقى مەلۇم بوپتۇ. سۆلەت باي ئىزدەپ بىر يەرگە بارسا تۆگە تۇرغۇدەك، تۆگىنىڭ نوختىسى بىر قوڭغۇراق تىكەنگە ئىلىنىپ قاپتۇ، ئۇنىڭ تۈۋىدە بىر قىرى دۇمچەك موماي ئولتۇرۇپتۇ. سۆلەت باي:

— موما، ھەي موما، ئاۋۇ چۇلۇۋۇرنى ماڭا ئېلىۋېتىڭە، —

دەپتۇ.

— قوپسام ئول-تۇرالمايمەن، ئول-تۇرسام قوپالمايمەن، بالام، ئۇنىڭغا ها-لىم يەتمەيدۇ، — دەپتۇ موماي مۇلا-يىملىق بىلەن.

سۆلەت باي مو-مايىنىڭ سۆزىگە ئى-شىنىپ، چۇلۇۋۇرنى ئالاي دەپ ئاتتىن ئېگىلىشىگە، موماي خۇددى بۈركۈتتەك كېلىپ ئۇنى ئاتتىن يۇلۇۋاپتۇ. سۆلەت باي مومايىنىڭ جادۇگەر ئىكەنلىكىنى بى-لىپ، ئۇياق - بۇياققا يۇلقۇنۇپ كۆرۈپتۇيۇ، ئۇنىڭ قولىدىن ئاجرىيالماپتۇ. سۆلەت باي ئاخىر:

— توققۇز كېلىن كۆچۈرۈپ، بۈگۈن كەلدىم بۇ يەرگە. قويۇۋەتكىن، جان موما، كۆمەي سېنى مەن زەرگە، — دەپ مومايغا يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ، لېكىن موماي ئۇنى قويۇپ بەر-مەپتۇ. سۆلەت باي:

يەنە رازى بولمىساڭ،
سان - ساناقسىز قويۇم بار،
خالىغانچە ئېلىۋال.
يەنە نېمە ئويۇڭ بار؟

ئۇيغۇر كىتاب تورىيىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

يەنە رازى بولمىساڭ،
نىيىتىڭدىن يانمىساڭ،
قورۇ ـ قورۇ تۆگەم بار،
قانچە ئالساڭ شۇنچە ئال.
بۇ جېنىمنى قىلما خار،
قويۇۋەت مېنى، ئانىجان.

دەپتۇ. موماي ئۇنى يەنىمۇ قاتتىقراق سىقىپتۇ. سۆلەت باي:

يەنە رازى بولمىساڭ،
ساي ـ سايلاردا يىلقام بار.
رەھىم قىلغىن، ئانىجان،
سەندە بولسۇن ئىختىيار.
ئۇ ھەم بولسۇن سېنىڭكى،
جېنىم قالسۇن مېنىڭكى.

دەپ زار ـ زار يىغلاپتۇ.

موماي «ياق ـ ياق» دەپ تېخىمۇ قاتتىق سىقىۋاتقانىكەن، سۆلەت باي:

يەنە رازى بولمىساڭ،
نىيىتىڭدىن يانمىساڭ،
جان كېلىنىم پەرىزات،
ساڭا بولسۇن قول ـ قانات.
سېغىزغاندەك ساقلىقى،
ئاق پاختىدەك ئاقلىقى،
ئۇ ھەم بولسۇن سېنىڭكى،
جېنىم قالسۇن مېنىڭكى.

دەپتۇ. «ياق ـ ياق» دەپ موماي سۆلەت باينىڭ گېلىنى تېخى-مۇ بەكرەك سىقىپتۇ. سۆلەت باي:

يەنە رازى بولمىساڭ،
سەككىز قىران ئوغلۇم بار،
سەكسەن ئەرنىڭ كۈچى بار.
شۇلار بولسۇن سېنىڭكى،
جېنىم قالسۇن مېنىڭكى.
قويۇۋەت مېنى، جان موما،
كۈچكە تولغان جان موما.

دەپتۇ. موماي «ياق - ياق» دەپ سۆلەت باينىڭ گېلىنى بىر سىق-
قانىكەن، سۆلەت باينىڭ جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قاپتۇ - دە،
خىرقىراپ تۇرۇپ:

يەنە رازى بولمىساڭ،
خۇي - پەيلىڭدىن يانمىساڭ،
ساڭا قوياي بىر تىلەك،
سەككىزىدىن بىر بۆلەك،
كەنجى ئوغلۇم شۇ نۇرزات،
پالۋانمۇدۇر تاغ يۈرەك.
ئۇ ھەم بولسۇن سېنىڭكى،
جېنىم قالسۇن مېنىڭكى.
قويۇۋەت مېنى، جان موما،
كۈچكە تولغان خان موما.

دەپتۇ. جادۇگەر موماي شۇندىلا قولىنى بوشىتىپ:
— نۇرزاتنى ماڭا قانداق كەلتۈرۈپ بېرىسەن؟ — دەپ
سوراپتۇ.
— يانچۇقۇمدا نۇرزاتنىڭ ئالتۇن ئوشۇقى بار، نۇرزات
ئۇنىڭسىز يۈرەلمەيدۇ، مەن ئۇنى ساڭا بېرىپ كەتسەم، نۇرزات
ئۇنى ئىزدەپ كېلىدۇ، — دەپتۇ. پەرىزات بۇ گەپلەرنى پىند-

ھاندا تۇرۇپ ئاڭلاپ قاپتۇ.

سۆلەت باي ئالتۇن ئۇشۇقنى مومايغا بىرنى، تۈگۈنىنى ئېلىپ قايتىپ كەپتۇ ـ دە، يۈكلىرىنى ئارتىپ يولغا چۈشۈپتۇ. پەرىزات يول بويى غەمكىن مېڭىپتۇ. سۆلەت باي ئۆيىتىغا قايتىپ كېلىپ، توققۇز كېچە ـ كۈندۈز كاتتا توي قىلىپ بېرىپتۇ. توي تۈگەپ نۇرزات ھۇجرىسىغا كىرسە، پەرىزات يىغلاپ ئولتۇرغۇدەك. نۇرزات پەرىزاتتىن:

— ئەي مەلىكەم، ساڭا نېمە بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ. پەرىزات يول ئۈستىدىكى ئەھۋالنى بايان قىپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە نۇرزات ئاتىسىدىن ئالتۇن ساقا بىلەن ئۇشۇقنى سوراپتۇ. سۆلەت باي يالغاندىن يانچۇقىنى ئىزدىگەن بولۇپ:

— ھەتتەڭگەي، شور قۇدۇقنىڭ يېنىدا ئات باقىۋاتقاندىم، شۇ يەردە چۈشۈرۈپ قويغان ئوخشايمەن، — دەپتۇ.

نۇرزات قارا كۆز تۆگىسىنى مىنىپ، ئالتە ئايلىق ئالا ئاتنى يېتىلەپ، ئالتۇن ساقا بىلەن ئۇشۇقنى ئىزدەپ يولغا چىقماقچى بوپتۇ. پەرىزات:

— مېنىڭ ئاق بوز ئايغىرىمنى مىنىپ بارغىن، ئۇ كۆڭگە ئالتە ئايلىق يولنى باسالايدۇ، — دەپتۇ، لېكىن نۇرزات ئۆزىنىڭ قارا كۆز تۆگىسىگە مىنىپ يولغا چىقماقچى بوپتۇ. پەرىزات چېچىنى چۇۋۇپ، يىغلىغىنىچە يولغا چىقىۋاپتۇ ۋە:

— مېنىڭ ئاق بوز ئايغىرىمنى، بۇ تارغاق بىلەن سۆزگىنى، ئەينەكنى ئېلىۋال، — دەپتۇ. نۇرزات ئاخىر كۆنۈپتۇ.

نۇرزات يۇرتىدىن خېلى ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىن، ئاق بوز ئايغىر زۇۋانغا كىرىپ:

— نۇرزات، ئالتۇن ساقاڭ جادۇگەرنىڭ ئىككى ئوغلىدا، ئالتۇن ئۇشۇقۇڭ جادۇگەرنىڭ ئۆزىدە، ئۇلار سېنى تۇتۇۋال-

ماقچى. ئۇلاردىن قۇتۇلۇش ئانچە تەس ئەمەس. قالغىنىنى ۋاقتى كەلگەندە كۆرەرمىز، كۆزۈڭنى يۇم ! — دەپتۇ. نۇرزات كۆزىنى يۇمۇپتۇ. ئات بىردەمدىن كېيىن، — كۆزۈڭنى ئاچ ! — دەپتۇ. نۇرزات كۆزىنى ئېچىپ ئۆزىنى بىر ئېقىن بويىدا كۆرۈپتۇ. شۇ چاغدا ئات، — ئاتاڭ مۇشۇ يەردە ئالتۇن ساقاڭنى جادۇگەرنىڭ ئىككى ئوغلىغا تارتقۇزۇپ قويغان. بۇ شۇلارنىڭ شەھىرى، ئۇلار بىلەن ئېلىشساڭ تەڭ كېلەلمەي-سەن، پەم ئىشلەتمىسەڭ بولمايدۇ. بىر قۇچاق قومۇش ئەكەل-گىن، — دەپتۇ.

نۇرزات قومۇشنى ئەكەپتۇ. ئۇلار قومۇشلارنى ئۇلاپ دەر-ياغا ساپتۇ. بىر چاغدا قومۇشقا يامىشىپ دەريادىن بىرمۇنچە چۇمۇلە چىقىپ:

— ئەي ئادەم بالىسى، سەندىن بىزگە رەھىم كەلدى. سا-ڭا نېمە كېرەك؟ — دەپتۇ. نۇرزات:

— ماڭا ھېچ نەرسە كېرەك ئەمەس، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا بىز ساڭا بىر تالدىن قېشىمىزنى يۇلۇپ بېرەيلى، ھاجىتىڭ چۈشكەندە كۆيدۈرسەڭ تەييار بولىمىز، — دەپ چۇمۇلىلەر قېشىنى يۇلۇپ بېرىپ كېتىپتۇ.

ئەتىسى ئوتلاقتا بوران چىقىپتۇ، بوران بىلەن تەڭ ئې-چىنىشلىق ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. بۇ چاغدا نۇرزات بۇنىڭ نېمە ئاۋازلىقىنى بىلمەي:

— بۇ نېمىنىڭ ئاۋازى؟ — دەپ سوراپتۇ. ئاق بوز ئايغىر:

— ئاشۇ قومۇشلۇقتا بىر ئانا يولۋاسنىڭ پۇتىغا قومۇش كىرىپ كەتكىلى ئۈچ يىل بولدى، قومۇش يولۋاسنىڭ پۇتىدا كۆكلەپ قاپتۇ. بوران چىقسىلا قومۇش يولۋاسنى قاقشىتىدۇ. سەن يولۋاسنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇپ قويغىن، — دەپتۇ.

نۇرزات يولۋاسنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. يولۋاس ئازابقا

بەرداشلىق بېرەلمەي هوشىدىن كەتكەنىكەن. نۇرزات شۇ يۇر-
سەتتىن پايدىلىنىپ يولۋاسنىڭ پۇتىدىن كۆكلەپ چىققان قۇ-
مۇشنى ئېلىۋېتىپتۇ، يولۋاسنىڭ يارىسىنى كۆڭلىكىنىڭ پە-
شىنى يىرتىپ تېڭىپتۇ. شۇ چاغدا يولۋاس هوشىغا كېلىپتۇ.
— ئەي ئادەم، ئىنسانلار بىزگە ئوخشاش هايۋانلارغا
ئۆچ بولىدىغان، سەن نېمە ئۈچۈن مېنى ئازابتىن قۇتۇلدۇر-
دۇڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— مېنىڭ ساڭا رەھمىم كېلىپ قالدى، — دەپتۇ
نۇرزات.
— رەھمىنىڭ بۇنىڭدىن چوڭ بولماس. سېنىڭ نېمە
ھاجىتىڭ بولسا مەن تەييار، — دەپتۇ يولۋاس.
— مېنىڭ ھېچقانداق ھاجىتىم يوق، — دەپتۇ نۇرزات.
— ئەگەر ماڭا ھاجەتمەن بولساڭ مۇشۇ تۈكۈمنى كۆيە-
دۈر، — دەپ بىر تۇتام تۈكىنى بېرىپ كېتىپ قاپتۇ
يولۋاس.
نۇرزات ئەتىسى ئاق بوز ئايغىرنى مىنىپ شەھەر دەرۋا-
زىسىدىن كىرىشىگە، جادۇگەرنىڭ ئوغۇللىرى ئۇنىڭ ئالدىنى
توسۇپ:
— ھەي نۇرزات، بىز سېنى ساقلاپ تۇرغان، بىز سەن
بىلەن ئېلىشىمىزمۇ، سىنىشىمىزمۇ؟ — دەپتۇ. نۇرزات ئاق
بوز ئايغىر بىلەن پۇتۇشكىنى بويىچە:
— سىنىشىمىز، كىم يېڭىلسە، شۇ ئۆزىنى ئۆزى
ئۆلتۈرسۇن، — دەپتۇ. جادۇگەرنىڭ چوڭ ئوغلى:
— بىز ساڭا ئۈچ شەرت قويىمىز، شۇنىڭغا ئۇنىساڭ
سىنىشىمىز، بولمىسا ئېلىشىمىز، — دەپتۇ.
— قېنى، شەرتىڭلارنى قويۇڭلار، — دەپتۇ نۇرزات.
— بىرىنچى شەرت: بىز قىرىق بىر ئوخشاش قىزنى قا-

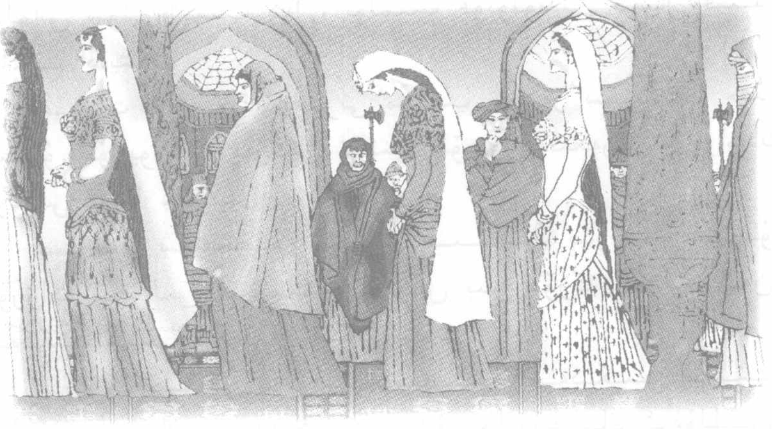

تار تۇرغۇزۇپ قويىمىز. شۇنىڭ ئىچىدە بىرى راست، قالغانلىرى يالغان. سەن شۇ راست قىزنى بىزگە تېپىپ بەرگىن، — دەپتۇ ئۇلار.

نۇرزات ماقۇل بوپتۇ ۋە چۇمۇلىلەرنىڭ قېشىنى كۆيدۇرۇپتۇ. چۇمۇلىلەر دەرھال ھازىر بولۇپ ئەھۋالنى ئۇقۇپ، نۇرزاتنى خاتىرجەم قىپتۇ.

جادۇگەرنىڭ ئوغۇللىرى قىزلارنى بىر مەيدانغا قاتار تىزىپتۇ. ئۇلار بىر - بىرىدىن گۇزەل، بىر - بىرىدىن چىرايلىق كېيىنگەن، راست - يالغانلىقىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان قىزلار ئىكەن. نۇرزات قىزلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتۇپ توققۇزىنچى قىزنىڭ يېنىغا كەلگەندە، ئۇنىڭ پۇتىدا چۇمۇلە تۇرغانلىقىنى كۆرۇپتۇ. نۇرزات شۇ قىزنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ:

— مۇشۇ قىز شۇ، — دەپتۇ.

جادۇگەرنىڭ ئوغۇللىرى يېڭىلگەنلىكىنى تەن ئېلىپ، ئىككىنچى شەرتنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ:

— ئانىمىز ھەر يىلى بىر نۆۋەت يولۋاس سۇتى بىلەن يۇيۇناتتى. ساڭا بىر ھەپتە مۆھلەت بېرىمىز، نەدىن بولمىسۇن

يولۋاس سۈتى تېپىپ كەل، بولمىسا قۇتۇلۇشنى خىيال قىلما، — دەپتۇ.

نۇرزات ئاق بوز ئايغىرنى مىنىپ شەھەر سىرتىغا چىقىپتۇ. ئۇ يولۋاس بەرگەن تۈكنى كۆيدۈرگەنىكەن، شۇ زامات يولۋاس پەيدا بولۇپ:

— ئەي شەپقەتچىم، نىمە ھاجىتىڭ بار؟ — دەپتۇ.

نۇرزات ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. يولۋاس بىر ھۆركىرىگەنىكەن، سەككىز چىشى يولۋاس پەيدا بوپتۇ.

نۇرزات ھېلىقى يولۋاسنى مىنىپ، سەككىز چىشى يولۋاسنى باشلاپ شەھەرگە كىرىپتۇ. جادۇگەرنىڭ ئوغۇللىرى ئۆزلىرىنىڭ يەنە يېڭىلگەنلىكىنى تەن ئېلىپ، ئۈچىنچى شەرتنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ:

— بىزنىڭ ئاتا - بوۋىمىزدىن مىراس قالغان بىر داش قازىنىمىز بار ئىدى. يەر ئويۇلۇپ قىرىق غۇلاچ چوڭقۇرلۇققا چۈشۈپ كەتتى. سەن شۇنى چىقىرىپ بەرگىن.

ئۇلار قازان بار يەرنى كۆرسىتىپ قويۇپ قايتىپتۇ.

نۇرزات يېقىن بىرىپ ئازگالدىكى بىر - بىرىگە چىرمىشىپ مىغىلداپ يۈرگەن يىلان - چايانلارنى كۆرۈپتۇ - دە، قانداق قىلىش ھەققىدە ئاتتىن مەسلىھەت سوراپتۇ. ئات:

— مەن چۈشۈپ ئۇلار بىلەن ئېلىشىمەن، ئازگالدىن قان - يىرىڭ چاچراپ چىقسا، مىنىڭ چىقىشىمنى كۈت. ئەگەر قىزىل قان چاچراپ چىقسا، ئۆزۈڭنى يوشۇرۇپ، يولۋاسنى ياردەمگە چاقىرىپ، جىنىڭنىڭ ئامالىنى قىلغىن، — دەپ ئازگالغا چۈشۈپ كىتىپتۇ. ئات يىلان - چايانلارنى دەسسەپ - چەيلەشكە باشلاپتۇ. يىلان - چايانلارنىڭ بىرەرىمۇ ئاق بوز ئايغىرنىڭ يېنىغا يېقىن كېلەلمەپتۇ. ئاخىر ئات ھەممە يىلان - چايانلارنى ئۆلتۈرۈپ تۈگىتىپتۇ ۋە ئازگالدىن قايتىپ چىقىپ:

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

— ئەمدى سەن ئازگالغا چۈشۈپ قازاننى مېنىڭ قۇيرۇقۇمغا چىگىپ قوي، — دەپتۇ.

نۇرزات ئاق بوز ئايغىرنىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىلىپ ئازگالغا چۈشۈپ، قازاننى ئۇنىڭ قۇيرۇقىغا چىگىپ قويۇپ قايتىپ چىقىپتۇ. ئاق بوز ئايغىر بىر كىشنەپ، سەكرەپ قازاننى تاشقىرىغا ئېلىپ چىقىپتۇ.

ئۇلار قازاننى شەھەرگە ئەكىرىپتۇ. جادۇگەرنىڭ ئوغۇللىرى نۇرزاتقا قايىل بولۇپ، ئۇنىڭ ئالتۇن ساقىسىنى بېرىشكە مەجبۇر بوپتۇ. نۇرزات ئەمدى جادۇگەر مومايدىن ئوشۇقنى ئالغىلى مېڭىپتۇ. نۇرزات ئاخىر جادۇگەر مومايىنىڭ يېنىغا يېتىپ بېرىپتۇ. جادۇگەر ئوشۇقنى ئالدىغا قويۇپ ئولتۇرغانىكەن. ئۇ يېقىن بېرىپ، ئاتىنىڭ دېگىنى بويىچە:

— موما، موما، كەينىڭىزدىكى قىرىق بىر قىزنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ قىزىڭىزمۇ؟ ماڭا قايسىسىنى بېرىسىز؟ — دەپتۇ. موماي دەرھال كەينىگە قاراپتۇ. پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن نۇرزات ئوشۇقنى ئاپتۇ - دە، قېچىپتۇ. شۇ چاغدا موماي:

— ھەي نۇرزات، سەنمىدىڭ، خەپ سېنى!... — دەپ ئېڭەكلىرى جاقىلداپ، چىشلىرى كاسىلداپ، كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپتۇ. ئۇ چېچىنى يېيىپ نۇرزاتنى قوغلاپتۇ.

نۇرزات كەينىگە قارىماي قېچىپتۇ. جادۇگەر توختىماي قوغلاپتۇ. موماي يېتىشىپ كېلىپ تۇتۇۋالىدىغان ۋاقىتتا، ئاق بوز ئايغىر:

— ئايالىڭ بەرگەن تارغاقنى تاشلا! — دەپتۇ.

نۇرزات تارغاقنى تاشلاپتۇ. جادۇگەر مومايىنىڭ ئالدىدا ئارىسىدىن شامال ئۆتمەيدىغان بىر پارچە ئورمانلىق پەيدا بوپتۇ. جادۇگەر موماي دەرھال ھۇۋقۇشقا ئۆزگىرىپ، ئورمانىنىڭ

ئۇستىدىن ئۇچۇپ ئۆتۈپتۇ ۋە يەرگە چۈشۈپ قوغلاپتۇ. شۇنىڭغىچە ئاق بوز ئايغىر خېلى ئۇزاپ كەتكەنىكەن، لېكىن جادۇگەر بىر كۆچەپ ئۇلارغا يېتىشىۋالغىلى قىل قاپتۇ. يەنە ئاق بوز ئايغىر:

— ئەي نۇرزات، ئايالىڭ بەرگەن سۈزگىنى تاشلا! — دەپتۇ.

نۇرزات سۈزگىنى تاشلاپتۇ. سۈزگە چۈشكەن يېرىدە ئاسمان - پەلەك تاغقا ئايلىنىپ، جادۇگەرنىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ. جادۇگەر شۇ هامان قۇيۇنغا ئايلىنىپ تاغدىن ئۆتۈپتۇ. يەنە نۇرزاتنى قوغلاپتۇ.

— ئەي نۇرزات، ئايالىڭ بەرگەن ئەينەكنى تاشلا! — دەپتۇ يەنە ئاق بوز ئايغىر.

نۇرزات ئەينەكنى تاشلاپتۇ. ئەينەك چۈشكەن يەردىن بىر دەريا هاسىل بوپتۇ. جادۇگەر شۇ هامان سۇ يىلىنىغا ئۆزگىرىپ دەريادىن ئۆتۈپتۇ. ئاق بوز ئايغىر چېپىشنى تېزلىتىپتۇ. ئۇنىڭ تۇياقلىرى ئاستىدا تاغلار دومىلاپ ئۇچۇپ، تاشلار خۇددى مۆلدۈردەك يېغىشقا باشلاپتۇ. جادۇگەر تاشلارنىڭ ئاستىدا قاپتۇ. ئاخىر ئاق بوز ئايغىرنىڭ تۇياقلىرىدا يەر يېرىلىپ، نۇرزات بىلەن ئاق بوز ئايغىر يەر ئاستىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. بۇ چاغدا ئاق بوز ئايغىر:

— بىز ئەمدى يەر ئاستىغا چۈشتۇق، ئازراق يۈرسەك يىلان پادىشاهى باتۇخاننىڭ ئوردىسىغا بارىمىز. سەن مېنى يىراقتا قالدۇرۇپ، ئۆزۈڭ ئوردىغا كىرگىن. ئىسىڭدە بولسۇنكى، ئوردا بوسۇغىسىدا ئىككى قارا يىلان ۋىژىلداپ ساقچىلىق قىلىپ تۇرىدۇ. هەرگىز قورقۇپ سەسكەنمە. ئۇلار باتۇخاننىڭ ئىشىكباقارلىرى. تەخت يېنىغا بارغاندا ئىككى ئاق يىلان ۋىژىلداپ كېلىپ ياقاڭدىن، قوينۇڭدىن كىرىپ قوي-

چوڭدىن چىقىدۇ. بۇلار باتۇخاننىڭ ئوغلى بىلەن قىزى بولىدۇ. ئۇلاردىنمۇ سەسكەنمە. تەخت يېنىغا بېرىپ ئولتۇر. شۇ چاغدا ھەيۋەتلىك چوڭ ئىككى سېرىق يىلان كۈشۈلداپ باشلىرىنى كۆتۈرىدۇ. ئۇلاردىنمۇ قورقما، ئۇلار باتۇخان ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى. ئەگەر قورقۇپ سەسكەنسەڭ، سېنى پالۋان دېمەيدۇ، يەر ئاستى ئېلىدە قەدىرىمىز بولمايدۇ، يەر ئۈستىگە يول تېپىپ چىقالمايمىز، — دەپتۇ.

خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن، ئاق بوز ئايغىر ئېيتقاندەك باتۇخاننىڭ ئوردىسى كۆرۈنۈپتۇ. ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئاق بوز ئايغىرنىڭ ئېيتقىنىدەك بوپتۇ. نۇرزات تەخت يېنىغا بېرىپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا سېرىق يىلانلارنىڭ بىرى باتۇخانغا، بىرى خانىشقا ئۆزگىرىپ:

— مەرھەمەت، نۇرزات، يەر ئاستى ئالىمىنىڭ ئەھلى سېنى رەنجىتمەيدۇ، بەلكى خىزمىتىڭدە بولىدۇ، — دەپتۇ باتۇخان.

ئىككى ئاق يىلاننىڭ بىرى قىران يىگىت، بىرى چىرايلىق قىزغا ئايلىنىپتۇ. ئۇلار:

— سالام، يەر ئۈستى پالۋىنى، سىزنى قارشى ئالىمىز. يەر ئاستى پالۋانلىرى، ئىلمي ھېكمەت ئەھلى سىز بىلەن ھەمسۆھبەتتە بولىدۇ، — دەپتۇ تەبەسسۇم بىلەن.

بوسۇغىدىكى ئىككى قارا يىلان ئىككى ياساۋۇلغا ئۆزگىرىپ، نۇرزاتنىڭ ئالدىغا كېلىپ تەزىم بەجا كەلتۈرۈپتۇ.

نۇرزات ئۇ يەردە خېلى ۋاقىت تۇرۇپتۇ. باتۇخاننىڭ ئوغلىنىڭ تۇمۇرخان دېگەن خاننىڭ قىزىغا كۆڭلى بار ئىكەن. باتۇخان ئەلچى ئەۋەتسە، تۇمۇرخان بېرىشكە زارى بولمىغانىكەن. باتۇخان نۇرزاتنىڭ ئاشۇ قىزنى ئەكېلىپ بېرىشىنى ئېيتىپتۇ. ئەگەر ئەكېلەلىسە، ئۆزىنىڭ قىزىنى نۇرزاتقا بەرمەكچى بوپتۇ.

تۆمۈرخاننىڭ يۇرتى يەتتە ئايلىق يول [illegible] ئىكەن. نۇرزات يولغا چىقىپ بىرقانچە كۈن يۈرگەندىن كېيىن [illegible] بىر ئادەم كۆرۈنۈپتۇ. بۇ نېمە ئادەمكىنە دەپ قارىسا، ھەيۋەتلىك [illegible] دەم تېرەك ئۈستىگە چىقىپ، ئۇ ئۈندا ياتقان سېغىزغاننىڭ ئاستىدىكى تۇخۇمنى سەزدۈرمەي ئېلىپ، يەنە سەزدۈرمەي [illegible] لىپ قويۇۋاتقۇدەك. نۇرزات ئۇنىڭغا يېقىن بېرىپ:

— ھوي، نېمە قىلىۋاتقان ئادەمسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— يەر ئۈستى ئالىمىنىڭ پالۋانى نۇرزاتنى يەر ئاستىغا چۈشتى دېگەننى ئاڭلاپ، شۇنىڭغا ھەمراھ بولاي دەپ كۈتۈپ تۇرغان سەزدۈرمەس باتۇرمەن، — دەپتۇ ھېلىقى كىشى.

— ياخشى بولدى، نۇرزات دېگەن مەن بولىمەن، — دەپتۇ نۇرزات.

www.uyghurkitap.com

بۇ ئىككىسى يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار كېتىۋاتسا، ئىككى پۇتىغا تۈگمەن تېشى ئېسىۋېلىپ كېيىك قوغلاپ يۈرگەن يەنە بىر كىشى ئۇچراپتۇ.

— ھە، نېمە قىلىۋاتقان ئادەمسەن؟ — دەپ سوراپتۇ نۇرزات.

— مەن شامال باتۇرمەن، يەر ئۈستىنىڭ كۈچتۈگۈرى نۇرزاتنى يەر ئاستىغا چۈشتى دەپ ئاڭلىدىم، شۇنىڭغا ھەمراھ بولاي دەپ ئۇنىڭ يولىغا قاراپ تۇرىمەن، — دەپتۇ ھېلىقى ئادەم. نۇرزات:

— ياخشى بولدى، نۇرزات دېگەن مەن بولىمەن، — دەپتۇ.

بۇ ئۈچەيلەن بىرنەچچە كۈن ماڭغاندىن كېيىن يەنە بىر كىشىگە ئۇچراپتۇ. قارىسا، بۇ ئادەم يەرگە قۇلىقىنى يېقىپ، يەرنى تىڭشاۋاتقۇدەك.

— ھە، نېمە قىلىۋاتقان ئادەمسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئۈچەيلەن ئۇنىڭدىن.

ئۇ ئۆزىنىڭ تىڭتىڭچى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، بۇرۇنقىلارغا ئوخشاش جاۋاب بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، تۆتەيلەن بىر يەرگە كەلگەندە تاغ باتۇرغا ئۇچراپتۇ. تاغ باتۇرمۇ نۇرزاتقا قوشۇلۇپتۇ.

ئۇلار بىر يەرگە كەلسە، بىر ئادەم بىر كۆلنىڭ بويىدا ئولتۇرغۇدەك. كۆلنىڭ سۈيى دەم قۇرۇپ، دەم تېشىپ تۇرۇپتۇ. بۇ ئادەم سۇ باتۇر ئىكەن، ئۇمۇ نۇرزاتقا ھەمراھ بولغىلى ساقلاپ تۇرغانىكەن. ئۇ بىرەر دەريانىڭ سۈيىنى بىراقلا يۇتۇۋالالايدىكەن. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭغا كۆز باتۇر، شامال باتۇر ۋە بىر داخىر كالۋار ئۇچراپتۇ. كۆز باتۇر جاھاننى كۆرەلەيدىكەن، شامال باتۇر ئالەمدە شامال ۋە بوران پەيدا قىلىدىكەن، داخىر كالۋارنىڭ ئىچىگە ھەرقانداق نەرسە سىغىپ كېتىدىكەن.

www.uyghurkitap.com

توقۇز باتۇر يولغا چىقىپ توقۇز ھەپتىدە تۆمۈرخاننىڭ
يۇرتىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇلار يېتىپ بارغاندا، تۆمۈرخاننىڭ
قىزىغا كاھىشخانمۇ ئەلچى ئەۋەتكەنىكەن. نۇرزات كەلگەندىن
كېيىن، تۆمۈرخان ھەر ئىككى تەرەپكە: «ھۈنەر كۆرسىتىلەر،
قايسىڭلار يەڭسەڭلار، قىزىمنى شۇنىڭغا بېرىمەن» دەپتۇ. شۇ-
نىڭ بىلەن سورۇن راسلىنىپ، يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە
بولغان ھەممە ئادەمنى يىغىپتۇ. نۇرغۇن قوي، كالا، تۆگىلەر
سويۇلۇپ زىياپەت بېرىلىپتۇ. نۇرزاتنىڭ پالۋانلىرى ئايرىم
ئۆيدە كۈتۈلۈپتۇ. تۆمۈرخان بىلەن كاھىشخان مەسلىھەتلى-
شىپ، ئۇلارنىڭ ئېشىغا زەھەر سېلىپ بەرمەكچى بوپتۇ. بۇنى
ئاڭلىغان تىڭتىڭچى باتۇر ئەھۋالنى نۇرزاتقا مەلۇم قىپتۇ. بۇ-
نى ئۇققان سەزدۇرمەس باتۇر زەھەرلىك ئاشلارنى كاھىشخاننىڭ
ئادەملىرىنىڭ ئېشى بىلەن ئالماشتۇرۇپ قويۇپتۇ. كاھىشخان-
نىڭ ۋەزىر - ۋۇزرالىرىدىن توقۇز كىشى ئۆلۈپ قاپتۇ. يې-

ۋىلگەن تۆمۈرخان ئات بەيگىسى ئۇيۇشتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ھەممە يۈگۈرۈك، ئۇچقۇر ئاتلىرىنى بەيگىگە ساپتۇ. نۇرزات ئاق بوز ئايغىرنى تەييارلاپتۇ. شۇ چاغدا، ئاق بوز ئايغىر زۇۋانغا كېلىپ:

— ئەگەر بەيگىنى يىراقتىن باشلىسا، مېنىڭ يۈگۈرۈشۈمۇ تېز بولىدۇ. ئۈچ كۈن چاپسام تۇياقلىرىم قىزىپ، ئۆزۈمنى توختىتىشقا قۇدرىتىم يەتمەي قالىدۇ. مەن كېلىۋاتقاندا ئالدىمدىن ئارقان تارتىپ قوي، ئارقاننىڭ يەتتە قېتى چىگىدىن، ئىككى قېتى قىلدىن بولسۇن. ئارقان بىراقلا ئۈزۈلۈپ كەتسە ئۆلگىنىم شۇ، ئەگەر ئارقاننىڭ بىرەر قېتى ئۈزۈلمەي قالسا، مەن توختايمەن، يىقىلىپ جان ئۈزسەممۇ يەنە ماڭا جان كىرىدۇ، — دەپتۇ.

بەيگە بىر ھەپتىلىك يىراق جايدىن باشلىنىپتۇ. ئۇنىڭغىچە چېلىشىش ئۇيۇشتۇرۇلۇپتۇ، تاغ باتۇرغا ھېچكىم تەڭ كېلەلمەپتۇ. تاغ باتۇرغا كىشى چىقمىغاندىن كېيىن تاغ باتۇر ئىككى تاغنى ئىككى قولىدا كۆتۈرۈپ، يۇرتقا كۈچىنى نامايان قىپتۇ. تۆمۈرخان بىلەن كاھىشخان ھودۇقۇپ قاپتۇ - دە، نۇرزاتقا:

— تاغنى بىز تەرەپكە قويمىسۇن، — دەپ يېلىنىپتۇ.

نۇرزات شامال قورساق باتۇرغا بۇيرۇق قىپتۇ. شامال قورساق باتۇر بىر پۈۋلىگەنىكەن، ئىككى تاغ چاڭ - توزانغا ئايلىنىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

بەيگە باشلىنىپ بىر كۈندىن كېيىنلا يىراقتىن چاڭ - توزان كۆتۈرۈلۈپ، ئاق بوز ئايغىر ئۇچقاندەك كېلىۋاتقۇدەك. نۇرزات دەرھال توققۇز قات ئارقاننى تارتىپتۇ. ئاق بوز ئايغىر كېلىپ ئۆزىنى ئارقانغا ئۇرۇپ يىقىلىپتۇ. ئارقاننىڭ سەككىز قېتى ئۈزۈلۈپ، بىر قېتى قالغانىكەن. ئاق بوز ئاي-

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكىتى
www.uyghurkitap.com

غىر ھوشىدىن كېتىپتۇ. شۇ چاغدا نۇرزات ئاق بوز ئايغىر-نىڭ بېشىغا كېلىپ:

— توققۇز جېنىڭ بار ئىدى، سەككىزى چىقسىمۇ بىرى قالغاندۇ، ئورنۇڭدىن تۇر، ئاق بوز ئايغىرىم! — دەپتۇ.

ئاق بوز ئايغىرغا شۇ ھامان جان كىرىپ، كىشنەپ-پۇشقۇرۇپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. باشقا ئاتلار بىرقانچە كۈندىن كېيىن كەپتۇ. نېمە قىلارىنى بىلمەي قالغان تۆمۈرخان بىلەن كاھىنشخان:

— ئەمدى يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزەيلى، — دەپتۇ.

يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى بىر ھەپتىلىك يەرگە يۈگۈرۈپ بېرىپ-كېلىش بوپتۇ. نۇرزات شامال باتۇرنى چىقىرىپتۇ. تۆمۈرخان بىر جادۇگەر موماينى چاقىرغانىكەن. ئۇلار ئىككىسى يۈگۈرۈپتۇ. نىشانغا شامال باتۇر ئالدىدا يېتىپ بېرىپتۇ. كەينىدە قالغان جادۇگەر ئۆزىنىڭ يېڭىلىپ قالىدىغانلىقىنى بىلىپ بىر قاپاقتا بېھوش دورىسى، بىر قاپاقتا سۇ قاچىلاپ شامال باتۇرنىڭ كەينىدىن قوغلاپتۇ. جادۇگەر نىشانغا يېتىپ بېرىپ «ئۇھ» دەپ قاپاقتىكى سۇنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچىشكە

باشلاپتۇ. شامال باتۇر:

— ماڭمۇ بەرگىن، — دەپتۇ. جادۇگەر بىھوش دورىسى سېلىنغان يەنە بىر قاپاقتىكى سۇنى ئېلىپ بېرىپتۇ، شامال باتۇر سۇنى ئىچىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. جادۇگەر كەينىگە قاراپ يۈگۈرۈپتۇ. شامال باتۇر ئۈچ كۈن ئۇخلىغاندا، بىر توك قاغا ئۇنىڭ بۇرنىنىڭ ئۇچىنى چوقۇپ ئويغىتىۋېتىپتۇ. قارىسا، موماي ئاللىقاچان تىكىۋەتكەنىكەن. ئۆزىنىڭ ئالدانغانلىقىنى سەزگەن شامال باتۇر ئورنىدىن بىر چاڭگال قۇمنى ئېلىپ قوپۇپ «خەپ سېنى» دەپ كەينىدىن قوغلاپتۇ. ئۇ قۇشتەك ئۇچۇپ، قۇيۇندەك پىرقىراپ، بىر كۈنلۈك يول قالغاندا جادۇگەر مومايغا يېتىشىۋېلىپ، قولىدىكى قۇمنى جادۇگەرنىڭ كۆزىگە چېچىۋېتىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. جادۇگەر موماي كۆزىنى ئۇۋۇلاپ قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىدىمۇ نۇرزات تەرەپ ئۇتۇپتۇ.

تۆمۈرخاننىڭ قىرىق قۇلاقلىق بىر قازىنى مىڭ گەز تېرەنلىكتىكى كۆلگە چۈشۈپ كەتكەنىكەن. تۆمۈرخان ئاشۇ قازاننى ئېلىپ بېرىشنى ئېيتىپتۇ. سۇ باتۇر كۆلنىڭ سۈيىنى بىر سۈمۈرۈپ قۇرۇتۇپتۇ ـ دە، قازاننى ئېلىپ بېرىپتۇ.

تۆمۈرخان مۆكۈشمەك ئويناشنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ. ئالدى بىلەن تۆمۈرخاننىڭ ئادەملىرى مۆكۈنۈپتۇ، لېكىن كۆز باتۇر تەرىپىدىن ئۇلار ئاشكارىلىنىپ قاپتۇ. نۆۋەت نۇرزاتلارغا كەلگەندە، ئۇلار داخىر كالۋارنىڭ ئىچىگە كىرىۋالغانىكەن، تۆمۈرخاننىڭ ئادەملىرى ئۇلارنى زادى تاپالماپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ھەممە سىنىشىشتا نۇرزاتلار ئۇتۇپتۇ.

تۆمۈرخان ئۇلارغا قايىل بولۇپ، قىزىنى بېرىشكە مەجبۇر بوپتۇ. نۇرزات تۆمۈرخاننىڭ قىزىنى ئېلىپ، ھەمراھلىرى

بىلەن يول ـ يولدا خوشلىشىپ، باتۇخاننىڭ قېشىغا كەپتۇ. باتۇخان نۇرزاتتىن بەكمۇ رازى بوپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ قىزىنى ئۇنىڭغا بېرىپتۇ. بۇ چاغدا نۇرزات باتۇخاندىن ئۆزىنى يەر ئۈستى دۇنياسىغا ئاچىقىپ قويۇشنى ئىلتىماس قىپتۇ. باتۇخان ئۆز قىزىنى ۋە نۇرغۇن ھەمراھلارنى قوشۇپ نۇرزاتنى يولغا سېلىپ قويۇپتۇ. يەر ئاستىدىن يەر ئۈستىگە توققۇز ئايلىق يول بولۇپ، يولدىكى جەبىر ـ جاپالاردا باتۇخاننىڭ قىزى ۋە ھەمراھلىرى قازا تېپىپ، نۇرزات، ئاق بوز ئايغىر ۋە باتۇخاننىڭ كېنىزىكى قەمەرگۈل ئۈچەيلەن قاپتۇ. ئۇلار يول يۈرۈپ بىر بۇلاقنىڭ بويىغا كېلىپ ئارام ئاپتۇ. بۇلاق تۈۋىدە چوڭ بىر تۈپ چىنار دەرىخى بار بولۇپ، ئۈستىدە سۇمۇرغ قۇشنىڭ باللىرى بار ئىكەن. دەل شۇ چاغدا بىر ئەجدىھا چىنارغا يامىشىپ سۇمۇرغ باللىرىنى يېمەكچى بولۇۋاتقانىكەن، نۇرزات ساداقنى ئېلىپ ئەجدىھانى ئېتىپ چۇشۇرۇپتۇ. سۇمۇرغ باللىرى قۇتۇلۇپ قاپتۇ. بىر ئازدىن كېيىن قاتتىق بوران چىقىپ، ئانا سۇمۇرغ ئۇچۇپ كەپتۇ ـ دە، ئەھۋالنى ئۇقۇپ نۇرزاتقا رەھمەت ئېيتىپ، ئۇنى يەر ئۈستىگە ئاچىقىپ قويۇپتۇ. ئۇلار يەر ئۈستىگە چىققاندا، ئۇزۇن ۋاقىت ئارام ئالمىغان نۇرزاتقا ھاردۇق يېتىپتۇ، ئۇ ئازراق ئۇخلاپ ئارام ئالماقچى بوپتۇ. بۇ چاغدا ئاق بوز ئايغىر:

— ئەي نۇرزات، ئۇخلىمىساڭ ياخشى بولاتتى، لېكىن سەن ئۇخلىمىغىلى خېلى ۋاقىت بولدى، مەيلى ئازراق ئۇخلىۋالغىن، ئەمما سەگەك بولغىن. مەن شەپە بەرگەن ھامان ئويغانمىساڭ بولمايدۇ، — دەپتۇ.

ئەمدى سۆزنى جادۇگەر موماي بىلەن ئۇنىڭ قىزىدىن ئاڭلايلى:

جادۇگەر موماي نۇرزاتنى قاچۇرۇپ قويۇپ، قىزىنىڭ ئال-

دىغا بېرىپتۇ. قىزى:

— ئەي ئانا، نۇرزاتنى زادى كىم تۇتالايدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئاتاڭ تېرەككە قۇلىقىدىن بەند قىلىۋەتكەن چويۇن قۇلاق تۇتالايدۇ. ئۇ شور بۇلاقتىكى يالغۇز تېرەككە بەند قىلىنغان. ئاتاڭ سېنىڭ بەخت - تەلىيىڭگە كىتاب ئېچىپ، سېنىڭ ئاشۇ چويۇن قۇلاقنىڭ قولىدا هالاك بولىدىغانلىقىڭنى بىلىپ، ئۇنى تېرەككە مىخلىۋەتكەن. ئۇنى بوشاتساڭ ئۆزۈڭ هالاك بولىسەن، — دەپتۇ جادۇگەر. جادۇگەرنىڭ قىزى نۇرزاتنى تۇتۇپ بېرىدىغانلا بولسا هالاك بولسامۇ مەيلى دەپ چويۇن قۇلاقنى ئىزدەپ، ئانىسىنىڭ تۇسۇشىغا قارىماي مېڭىپتۇ. ئانىسى خاپا بولۇپ قىزىنى بىر كاچات سالغانىكەن، قىز ئانىسىنىڭ گېلىنى بوغۇپتۇ. جادۇگەر موماينىڭ دېمى سىقىلىپ:

— چېچىم ئۇچتەك ئاقارغان، قەددىم يادەك ئېگىلگەن، جېنىم تۇزغاقتەك، مېنى قويۇۋەت، جان قىزىم، — دەپتۇ ۋە مۇنداق نەزم ئوقۇپتۇ:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئىككى ئوغۇل ئىچىدە،
يالغۇزۇمسەن، جان قىزىم،
كۆز نۇرۇمسەن، قارچىغام،
قويۇۋەت مېنى، جان قىزىم.
يالغۇزۇمسەن، ئەركەم سەن،
يېڭى سېھىر بېرەي مەن.
يەتتە ئىقلىم ئىچىدىن
يىگىت تاللاپ بېرەي مەن،
قويۇۋەت مېنى، جان قىزىم.
ئۇچسام قانات ئۆزۈڭ سەن،
چاپسام شەمشەر بىسىم سەن.
يەتتە يەردە خەزىنەم بار،
شۇنى تاللاپ بېرەي مەن،
قويۇۋەت مېنى، جان قىزىم.

جادۇگەرنىڭ جېنى تۇمشۇقىغا يېتىپتۇ. ئۇ جان تالىشىپ تۇرۇپ يەنە مۇنداق دەپتۇ:

يەنە رازى بولمىساڭ،
نىيىتىڭدىن يانمىساڭ،
ئاتاڭ پۈتكەن سېھرىنى،
چويۇن قولاق سىرىنى،
ئېيتىپ بېرەي مەن ساڭا.
قىلىچ ئۆتمەس باتۇر ئۇ،
ئالەم چۆرگىلەر ھەيۋىدىن.
يۈرەك تىترەر بەستىدىن.
پەرۋا قىلما سەن ئاڭا،
يېقىن بېرىپ قېشىغا،

چىشلەپ ئالغىن مىخنى سەن،
شۇندا مۇراد تاپىسەن.

دەپ يالۋۇرغان بولسىمۇ، جادۇگەر قىز بىر سىقىپ ئانىسىنى ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ. ئۇ يالغۇز تېرەككە بېرىپ چويۇن قۇلاق-تىن ئۆزىگە ياردەم بېرىشكە ۋەدە ئېلىپ، ئۇنى بوشىتىپتۇ. چويۇن قۇلاق بەندىتىن ئاجراپلا:

— سەن ماڭا خوتۇن بولۇشقا رازى بولساڭ، ساڭا ياردەم قىلىمەن، بولمىسا جېنىڭنى ئالىمەن، — دەپتۇ. جادۇگەر قىز ئىلاجسىز ماقۇل بوپتۇ. ئۇلار ئەر - خوتۇن بولۇشۇپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ چويۇن قۇلاق نۇرزاتنىڭ يەر يۈزىگە چىقىدىغان ئورنىنى كۆزەت قىلىشقا باشلاپتۇ. نۇرزات يەر ئۈستىگە چىققان كۈنى چويۇن قۇلاق ئوۋغا كەتكەنىكەن، چويۇن قۇلاق ئوۋدىن قايتىپ كېلىپ نۇرزاتنىڭ يەر يۈزىگە چىقىپ بولغانلىقىنى سېزىپ قاپتۇ. ئۇ كەلگەندە نۇرزات ئۇخلاۋاتقان بولۇپ، قېچىشقا ئۈلگۈرەلمەپتۇ. چويۇن قۇلاق نۇرزاتنى بىر مۇشت ساپتۇ. نۇرزات چالا ئۆلۈك بولۇپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. چويۇن قۇلاق ئاق بوز ئايغىر بىلەن قەمەرگۈلنى تۇتۇۋاپتۇ. ئۇ نۇرزاتقا قاراپ:

— ئۆلۈكۈڭنى بۆرە يېسۇن، — دەپتۇ، ئاندىن ئاق بوز ئايغىر بىلەن قەمەرگۈلنى جادۇگەر قىزنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ ۋە نۇرزاتنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. جادۇگەر قىز ئاھ ئۇرۇپ قاپتۇ. چويۇن قۇلاق شۇنىڭدىن تارتىپ قەمەرگۈل-نى مەجبۇري خوتۇن قىلىپ، جادۇگەر قىز ۋە ئۇنىڭدىن بولغان ئوغلى بىلەن كارى بولماپتۇ. بۇ جادۇگەر قىزغا قات-تىق ئەلەم بوپتۇ، لېكىن ئۇ چويۇن قۇلاققا تەڭ كېلەلمەيدى-غانلىقىنى بىلىپ، دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ يۈرۈپتۇ.

چويۇن قۇلاق قەمەرگۈلنى خوتۇن قىلىپ ئالغاندىن كې-

يىن، ئاق بوز ئايغىرنىڭ پۇتىغا تۆمۈر كىشەن ساپتۇ. ئۇۋغا چىقسا، كىشەندىن بوشىتىپ مىنىپتۇ، ئۇۋدىن كەلسە يەنە كىشەن ساپتۇ. بىر كۈنى چويۈن قولاق ئۇۋدىن قايتىپ كې-لىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. جادۇگەر قىز ئوغلىنى قەمەرگۈلگە بېرىپ تاشقىرى چىقىپتۇ. ئۇ ئېغىلنىڭ ئىشىكىگە بېرىپ يىغلاپتۇ. ئاق بوز ئايغىر ئۇنىڭ يىغىسىنى ئاڭلاپ:

— ئەي مەزلۇم، نېمىگە يىغلايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

جادۇگەر قىز:

— مەن نۇرزاتقا ئېرىشىمەن دەپ ئۆز ئانامنى ئۆلتۈر-گەن، ئاخىر ھەممىدىن قۇرۇق قالدىم. ھەتتا چويۈن قولاق قەمەرگۈلنى خوتۇن قىلىۋېلىپ مېنى تاشلىۋەتتى، — دەپ دەردىنى تۆكۈپتۇ. ئاق بوز ئايغىر ئۇنىڭغا:

— سەن مېنى كىشەندىن ئازاد قىلساڭ، مەن سېنى نۇرزاتنىڭ يېنىغا باشلاپ بارىمەن. سەن نۇرزاتنى تىرىلدۈر-سەڭ، ئۇنىڭغا ئىگە بولىسەن، — دەپتۇ.

جادۇگەر قىز بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي، ئاق بوز ئايغىرنىڭ پۇتىدىن كىشەننى بوشىتىپتۇ. جادۇگەر قىز ئاق بوز ئايغىرغا مىنىپتۇ. ئاق بوز ئايغىر چېپىپتۇ. ئۇ شۇنداق چېپىپتۇكى، ئۇنىڭ ئايغى ئاستىدىكى تاغ - تاشلار ئېزىل-لىپ، يەر تىترەپتۇ. ئۇنىڭ دەھشىتىدىن چويۈن قولاق ئويغى-نىپ، قەمەرگۈلدىن:

— بۇ نېمە ئاۋاز؟ — دەپ سوراپتۇ. قەمەرگۈل جاۋاب بەرمەپتۇ. ئۇنىڭ قۇچىقىدىكى جادۇگەر قىزدىن بولغان چويۈن قولاقنىڭ يەتتە ئايلىق ئوغلى:

— ئانام ئاق بوز ئايغىرنى مىنىپ قاچتى، — دەپتۇ.

چويۈن قولاق تاشقىرىغا يۈگۈرۈپ چىقىپتۇ، لېكىن ئۇ ئاق بوز ئايغىرنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرەلمەپتۇ. ئاخىر ئاق بوز

ئايغىرنىڭ ئىزىنى بويلاپ كەينىدىن قوغلاپ مېڭىپتۇ.

ئاق بوز ئايغىر جادۇگەر قىزنى نۇرزاتنى تاشلىۋەتكەن يەرگە ئەكەپتۇ. نۇرزات ياتقان يېرىدە ئۆز پېتى ياتقانىكەن. ئاق بوز ئايغىر جادۇگەر قىزغا:

— سەن ئۇنىڭ قوينىدىكى پەينى ئېلىپ كۆيدۈرگىن، — دەپتۇ.

جادۇگەر قىز نۇرزاتنىڭ قوينىدىن ئانا سۇمۇرغنىڭ قانىتىنى ئېلىپ كۆيدۈرۈپتۇ. شۇ هامان قارا بوران چىقىپ، ئانا سۇمۇرغ ئۇچۇپ كەپتۇ. ئانا سۇمۇرغ يېتىپ كېلىپ:

— ئەي ۋاپادار ئات، يېنىڭدا يات - بىگانە بارغۇ، قالغان ھەمراھلىرىڭ قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئاق بوز ئايغىر نۇرزاتنىڭ كەچۈرمىشى، ئۆزىنىڭ كەچۈرمىشى، قەمەرگۈلنىڭ تەقدىرىنى سۆزلەپ بېرىپ:

— بۇ مېنى تۆمۈر كىشەندىن قۇتقۇزدى، سەن بىزگە نۇرزاتنى تىرىلدۈرۈپ بەرگىن، — دەپتۇ.

ئانا سۇمۇرغ نۇرزاتنى قانىتى ئاستىغا ئېلىپ، باغرىغا بېسىپ:

— ئۇنىڭ ئاغزىغا ئابىھايات سۈيىنى تېمىتساق ئەسلىگە كەلگۈدەك، — دەپتۇ. ئاق بوز ئايغىر:

— ئابىھايات سۈيىنى نەدىن تاپىمىز؟ — دەپتۇ. ئانا سۇمۇرغ:

— مەن تېپىپ كېلەي، — دەپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

جادۇگەر قىز بىلەن ئاق بوز ئايغىر نۇرزاتنىڭ قېشىدا قاپتۇ. ئارىدىن بىر ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتۈپتۇ، ئانا سۇمۇرغ ئاغزىدا ئەكەلگەن ئابىھايات سۈيىنى نۇرزاتنىڭ ئاغزىغا تېمىتىپتۇ. نۇرزات ئاستا - ئاستا ئېسىگە كېلىپ، كۆزىنى ئېچىپ:

— ئۇھ، ئەجەب ئۇخلاپ كېتىپتىمەن، — دەيتۇ ئانا سۇمۇرغ بولغان ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىپ:
— سەن ئۇخلىمىدىڭ، ئۆلۈپ تىرىلدىڭ، — دەيتۇ. شۇ چاغدا چويۈن قۇلاق يېتىپ كەپتۇ. ئانا سۇمۇرغ ئۇچۇپ نۇرزات بىلەن ئاق بوز ئايغىرنى چاڭگاللاپ ئەكېتىپتۇ. جادۇگەر قىز ئاسمانغا قاراپ قاپتۇ. چويۈن قۇلاق يېتىپ كېلىپ، ئۇنىڭ گېلىدىن بوغۇپ تۇرۇپ:
— سەن ئۆزۈڭگىمۇ قىلدىڭ، ماڭىمۇ قىلدىڭ، — دەپ-تۇ. جادۇگەر قىز ئۇياق - بۇياققا يۇلقۇنۇپ كۆرۈپتۇ، بىراق چويۈن قۇلاق تېخىمۇ قاتتىق قىسىپتۇ. جادۇگەر قىز «قويۇ-ۋەت» دېگەنسېرى چويۈن قۇلاق شۇنچە قاتتىق سىقىپتۇ. ئىلاجسىز قالغان جادۇگەر قىز ئاخىر يىلىنىپ - يالۋۇرۇپ:
— گۈلدەك ئۇز چىرايىم، سۇمبۇلدەك چېچىم بار، ئۆيدە چۆچۈرىدەك ئوغلۇم بار. مېنى قويۇۋەت، جانانىم، — دەپتۇ. چويۈن قۇلاق: «ياق» دەپ تېخىمۇ قاتتىق سىقىپتۇ. جادۇگەر قىز زارلىنىپ:

كىرمەي ئانام سۆزىگە،
مەن بۇيانغا ماڭغانتىم.
توسقاندى يولۇمنى،
كېكىردىكىن بوغقانتىم.
ئانام ئېيتقان قىسمەتكە
دۇچار بولدۇم ئاخىرى.
جان ئانامنىڭ شۇ خۇنى
مېنى تۇتتى ئاخىرى.
شۇ ئەجرىمنىڭ ھەققىگە،
مېنى قويۇۋەت، جانانىم.

دەپتۇ. چويۇن قۇلاق «ياق» دەپ چىڭراق قىسقانىكەن، جادۇ-
گەر قىز تەرلەشكە باشلاپ:

يەتتە ئاي باقتىم بالاڭنى
ئاق سۈتۈمنى ئايىماي
سەندەك باتۇر قىلىشقا
كېچە - كۈندۈز ئۇخلىماي.
سېھىر پۈتكەن ئوغلۇڭغا،
يەتمىش يەردە خەزىنە
پۈتكەنىدىم تويىغا.
شۇ ئەجرىمنىڭ ھەققىگە
مېنى قويۇۋەت، جانانىم.

دەپتۇ. «ياق» دەپ، چويۇن قۇلاق يەنە بىر قىسقانىكەن، جادۇ-
گەر قىزنىڭ كۆزى ئالىيىپ قېلىپ:

ئۆز سېھرىمنى بېرەي مەن،
ئۇچساڭ قانات بولاي مەن.
كەزسەڭ يەتتە ئىقلىمنى،
ساڭا تۇلپار بولاي مەن.
ئانام پۈتكەن تىلسىمنىڭ
ئاچقۇچىنى بېرەي مەن.
تىلسىماتنى سەن ئۇچۇن،
ئۆزۈم كىرىپ يېشەي مەن.
سەندە بولسۇن ئىختىيار،
قايرىلمىسۇن قاناتىم.
جېنىم قالسۇن مېنىڭكى،
مېنى قويۇۋەت، جانانىم.

دەپ يىغلاپتۇ. لېكىن، چويۇن قۇلاق يەنە ئىتتىقاتسىكەن، ئەمادۇ-گەر قىزنىڭ جېنى ھەلقۇمىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ يەنە:

يالغۇز ئوغلۇڭ جېنىنى
بەند قىلغان ئۆزۈمگە.
بوغساڭ مېنى ناۋادا،
سەن قىلۇرسەن ئۆزۈڭگە.
ئىشەنمىسەڭ سۆزۈمگە،
بېرىپ كۆرگىن شۇ تاپتا،
ئوغلۇڭ ھالى نېچۇككىن؟
سەن قارىغىن كۆزۈمگە،
ئوغلۇڭ دومىلار پەگاھدا.
چىقسا جېنىم مېنىڭكى،
ئوغلۇڭ ئۆلەر شۇ چاغدا.
جېنىم قالسۇن مېنىڭكى،
بولۇپ قالار كېرىكىم.

دەپتۇ. لېكىن، ئۇنىڭ قىسمىتى ئۆز ئانىسىنىڭ تەقدىرىگە ئوخشاش ئۆز ئادىمى تەرىپىدىن ئاخىرلىشىپتۇ. چويۇن قۇلاق ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ قارىسا، ئوغلى سالامەت ئىكەن. ئۇ يەنە ئۇخلاشقا باشلاپتۇ.

ئانا سۇمۇرغ بىرھازا ئۇچقاندىن كېيىن ئۇلارنى يەرگە چۈشۈرۈپ، نۇرزاتقا:

— چويۇن قۇلاقنىڭ جېنى ئۆزىدە ئەمەس، بىرنىمە قىلىپ ئۇنىڭ جېنىنى تېپىۋال. بولمىسا، ئۇنىڭدىن زادىلا قۇتۇلالمايسەن، — دەپ خوشلىشىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

نۇرزات ئاق بوز ئايغىرنى مىنىپ چويۇن قۇلاقنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. چويۇن قۇلاق نۇرزات بىلەن ئاق بوز ئايغىرنى

ئىزدەپ كەتكەنىكەن. قەمەرگۈل نۇرزات بىلەن يىغلاپ كۆرۈ-
شۈپ، كۆرگەن خورلۇقلىرىنى سۆزلەپ كېلىپ:

— مېنى چويۇن قۇلاقتىن قۇتقۇزۇۋالغىن، — دەپ يې-
لىنىپتۇ.

نۇرزات قەمەرگۈلدىن چويۇن قۇلاقنىڭ سىرىنى بىلىپ، ئۇنىڭ جېنىنى سوراشنىڭ ئۇسۇل - چارىلىرىنى ئۆگىتىپ قويۇپ، ئۆزى بۆشۈكنىڭ ئاستىغا ئورا قېزىپ يوشۇرۇنۇپ يېتىپتۇ. كەچتە چويۇن قۇلاق كەپتۇ. نۇرزات دېگەندەك، قە-
مەرگۈل ئۇنى تاماقتا راسا تويغۇزۇپ ياتقۇزۇپتۇ. ئۇ ياتقاندىن كېيىنلا، قەمەرگۈل بالىنىڭ تېقىمىغا بىگىز سانجىپ يىغلى-
تىپتۇ. بالا يىغلاۋەرگەچكە، چويۇن قۇلاق:

— ھەي قەمەر، بالىنى بەزلە، يىغلاتما، — دەپ ۋارقىراپتۇ.

قەمەرگۈل بالىنى ئەللەي ئەتكەن بولۇپ بىگىزنى يەنە سانجىپتۇ. بالا يىغلاۋەرگەندىن كېيىن، چويۇن قۇلاق:

— بالا نېمىشقا يىغلايدۇ؟ — دەپتۇ. قەمەرگۈل:

— بالاڭ، مەن چويۇن قۇلاقنىڭ بالىسى بولسام، ئۇ مې-
نىڭ جېنىمنى ئۆز جېنىغا قوشۇپ قويار ئىدى، ھەتتا جېنى-
نىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى ئېيتمىدى، شۇنىڭغا يىغلايمەن دەيدۇ، — دەپ چويۇن قۇلاقنى ئىشەندۈرۈپتۇ. چويۇن قۇلاق:

— ئوغلۇم جۈيلۈمسۈن، مەن ئۇنىڭ ئاتىسى. مېنىڭ جې-
نىمنىڭ ئۇنىڭغا كېرىكى بولسا ھازىر ئېيتىپ بېرەي، كېيىن ئۆزۈمنىڭ جېنىغا ئۇنىڭ جېنىنى قوشۇپ قوياي. سەن چىقىپ تۇر، مەن ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئېيتىپ بېرىمەن، — دەپ قەمەرگۈل-
نى ئۆيدىن چىقىرىۋېتىپ، بالىسىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ، — ئەي ئوغلۇم، مېنىڭ جېنىم يىراقتا، بۇ يەردىن ئۈچ كۈنلۈك نېرىدىكى ئەسكى تاغنىڭ باغرىدا بىر بۇلاق بار. بۇلاقتا ئىك-

www.uyghurkitap.com

كى بېلىق بار. شۇ ئىككى بېلىقنىڭ قورسىقىدا ئىككى تال ئاچقۇچ بار. بۇ ئاچقۇچلار مېنىڭ جېنىمنى ساقلايدىغان ساندۇقنىڭ ئاچقۇچى. شۇ ئاچقۇچنى ئالساڭ، تاغ باغرىدا غار كۆرۈنىدۇ، غارغا كىرسەڭ، تامدا ئېسىقلىق بىر ئوقيا بار. شۇ ئوقيانى ئالساڭ، غارنىڭ كەينى ئېچىلىپ بىر يايلاققا چىقىسەن. شۇ يايلاقتا بېشىدا بىر تال مۈڭگۈزى بار، پېشانىسىدە بىر كۆزى بار ھايۋانلار بار. شۇلارنىڭ ئىچىدە تېنىدە قىرىق بىر تال دۇگىلەك بەلگىسى بار بىرى بار، ئۇنىڭ قورسىقىدا توققۇز ساندۇق بار. شۇ ساندۇقلارنىڭ ئەڭ كىچىككىدە توققۇز چۈجە بار. شۇ توققۇز چۈجە مېنىڭ جېنىم. ئوغلۇم، جېنىڭ گەۋدەڭگە سىغماي قالغان بولسا، ئەتە شۇنىڭغا قوشۇپ قوياي. بېلىق تۇتۇشنىڭ سېھرىنى بىلمىسە، بېلىقلار بۇلاق كۆزىدىن سىرتقا چىقمايدۇ. ئەگەر بېلىقلارنى مەجبۇرىي تۇتماقچى بولسا، ئۇلار ماڭا خەتەردىن بېشارەت بېرىدۇ. مەن شۇ ھامان بۇلاق بويىغا يېتىپ بېرىپ، دۈشمەننىڭ جاجىسىنى بېرىمەن. مېنىڭ سىرىم شۇ. سەن خاتىرجەم بولغىن، مەن سېنىڭ جېنىڭنىمۇ ئۆزۈمنىڭ جېنىغا قوشۇپ قويىمەن، — دەپ ئۆز ئورنىغا بېرىپ يېتىپتۇ.

نۇرزات تۈيدۈرماي چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ ئەسكى تاغ تەرەپكە يول ئاپتۇ. ئۇ بۇلاق بويىغا يېتىپ بېرىپ يوشۇرۇنۇپ، چويۇن قۇلاقنىڭ ئوغلىنىڭ جېنىنى بەند قىلىشقا كېلىشىنى كۈتۈپ يېتىپتۇ. ئۈچ كۈندىن كېيىن چويۇن قۇلاق كەپتۇ. ئۇ بۇلاق بويىنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتكەندىن كېيىن، بۇلاققا قاراپ:

— جادۇ راۋاجا دۇرىسا، جۇپ ئاچقۇچنى بەرسىنا. جادۇ راۋاجا دۇرىسا، تىلسىمنى يەشمىسىنا، — دېگەنىكەن، بۇلاقتىن ئىككى بېلىق چىقىپ ئىككى تال ئاچقۇچنى قولىغا ئې-

لىشغا، تاغ باغرىدا بىر غار كۆرۈنۈپتۇ، چويۇن قۇلاق شۇ غارنىڭ ئىچىگە كىرىپتۇ. چويۇن قۇلاق غار ئىچىدە يېرىم كۈن تۇرغاندىن كېيىن قايتىپ چىقىپ، ئاچقۇچلارنى بېلىقلارغا تاشلاپ بېرىپ كېتىپ قاپتۇ.

چويۇن قۇلاق قايتىپ كېتىپ بىر كۈندىن كېيىن نۇرزات مۆكۈنۈپ ياتقان يېرىدىن چىقىپ، بۇلاق بويىغا كېلىپ چويۇن قۇلاقنىڭ جادۇ سۆزىنى تەكرارلاپتۇ.

شۇ هامان بۇلاقتىن ئىككى بېلىق چىقىپ، ئىككى تال ئاچقۇچنى نۇرزاتقا تاشلاپ بېرىپتۇ. نۇرزات بىر چوڭ، بىر كىچىك ئاچقۇچنى ئېلىپ تاغ باغرىدىكى غارنى كۆرۈپتۇ. ئۇ غار ئىچىگە كىرىپ، ئىسسىقلىق تۇرغان ئوقيانى ئاپتۇ. شۇ هامان قۇلاقنى يارغۇدەك دەهشەتلىك ئاۋاز چىقىپ، غارنىڭ كەينى تەرىپىدە بىر يايلاق پەيدا بوپتۇ. نۇرزات يايلاققا چىقىپتۇ. يايلاقتا بېشىدا بىر مۈڭگۈزى، پېشانىسىدە بىر كۆزى بار هايۋانلار ئوتلاپ يۈرگۈدەك. ئۇ چويۇن قۇلاق ئېيتقان تېنىدە قىرىق بىر دۈگىلەك بەلگىسى بار هايۋاننى ئىزدەپتۇ. تۇيۇقسىز بىر چەتتىن ئۇ ئىزدىگەن هايۋان بېشىنى پەس قىلىپ، نۇرزاتنى ئۈسۈش ئۈچۈن دەهشەت بىلەن يۈگۈرۈپ كەپتۇ. نۇرزات چاققانلىق بىلەن قولىدىكى ئوقيانى ئوقلاپ، يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان هايۋاننىڭ پېشانىسىدىكى كۆزىنى چەنلەپ ئوق ئۈزۈپتۇ. ئوق دەل جايىغا تېگىپتۇ، ئۇ هايۋان تىك موللاق چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ قورسىقىدىن توققۇز ساندۇق چىقىپتۇ. نۇرزات ساندۇقلارنى ئېچىپ، ئەڭ ئاخىرقى قارا ساندۇقتىكى سەككىز چۈجىنىڭ بويىنىنى يۇلۇپ تاشلاپ، بىرىنى قالدۇرۇپ، چويۇن قۇلاقنىڭ جان تالىشىۋاتقانلىقىنى بىر كۆرەي، دەپ ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ ۋە قەمەرگۈلدىن:

— چويۇن قۇلاق قانداق؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۇ جان تالىشىپ ياتىدۇ، — دەپتۇ قەمەرگۈل.

نۇرزات ئۆيگە كىرىپ قارىسا، چويۇن قۇلاقنىڭ كۆزلىرى ئالىيىپ، ئاران — ئاران نەپەس ئېلىۋاتقانلىكەن. نۇرزات ئۇنىڭغا يېقىن كېلىپ ئېڭىشىپ:

— ئەي باتۇر، ھالىڭ قانداق؟ — دەپ مەسخىرە قىلغانىكەن، چويۇن قۇلاق ئۇنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇۋاپتۇ — دە، نۇرزات بىلەن ئېلىشىپتۇ. چويۇن قۇلاق ئېلىشقانسېرى كۆپىيىپ كېتىپتۇ. نۇرزات كۆچەپ، ئاجىزلاپ قارا تەرگە چۆمۈپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە تاغ يىقىلغاندەك، گەۋدىسىنى تۆمۈر ئىسكەنجىدە قىسىۋاتقاندەك بوپتۇ. شۇ چاغدا ئۇنىڭ قوينىدىكى كىچىك قارا ساندۇق چۈشۈپ قەمەرگۈلنىڭ ئالدىغا بېرىپ قاپتۇ. نۇرزات بۇنى كۆرۈپ، قەمەرگۈلگە قاراپ:

— قەمەرگۈل، ساڭا جان كېرەك بولسا، ئالدىڭدىكى ساندۇقنى ئېچىپ، ئىچىدىكى چۈجىنىڭ بويىنىنى يۇلۇۋەت، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

قەمەرگۈل ساندۇقنى دەرھال ئېلىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى چۈجىنىڭ بويىنىنى ئۈزۈپ تاشلاپتۇ. چۈجە ئۆلگەندىن كېيىن چويۇن قۇلاقمۇ ئۆلۈپتۇ. دادىسىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى كۆرگەن بالا:

— خەپ، ئاتامنىڭ ئىنتىقامىنى ئالمايدىغان بولسام، — دەپ قەمەرگۈلنى بىر تەپكەنىكەن، بالىنىڭ پۇتى قەمەرگۈلنىڭ قورسىقىدىن كىرىپ، كەينىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. قەمەرگۈل شۇ زامات ئۆلۈپتۇ. غەزەپلەنگەن نۇرزات بالىنىڭ بوينىغا تاش ئېسىپ، دەرياغا چۆكتۈرۈۋېتىپتۇ، ئاندىن ئۆز يۇرتىغا قاراپ يول ئاپتۇ.

نۇرزات سەپەرگە چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، پەرىزات يۇرتتىن ئۆچ كۈنلۈك نېرىدىكى يول بويىغا كەپە قۇرۇپ، نۇرزاتنىڭ يولىغا قاراپ ئولتۇرغانىكەن. نۇرزات يۇرتقا يېتىپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

بىر نەچچە كۈنلۈك يول قالدى دەپ ئويلاپ كېتىۋاتقاندا، ئاق بوز ئايغىر قاتتىق كىشنەپ كېتىپتۇ. نۇرزات ھەيران بولۇپ ئەتراپقا قاراپتۇ. ئاق بوز ئايغىر يەنە كىشنەپتۇ. شۇ چاغدا كەينىدە ئولتۇرغان پەرىزات ئاق بوز ئايغىرنىڭ كىشنىگەن ئاۋازىنى تونۇپ، كەينىدىن چىقىپتۇ. ئاق بوز ئايغىر ئۈچىنچى قېتىم كىشنەپتۇ، شۇ چاغدا پەرىزات:

— نۇرزات! — دەپ چاقىرىپتۇ.

نۇرزات ئاق بوز ئايغىردىن چۈشۈپ پەرىزات بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. پەرىزاتنى ئاتنىڭ ئالدىغا ئېلىپ يۇرتقا قايتۇرۇپ كېتىپ، مۇراد - مەقسىتىگە يېتىپتۇ.

نۇرزات ئاتىسىنىڭ بىخۇدلۇقىدىن بالا - قازاغا يولۇققان بولسىمۇ، لېكىن ئاق بوز ئايغىرنىڭ خىسلىتى بىلەن دۈشمەنلىرىنى يېڭىپ بەختكە ئېرىشىپتۇ. ئۆزىنى بەختكە ئېرىشتۈرگەن ئاق بوز ئايغىرنى ئاخىرقى ئۆمرىگىچە ئاتىسى ئورنىدا كۆرۈپ ئۆتۈپتۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، «ئاتنى ئاتاڭ ئورنىدا كۆر» دېگەن گەپ شۇنىڭدىن قالغانمىش.

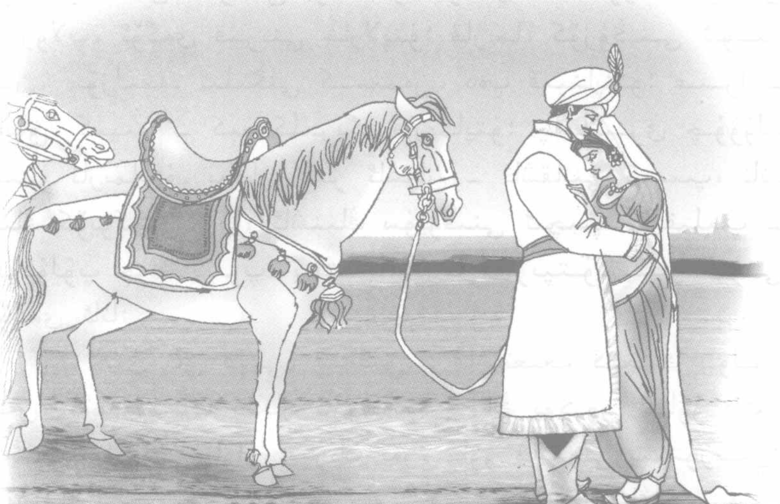

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

ئالتۇن كەش

بۇرۇندىن بۇرۇندىكەن، يېتىم بۇلۇڭدىكەن، تېرىق تۇلۇمدىكەن. شۇ زامانلاردا بىر يۇرتتا بىر ئۆگەي ئانا بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئىككى قىزى بولۇپ، چوڭ قىزى ئۆگەي ئىكەن، كىچىك قىزى ئۆز ئىكەن. ئۆگەي قىزىنىڭ ئېتى ھەجەرخان، ئۆز قىزىنىڭ ئېتى پاتىمىخان ئىكەن.

ھەجەر قىز چىرايلىق، ئىشچان، تىرىشچان ئىكەن. پاتىمىخان سەت، ھورۇن، ئۇرۇشقاق ئىكەن، غىزاغا، كىيىمگە بۇدۇشقاق ئىكەن. شۇنداق بولسىمۇ، ئۆگەي ئانا ئۆز قىزىنى ئارزۇلاپ، ئۆگەي قىزىنى خارلاپتۇ؛ قارىما، كۆزۈڭنى ئويىمەن، سۆزلىمە، تىلىڭنى كېسىمەن، دەپ قىيناپتۇ؛ غىزا - تاماق، كىيىم - كېچەكلىرىگە قارىماپتۇ؛ چاچلىرى چۇۋۇلسىمۇ تارىماپتۇ. بىچارە قىز ئاشقان - تاشقاننى كىيىپ، ناننىڭ كۆيۈكىنى يەپ، ئاشنىڭ سۇيۇقىنى ئىچىپ، قېقىلىپ - سوقۇلۇپ چوڭ بولۇپ، يەتتە ياشلارغا كىرىپتۇ. بىر كۈنى ئۆگەي ئانا:

— ھەي نان قېپى، پىتلىق... قاچانغىچە كىچىك بولىسەن، ئەمدى ساڭا بىكار نان نەدە؟ ! ماڭ يۇگۇر، ماۋۇ سېۋەتكە ئوتۇن - چاۋار، تېزەك تەر، ماۋۇ ماللارنى يېتتۇرمەي، خەقنىڭ ماللىرىغا ئارىلاشتۇرماي بېقىپ كەل، مالنىڭ بىرەر -

يېرىمنى يېتتۇرسەڭ، ئۇرۇپ ئۆلتۇرىمەن ! — دەپ پادا باق-
قىلى ساپتۇ.

قىز توققۇز يىلغىچە ئەتىگىنى جاڭگالغا چىقىپ، كەچتە
ئېغىلدا يۇرۇپ مال بېقىپتۇ، ئاخشىمى ئاش ئېتىپ، كىر يۇ-
يۇپ، ئوتۇن كەسلەپ، نان يېقىپتۇ. شۇنداق تىنماي ئىشلەپ
يۇرسىمۇ، يەنە تىل - دەشنەمدىن قۇتۇلماپتۇ.

بىر كۇنى ئۆگەي ئانا ھەجەر قىز مال بېقىۋاتقان يەرگە
ئوغرىلىقچە بېرىپ مارىلاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا قىز، ئەمدى چۇش
بولدى، بىردەم ئارام ئالاي، دەپ ماللارنى بىر يارلىقنىڭ سا-
يىسىگە ھەيدەپ قويۇپ، ئۆزى جىگدىنىڭ ئاستىدا ئۇخلاۋېتىپ-
تىكەن، ئۆگەي ئانا ئۇنى كۆرۇپ قاپتۇ ۋە:

— ھە ! نېمىشقا ئوتۇن - چاۋارنى ئاز تېرىپ كېلىدى-
كىن دېسەم، ئۇخلايدىكەنسەن ئەمەسمۇ، ۋاي بېشىڭنى يەيدىغان
ئەزمە، ھارام تاماق ! — دەپ جاڭگالنى غۇدۇر - سۇدۇر قى-
لىپ، ھەجەر قىزنىڭ چاچلىرىنى يۇلۇپ، ئۇرۇپ - چەيلەپ
يېنىپ كەپتۇ.

ئەتىسى قاق سەھەردە ھەجەر قىز ماللارنى ئاچىقىپ كې-
تىۋاتسا، ئۆگەي ئانا:

— ھەي ئەسكى، نېمە بۇگۇن چېچەنلىكىڭ تۇتۇپ كې-
تىپتۇغۇ، توختا ! مال باققان يەردە ئۇخلاپ ياتماي، ماۋۇ
ئۇچنى ئېگىرگەچ كەل ! — دەپ بىرمۇنچە پىلتە پاختا بې-
رىپتۇ. قىز گەپ ياندۇرالماي ئېلىپ مېڭىپتۇ. ئەمدى مال
بېقىپ، تېزەك تېرىشنىڭ ئۇستىگە يىپمۇ ئېگىرىپ كېلىدى-
غان، كەچتە ھېرىپ ھالى قالمايدىغان بوپتۇ. ئۆيگە كەلسە يە-
نە ئىش. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۆگەي ئانا: «ئۇ يېتىم ئوغلاقتا
ئارام ئېلىشنى كىم قويۇپتۇ؟ !» دەپ، ئېگىرىپ كېلىدىغان
ئۇچنى كۇندىن - كۇنگە كۆپەيتىپتۇ. ئاخشىمى قوشنا ئۇستىغا

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

شاگىرتلىققا سېلىپ، كېيىنچە كەچتىمۇ بە- كار قويماي ئەتلەس، شايى توقۇتىدىغان بوپ- تۇ. بىچارە يېتىم قىزغا ئەمدى ئاخشىمى يېرىم كېچىگىچە ئۇيقۇ يوق، كۈندۈزى مال بې- قىش، تېزەك تېرىش ناھايىتى تەس كېلىدى- غان بوپتۇ. يېپىنى ئې- گىرىپ ئۈلگۈرتەلمەي، كۈندە پادىدىن قايتقاندا تاياق يەپ ھېچ ھالى قالماپتۇ. كەچتە يەنە ھېلىقىدەك ئىشلار، ئۇيقۇسى كېلىپ يىقىلغاندا، پۇت - قولىنى سۇنغۇ- دەك ئۇرۇنمۇ يوق، قىينىلىپتۇ. يېشى مۇشۇ كەمگە كەلگۈچە، ياز كۈنلىرى دالىدا، ھويلىدا پاشا - كۆمۈتىغا يەم بولۇپ شىغىلدا يېتىپتۇ، قىش كۈنلىرى قوي، كالىلارنىڭ ئارىسىدا، زەي - نەمدە سالجا - كانىغا يەم بولۇپ ئېغىلدا يېتىپتۇ، جەبىر - زۇلۇم كۆپىيىپ جېنىغا پېتىپتۇ. ئەمدى كېچىلىرى تىنماي ئۈنسىز يىغلاپ چىقىدىغان، كۈندۈزلىرى ھېچكىم يوق جاڭگالدا يىغا بىلەن توۋلاپ ناخشا ئېيتىدىغان بوپتۇ:

پا، پا، پاشىنىڭ دەردى،
سالجا، كانىنىڭ دەردى.
ئەجەبمۇ يامان ئىكەن
ئۆگەي ئانىنىڭ دەردى.

نان بەرسە كۆيۈك بەردى،
ئاش بەرسە سۇيۇق بەردى.
ئەجەبمۇ يامان ئىكەن
ئۆگەي ئانىنىڭ دەردى.

بىر كۈنى ھەجەر قىز جاڭگالدا ئۇچنى ئېگىرىپ بولالماي كەچتە ئۆيگە بارغاندا تاياقتا ئۆلىدىغان بولدۇم دەپ يىغلاپ، شۇنداق ناخشا ئېيتىپ ئولتۇرسا، تۇيۇقسىز شامال چىقىپ، بىر قۇيۇن كەپتۇ ـ دە، قىزنىڭ يېنىدىكى ئۇچلارنى ئۇچۇ-رۇپ ئەكېتىپتۇ. قىز «ۋاي، ئەمدى ئۆيگە بارغاندا نېمە دەرمەن؟ !...» دەپ يىغلاپتۇ. قۇيۇننىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ:

— جېنىم قۇيۇن ئاكا، ئاپام ئۇرىدۇ، ئۇچۇمنى بېرىۋەت-سىلە، — دەپ يالۋۇرۇپ بېقىپتۇ. قۇيۇن كېتىۋېرىپتۇ، قىز-مۇ قوغلاۋېرىپتۇ. بىر چاغلاردا قارىسا، قۇيۇن چۆرگىلەپ ئۇچقان پېتى بىر يارنىڭ كامىرىغا كىرىپ كېتىپتۇ. قىزمۇ ئارقىسىدىن كىرىپتۇ. كىرىپ قارىسا، بىر بوستانلىق ھويلا، ئوتتۇرىدا ئۆي، يېقىنراق بارسا، ئۆينىڭ ئىچىدە بىر موماي ئولتۇرغۇدەك. قىز ئاستا بوسۇغىغا كېلىپ:

— ئەسسالام، چوڭ ئانا، — دەپتۇ. موماي سالامنى ئى-لىك ئېلىپ:

— كېلىڭ، يۇقىرى چىقىڭ... بېشىڭىزغا نېمە كۈن چۈشتى، قىزىم؟ — دەپتۇ. قىز قول باغلاپ تۇرۇپ:

— قۇيۇن ئاكام ئۇچلىرىمنى ئەكەتتى. ئارقىسىدىن يۈ-گۈرسەم، مۇشۇ ھويلىغا كىرىپ كەتتى، — دەپتۇ. موماي:

— قورقماڭ، بالام، ئۇچىڭىز بار. سىز ئاۋۋال ماڭا توم-لۇقىنى بېلىڭىزدەك، ئىنچىكىلىكىنى بىلىكىڭىزدەك كېسىپ بىر ئاش ئېتىپ بېرىڭ، سۇيۇقئاش سېغىنىپ قالدىم،

قىزىم، — دەپتۇ. قىز:

— خوپ، چوڭ ئانا، — دەپ قوللىرىنى يۇيۇپ، ئاشقا تۇتۇش قىپتۇ. بىر دەمنىڭ ئىچىدىلا خېمىرنى چاچتەك كې-سىپ، ناھايىتى مەززىلىك ئۇگرە ئاش ئېتىپ مومايىنىڭ ئال-دىغا ئەكەپتۇ. موماي ئاشنى ئىچىپ بولۇپ:

— قىزىم، ئەمدى قازان - قومۇچنى يۇيۇپ، يۇندىسىنى مورىغا، ئۆينى سۈپۈرۈپ، ئەخلىتىنى تۈڭلۈككە تۆكۈۋېتىڭ، — دەپتۇ. قىز دەررۇ قازان - قومۇچلارنى يۇيۇپ، يۇندىسىنى ئەۋرەزگە، ئۆينى سۈپۈرۈپ، ئەخلەتنى ھويلىدىكى ئورىغا تۆ-كۈپتۇ. موماي:

— قارالڭ، قىزىم، تۇرۇپلا بېشىم قىچىشىدىغان بولۇپ قالدى، چېچىمنى يۇلۇۋېتىڭ، — دەپتۇ. قىز مومايىنىڭ بې-شىنى يۇيۇپ - تاراپ، ئوبدان ئۆرۈپ قويۇپتۇ. موماي خۇش بولۇپ:

— رەھمەت! ئەمدى، قىزىم، ئاۋۇ بۇلۇڭدىكى كۆپتە ئۇ-چىڭىز بار، ئېلىپ ئۆيىڭىزگە ئىلدام كېتىڭ، — دەپتۇ.

قىز كۆپىنىڭ ئىچىگە بېشىنى شۇڭغىداق تىقىپ قارىسا، يوپيورۇق بىر ئۆي، ئۈنچە - مارجان، ئالتۇن - كۈمۈش... دۇنيا تۇرۇپ كەتكەن. قىز ھېچنېمىگە نەزەر كۆزىنى سالماي، ئۆزىنىڭ ئۈچىنى ئېلىپ قارىسا، ئۇچلار چىرايلىق يىپ بولۇپ ئېگىرىلىپ قاپتۇ. قىز كەينىگە يېنىپ شۇڭغىداق ماڭاي دېسە، بېشى ئېغىر تۇرغۇدەك. سىلاپ باقسا، بېشىغا ئالتۇن كوكۇلا ئۈنۈپ قاپتۇ. قىز مومايغا ئېگىلىپ، رەھمەت - تەزىم ئۇ-قۇپ، خۇشلىنىشىپ ئارقىسىغا يېنىپتۇ. موماي:

— توختاڭ، قىزىم، بىرى كېلىدىڭ، بېشىڭىزغا كۈن چۈشسە، مۇشۇ چېچىمنى ئوتقا سالسىڭىز، مۇشكۇل ئىشىڭىز ئاسان بولىدۇ، — دەپ، بېشىدىن ئىككى تال ئاق چېچىنى

يۇلۇپ بېرىپتۇ. قىز يەنە بىر تەزىم قىلىپ قايتىپتۇ. يولدا جاڭگالدىن سېۋەت، چاقلىرىنى ئېلىپ، ماللىرىنى ئالدىغا سېلىپ، ئۆيىگە يېتىپ بېرىپتۇ. بارسا ئۆگەي ئانا:

— ھەي جۇۋاينىمەك، بېشىڭدىكىنى نەدىن تاپتىڭ؟ ساڭا قايسى ئەقىلسىز يىگىت يولۇقتى؟ تىلىڭنى قاغا چوقۇۋالدى-مۇ؟ ھەي، گەپ قىل، ئەر سېغىنىپ قالغان سارالڭ ! — دەپ، ئالتۇن كوكۇلىسىنى قىزى بىلەن كېلىپ يۇلغىلى تۇ-رۇپتۇ. بىچارە قىز قورققىنىدىن يىغلاپ، بولغان ۋەقەنى سۆز-لەپ بېرىپتۇ. ئۆگەي ئانا شۇنچە قىلسىمۇ، ئۇنىڭ ئالتۇن كوكۇلىسىنى يۇلالماپتۇ، قورسىقىغا بىر ئوينى پوكوپ، ئو-شۇقچە گەپ - سۆز قىلالماپتۇ.

ئەتىسى ئۆگەي ئانا ئۆزىنىڭ قىزىنى قولىغا ئۇچ - چاقلارنى تۇتقۇزۇپ، مال باققىلى چىقارتىپتۇ. ھەجەر قىز ھويلا - ئارامنىڭ ئىشىنى قىلىپ، ئۆزىنىڭ باققان كۆچۆكى بىلەن چۆجىسىنى تويغۇزۇپ، باشلىرىنى سىلاپتۇ، ئاندىن كې-يىن ھويلىغا ئۆگىنىپ قالغان بىر جۈپ كەپتەرگە يوشۇرۇنچە دان چېچىپ بېرىپ، باغقا چىقىپ يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ كۆ-نى ئانىسى پاتىمىخاننى نېمە بولۇپ كېلەركىن دەپ، يولىغا قاراپ، ئۆيدىمۇ ئولتۇرماپتۇ.

ئەمدى گەپنى پاتىمىخاندىن ئاڭلايلى:

پاتىمەك ماللارنى ھەيدەپ، چاقلارنى كۆتۈرۈپ جاڭگالغا بېرىپتۇ. ئىسسىققا چىدىماي ئانىسىنى تىللاپ، ئۇچنى نېمە قىلىشىنى بىلمەي، بۇرنىنى تارتىپ يىغلاپ ئولتۇرسا، تۇيۇق-سىزدىن قويۇن كېلىپ كۆزلىرىگە توپا چېچىپ، ئېتىكىدىكى ئۇچلارنى ئەكېتىپتۇ. پاتىمەك يىغلاپ:

— بېشىڭنى يەيدىغان قويۇنتاز... ئۇچۇمنى بەر... ئو-چۇمنى بەر... ئۇچۇمنى بەر ! — دەپ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپتۇ.

قارىسا، قويۇن بىر يارنىڭ تۆشۈكىگە كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇ ئارقىسىدىن كىرىپ، ئۆينى كۆرۈپ، مومايىنىڭ يېنىغا بېرىپ چالۋاقاپ:

— ھەي قېرى، قويۇن تېزىڭ ئۇچۇمنى ئەكەتتى، ئېلىپ بەر !.. — دەپتۇ. موماي بېشىنى بىر - ئىككى چايقاپ قويۇپ:

— توختا، چالۋاقىما ! ئولتۇر ! ئاۋۋال سەن ماڭا بىر ئاش ئېتىپ بېرىپ، ئاندىن ئۇچۇڭنى ئال، — دەپ، خۇددى تونۇگۇن ھەجەر قىزغا بۇيرۇغان ئىشلارنى بۇيرۇپتۇ. پاتىمەك قىلماي دېسە، ئۇچۇمنى بەرمەمدىكىن دەپ، غودۇڭشىپ يۈرۈپ، ئەزمىلىك بىلەن ئاشنى ئېتىپتۇ. كەسكەن ئاشنىڭ تومۇلۇقىنى بىلىدەك، ئەڭ ئىنچىكىسىنى بىلىكىدەك قىلىپ پىشۇرۇپتۇ. موماي ئاشنى ئىككى ئوتلاپ نېرى ئىتتىرىپ قويۇپتۇ، ئاندىن پاتىمەك قازان - قومۇچنى چاقۇر - چۇقۇر سىلكىپ يۇيۇپ، يۇندىنى موردىن، ئۆينى سۈپۈرۈپ، ئەخلىتىنى تۆڭلۈكتىن تۆكۈپتۇ، كېلىپ دۈشكەلەپ، مومايىنىڭ چېچىنى يۇلۇپتۇ... موماي ئىچىدە ئۆگەي ئانا بىلەن پاتىمەككە لەنەت ئوقۇپ:

— ئاۋۇ بۇلۇڭدىكى كۈپتە ئۇچۇڭ بار، ئەكەت ! — دەپتۇ. پاتىمەك يۈگۈرۈپ بېرىپ كۈپنىڭ ئىچىگە بېشىنى تىقىپ، شۇنداق قارىسا، دۇنيا دېگەن تۇرۇپ كەتكەن. ئاچ كۆزلۈك بىلەن يەڭلىرىنىڭ ئىچىگە بىرمۇنچە ئالتۇن - كۈمۈشلەرنى تىقىۋېلىپ، ئۇچنى ئاپتۇ - دە، ئارقىسىغا قارىماي ئۆيىگە يۈگۈرۈپتۇ. يولدا ماللىرىنى ئالدىغا سېلىپ، چاقنى كۆتۈرۈپ كېتىپ بارسا، بېشى قىچىشىپتۇ، ھە راست، مېنىڭ بېشىمغىمۇ ئالتۇن كوكۇلا ئۈندىمىكىن دەپ بېشىنى سىلاپ باقسا، بېشىنى قوماق بېسىپ، چوققىسىدا بىرنېمە پۈلتىيىپ لۆمۈلدەپ تۇرغۇدەك. شۇ يەردىن ئۇ ماللىرىغىمۇ قارىماي

يىغلاپ مېڭىپتۇ. ئاڭغىچە ئالدىغا ئانىسى يېتىپ كېلىپ:

— ۋاي جېنىم قىزىم، كەچ قالدىڭغۇ؟! يائاللا، نېمىگە يىغلايسەن؟ نېمە بولدى؟ بېشىڭنى نېمىشقا يۆگىۋالدىڭ؟! — دەپ، ئالدىراپ قىزىنىڭ بېشىنى ئېچىپتۇ، قارىسا، بېشى كەيمە تازغا ئايلىنىپ، چوققىسىغا بىر ئېشەكمەدىكى ئۈنۈپ قاپتۇدەك. ئۆگەي ئانا: «ۋاي ئۆلەي، قانداق پەس، بالامغا قىلغاندۇ قەست!» دەپ ئاھ ئۇرۇپتۇ، يىغلاپتۇ. قىزنى ئۆيگە سولاپ بېقىپتۇ، قىلمىغان داۋا، بارمىغان مازا قالماپتۇ، ھەممىسىلا ھېچ كار كەلمەپتۇ. قىزى موماينىڭكىدىن ئوغرىلاپ كەلگەن پۇلدىن نەچچە ھەسسە پۇل چىقىپتۇ، ئورنىغا كەلمەپتۇ.

ئاي ئۆتۈپتۇ، يىل ئۆتۈپتۇ. كۈنلەردىن بىر كۈنى شۇ شەھەردە بىر باي كاتتا توي قىلىپ، يۇرتتا بىرمۇ ئۆي قالدۇرماي تويغا چىللاپتۇ.

ئۆگەي ئانىنىڭ تويغا بارغۇسى كەپتۇ، تويدىن زەللە ئالغۇسى كەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەتىسى قاق سەھەردە، قاغا قاق دېمەستە، ھەجەر قىز ماللىرىنى ھەيدەپ چىقىپ كېتىۋاتسا، ئۆيدە يېتىپ:

— ھەي، ھەجەك... مەيەرگە كەل، جۇۋاينىمەك! — دەپ توۋلاپتۇ. ھەجەر قىز كىرسە:

— ھەي ئۇيقۇ سارىڭى قاسماق، بۈگۈن ئەجەب بىر سە-
گەكلىكنىڭ تۇتۇپ كېتىپتۇغۇ! بېرىرەك كەل، مانا كېيىمىڭنى
ئاڭلا، بۈگۈنچۇ، بىز تويغا بارىمىز. سەن ئاۋۇ ماللىرىڭنى
بىر ھەقەمسايىنىڭ ماللىرىغا قوشۇپ قويۇپ، ئىلدام كىيىنىر.
ئەزمە! — دەپتۇ.

قىز ماللارنى قوشنىلارنىڭ ماللىرىغا قوشۇپ قويۇپ، يې-
نىپ كىرىپتۇ، كىرىپ ھويلا - ئارامالارنى سۈپۈرۈپتۇ، قاپاق-
تا سۇ ئەكىرىپ، بوش قاچىلارنى تولدۇرۇپتۇ، كۆچۆككە
ئاداپ ئېتىپ بېرىپ، پېشايۋاندا چۆجىسىنىڭ بېشىنى سىلاپ
ئولتۇرۇپتۇ.

ئۆينىڭ ئىچىدە ئۆگەي ئانا بىلەن قىزى ياسىنىپتۇ. پا-
تىمەك ياسىنىپ بولۇپ:

— ئاپا، بىز كەلگۈچە ھەجەك ساراڭ بىكار ئولتۇرامدۇ؟ —
دەپتۇ. ئانىسى:

— ۋىيەي، نېمە دېگىنىڭ ئۇ، ئۆي ساقلىغانمۇ ئىشمۇ؟!
بىكار تۇرغۇزامدىغان ئۇ تىرىكتاپىنى! — دەپ، قازناقتىن
بىر چارەك ئاقئۇششاق بىلەن بىر چارەك تېرىقنى ئاچىقىپ،
ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر دۆۋە قومنىڭ ئۈستىگە تۆكۈپ
ئارىلاشتۇرۇۋېتىپتۇ. ئاندىن كېيىن:

— ھەي نان قېپى، بىز كەلگۈچە ئاق ئۇششاقنى باشقا،
تېرىقنى باشقا ئايرىپ، ئىككىسىنى ئىككى خۇرجۇنغا ئېلىپ
قوي، بىر تېلىنى زايە قىلساڭ، كۆزۈڭنى ئويۇۋالىمەن. ئاز-
دىنچۇ، «گۆرۈك»گە كىرىپ، ئىككى تاقا ئەتلەس توقۇپ
قويغىن. ھويلا - ئارامغا ئوبدان قارا، قىل يىتسە، بوينۇڭنى
قۇشقاچنىڭ بوينىنى ئۈزگەندەك ئۈزىمەن. بۇيرۇغان ئىش-
لىرىم چالا قالسۇنچۇ قېنى، مەندىن نېمە كۆرىسەن؟ ... —
دەپ، پاتىمەكنى ئېلىپ تويغا كېتىپتۇ.

ھەجەر قىز، بۇ نېمىدېگەن زۇلۇم دەپ، قانداق قىلىشىنى بىلمەي قېتىپ قاپتۇ. بىرھازادىن كېيىن ھوشىنى يىغىپ، ھېلىقى مېھرىبان موماينى ئەسلەپتۇ، ئۇنىڭ بەرگەن چېچىنى قانداق بولاركىن دەپ ئوتقا ساپتۇ. شۇ زاماتلا ھويلىدىكى دەرەخلەر شالدىرلاپ، ئالەمنى قۇيۇن قاپلاپتۇ. قىز ھويلىدا بىر پىرقىراپتۇ، قالغىنىنى بىلمەپتۇ... بىر ۋاقىتتا كۆزىنى شۇنداق ئاچسا، ئوزاقى يىل ئاش ئەتكۈزۈپ، ئىككى تال چېچىنى بەرگەن موماي بېشىنى سىلاپ ئولتۇرغۇدەك. قىز چاچراپ قوپۇپ تەزىم قىپتۇ، يىغلاپ ئۆزىنى موماينىڭ قۇچىقىغا تاشلاپ، دەردى ـ ھالىنى ئېيتىپتۇ. موماي:

— بىلىمەن، قىزىم، بىلىمەن، ئۆزىگە قىلىدۇ، ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ! — دەپتۇ.

قىز ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىككى قولىنى كۆكسىگە قويۇپ قول باغلاپتۇ. موماي:

— يېتىمنىڭ كۆڭلى — مېنىڭ كۆڭلۈم، سىزنىڭ غېمىڭىزنى مەن قىلاي، قىزىم. مەڭ ماۋۇ ئاچقۇچنى، ئاۋۇ ئوتتۇرىدىكى ئىشىكنى ئېچىڭ، تارتىنماي ئىچكىرى كىرىپ ئالتۇن كات ئۈستىدىكى بوغچىنى كۆتۈرۈپ چىقىڭ، — دەپتۇ.

قىز ئىشىكنى شۇنداق ئېچىپ قارىسا، ئوتتۇرىدىكى يېشىل سىرلىق، ئالتۇن ھەل بېرىلگەن قەۋەتمۇقەۋەت گۈللۈك ئىشكلەر ئارقا ـ ئارقىدىن جاراڭلاپ ئېچىلىپتۇ. قىز موماي دېگەن يەردىن بىر بوغچىنى ئېلىپ، تەن ـ تېنىگە سىغماي خۇش بولۇپ كۆتۈرۈپ چىقىپتۇ. موماي قىزنى يوغان تەشتەككە چۈشۈرۈپ سوپۇنلاپ يۇيۇپتۇ، ئەتيانلىرىنى پاكىز سۈرتۈپ، بېشىنى تاراپ، ھېلىقى بوغچىدىكى تۇرلۇك كىيىم ـ كېچەكلەرنى كىيدۈرۈپتۇ، كىيدۈرگەندە ئۈستىگە ھوردەك يۇمشاق، ئەينەكتەك سۈزۈك مەشۈت كۆڭلەك، چىمەن گۈللۈك

www.uyghurkitap.com

تاۋار كەمزوُل، چىلتەك پەشلىك، ئۇقا ياقۇتلۇق كىمخاب چا-
پان، تىللا دوپپا كىيدۈرۈپتۇ، دوپپىنىڭ ئۈستىگە ئۈنچە،
مارجان، ياقۇت چېچىلغان يىپەك رومال ئارتىپتۇ، بوينىغا ئال-
تۇن كەشتىلىك گۈلچاڭ مەسلەرنى كىيدۈرۈپتۇ، بىلەكلىرى-
گە قوش ئالتۇن بىلەزۈك، قوللىرىغا گۆھەر كۆزلۈك ئۈزۈك
قۇلاقلىرىغا زۇمرەت كۆزلۈك ئالتۇن زىرە سېلىپ، ھۆر -
پەرىلەردەك ياساندۇرۇپتۇ. ئۈستىگە ياغلىق توقاچ، ئەتلەس،
جانان چىنىلەر قويۇلغان بىر پەتنۇس ھازىرلاپ، يىپەك
داستىخان بىلەن ئوراپ، موماي قولىدا تۇتۇپتۇ - دە: «يۈ-
رۈك، قىزىم» دەپتۇ. قىز بىر ياقتىن خۇش بولۇپ، بىر ياق-
تىن ئەنسىرەپ:

— نەگە با-
رىمىز؟ تېرىقلارنى
قاچان ئادالاپ بو-
لىمەن، جېنىم
موماي؟! — دەپ
كۆزىگە ياش ئاپتۇ.
موماي كۈيۈنۈپ:

— بىچارە
قىزىم، غېرىب
قىزىم، ئەنسىرد-
مەڭ دېدىمغۇ.
قىزىم، شۇ باغرى
تاش، قولى قان
ئۆگەي ئانا بار-
غان تويغا سىزمۇ
بارىسىز، بارغاندا

ئۇلاردىن ئارتۇق ئىززەت ـ ھۆرمەت بىلەن توي كۆرۈپ، كۆ-
ڭۈل ئېچىپ كېلىسىز. سىز تويدىن يانغۇچە، تېرىق ئايرىش،
ئەتلەس توقۇش، ئۆي ساقلاش — جىمى ئىشلىرىڭىز بەجا بو-
لۇپ تۇرىدۇ. قېنى، قىزىم، مومىڭىزغا ئىشىنىپ، بىسمىللا دەپ
بوسۇغىدىن ئاتلاڭ، — دەپتۇ.

قىز بوسۇغىدىن شۇنداق ئاتلىشىغا، بىر چوكان كېلىپ
قىزنى قولتۇقلاپ مەپىگە چىقىرىپتۇ. قىز قارىسا، كىمخاب
يوپۇقلۇق قوش ئات قوشۇلغان ئالتۇن مەپە جاراڭلاپ، بىر
مەپىكەش بوۋاي ئاتلارنىڭ بوجىلىرىنى تۇتۇپ تۇرغۇدەك. موماي
ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ:

— يېتىمنىڭ ئاھى، مومايىنىڭ دۇئايى، يولۇڭلار راۋان
بولسۇن، دۇشمەنلەر ھەيران بولسۇن !... ئامىن، ئاللاھۇ ئەك-
بەر، — دەپ دۇئا قىپتۇ.

قىز بىر قۇيۇننىڭ كەلگەنلىكىنى، مومايىنىڭ ھويلىسىدى-
كى گۈللەرنىڭ ئۆزگە تەزىم قىلىپ ئېگىلىپ، دەل ـ دەرەخ
يوپۇرماقلىرىنىڭ ئالىيېشىل كېپىنەك بولۇپ ئۇچقانلىقىنىلا
بىلىپتۇ، قالغان ئىشلارنى بىلمەپتۇ...

قىز شۇنداق ئېسىنى يىغىپ قارىسا، مەپە ناغرا، كاناي،
ناخشا ـ ئۇسسۇل، داغدۇغا بىلەن توي ـ مەرىكە بولۇۋاتقان
ھويلىغا كىرىپ توختاپتۇ. توي ئىگىلىرى، ساھىبخانىلار:

— ۋاي، ئېسىل مېھمان كەلدى، تويىمىزنىڭ ھۆرمىتى ! —
دەپ، قىزنى پاياندازلارغا دەسسىتىپ، خوتۇن خەقلەر قايىنغان
كەڭ سورۇنلۇق ياسىداق سارايغا باشلاپتۇ. چوڭ ـ كىچىك
ھەممە ئورۇنلىرىدىن دۇررىدە قوپۇپ، كۆرۈشۈپ تۆرگە ئۆتكۈ-
زۈپتۇ. تۆردىكى خوتۇنلارنىڭ بىرى:

— بۇ قىز قايسى شەھەرنىڭ مەلىكەزاتىدۇ؟ — دەپتۇ.
يەنە بىرى:

— قايسى باينىڭ ئەركە قىزىدۇ؟ — دەپ ھەيران بولۇ-شۇپ قاپتۇ.

ئاڭغىچە مېھمانلارنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇلۇپ، داستىخانلار سېلىنىپتۇ. يەتمىش خىل يەل - يېمىش، قەنت - گېزەكلەر تىزىلىپ، چاي قۇيۇلۇپتۇ. ئارقىدىن ھالۋا، قايماق، رىشالە، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇگرە، قورداق، كاۋاپ، قويۇق ئاشلار تار-تىلىپتۇ. ھەجەر قىز سورۇنغا شۇنداق سەپسېلىپ قارىسا، ئۆگەي ئانىسى قىزى بىلەن ئەڭ ئاياغتا — كەش بازىرىدا ئولتۇرغۇدەك. ئۇنىڭ بايلىقى، ھال تارتىشلىرى بۇ چوڭ تويـ-تۆكۈنگە كەلگەن نى - نى باي، ھال تارتىپ ئولتۇرغان خې-نىملارنىڭ ئالدىدا نە - نەلەردە قاپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ھە-جەر قىز ئالدىغا نېمە كەلسە: «ئاۋۇ مېھمانغا سۇنۇۋەتسىلە، خاپا بولماي...» دەپ، «ئانىسى» بىلەن «سىڭلىسى»غا ئۇزىتىپ تۇرۇپتۇ، «ئالسىلا، قىزلىرىمۇ ئوبدانراق باقسۇن» دەپ تىنماي تەكلىپ قىلىپ تۇرۇپتۇ...

كۆپ خىيلى ئىگىلىپ، توي ئاياغلاشاي دەپ قاپتۇ. قىز ھەممىدىن ئىلگىرى ئۆزاپتۇ، شۇنچە تۇتسا ئۇنىماپتۇ. ھەممە خوتۇن - قىزلار: «ئۆيگە يورۇقى چۈشكۈدەك ئەجەب چىرايلىق قىز ئىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئادەمگەرچىلىكىچۇ !...» دەپ ئارقىسىدىن قارىشىپ قاپتۇ.

قىزنىڭ مەيىسى كەڭ چۆل - جاڭگاللار بىلەن مېڭىپتۇ. بىر يەرگە كەلگەندە، چىمەنلىك ئارىسىدا سۇ ئېقىۋاتقان چوڭ بىر ئۆستەڭ بويىغا كەپتۇ. قىز بىردەم ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ئۆستەڭ بويىغا چۈشۈپتۇ، چىمەنلىك قىرغاقتا ئولتۇرۇپ، سۇنى ئوچۇمى بىلەن ئاسمانغا ئېتىپ، مارجان چاچما قىلىپ ئويناپتۇ، سۇنىڭ مارجانلىرىغا قاراپ تېرىق ئېسىگە چۈشۈپ، كۆڭلىنى ئەندىشە بېسىپتۇ. ئاڭغىچە مەيىكەش:

— ھوي قىزىم، يىراقتىن ئاتلىقلارنىڭ قارىسى كۆرۈنۈۋاتىدۇ، بۇ يەردىن ئىتتىكرەك كەتسەكمىكىن؟ — دەپتۇ.

قىز يۈگۈرۈپ مەيىگە چىقىپتۇ. مەيە يولغا چۈشۈپ، بىر قويۇن بىلەن غايىب بوپتۇ. شۇ ئالدىراشلىقتا قىزنىڭ بىر پاي ئالتۇن كەشى سۇ بويىدىكى چىمەنلىككە چۈشۈپ قاپتۇ.

ئەمدى گەپنى قىزنىڭ ئۆيىدىن ئاڭلايلى:

قىز تويغا ماڭغاندىن كېيىنلا، قويۇن ئانا — مېھرىبان موماي ئۆگەي ئانىنىڭ ھويلىسىدا يەنە پەيدا بوپتۇ. شۇ زاماتلا ھەجەر قىزنىڭ باققان كۈچۈكى، چۈجىسى، پېشايۋاندىكى بىر جۈپ كەپتەر مومايىنىڭ چۆرىسىگە ئولىشىپ ئەركىلەپ، پۇتلىرىنى چوقۇلىشىپ - سۆيۈشۈپ كېتىپتۇ. موماي ئالىقىنىدىن بىر پارچە خېمىرنى چىقىرىپ، كۈچۈككە بىر چىشلەم، خوراز بىلەن كەپتەرلەرگە بىر نەچچە ئۇششاق كۇمىلاچ قىلىپ ئايرىپ تاشلاپ بېرىپتۇ. كۈچۈك خېمىرنى يەپلا زۇۋانغا كېلىپ:

— ئانا، ھويلىغا ھېچ يەردىن، ھېچكىمنىڭ كۆز قىرىنى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىڭى ئادرىسى

سالدۇرماي قارانچۇق بولىمەن، — دەپ، تام تۆپىلىرى، دەرۋا- زىلارغا كۆز - قۇلاق بوپتۇ. خوراز سۆزگە كىلىپ، تۈگىنىگە ئۇچۇپ چىقىپتۇ - دە، تۆت ئەتراپىغا قاراپ:

— قى - قى - قىق ! ئارىلىشىپ كەتتى تىرىق... ھەم- مىمىز ئۆلىشايلى، يىتىم قىزغا بولۇشايلى ! قى - قى - قىق ! قى - قى - قىق ! — دەپتۇ. تەرەپ - تەرەپتىن، تۈشمۇتۈشتىن قوشنا - قولۇملارنىڭ توخۇلىرى ھويلىغا يى- غىلىپتۇ. كۈچۈك ئۆيدىن خۇرجۇننى چىشلەپ ئاچىقىپ بې- رىپتۇ. توخۇلار ئۆلىشىپ چوقۇپ، خۇرجۇننىڭ بىرىگە ئاق- ئۇششاقنى، يەنە بىرىگە تېرىقنى ئايرىپ تاشلىغىلى تۇرۇپتۇ. كەپتەرلەرمۇ سۆزگە كىلىپ:

— لەببەي، ئانا، بىز خىزمىتىڭىزگە تەييار، — دەپلا ئاسمانغا ئۇچۇپ غايىب بوپتۇ - دە، بىردەمدىلا بىرمۇنچە كەپتەرلەرنى باشلاپ كەپتۇ. ئۇ كەپتەرلەر باغقا چۈشۈپ، ھەر-

بىرى بىردىن مېۋە دەرىخىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ، پەرى قىزلارغا ئايلىنىپتۇ. باغدىن قاتار بولۇپ چىقىپ، سۇپىدا ئولتۇرغان مومايىنىڭ ئالدىغا كېلىپ تىزلىنىپتۇ، تەزىم قىلىپ جىم تۇرۇشۇپتۇ. موماي قىزلارنىڭ باشلىقىغا: «كېلىڭ، قىدىزىم» دەپ شەرەت قىلىپ، قولىقىغا بىرنېمىلەرنى دەپتۇ. قىزلار دەررۇ ئەتلەس توقۇيدىغان ئۆيگە كىرىپ، ئۈن - تىنسىز ئىشقا چۈشۈپ كېتىپتۇ. بىرى يىپلارنى بوياپتۇ، بىرى ئۆرۈش تارتىپتۇ، بىرى توقۇپتۇ، بىرى پاتلاپتۇ، بىرى قاتلاپتۇ، شۇنداق قىلىپ، ھەش - پەش دېگۈچىلىكنىڭ ئارىلىقىدا ئىككى تاقا ئەتلەس توقۇلۇپ، ئۆگەي ئانىنىڭ ساندۇقى ئۈستىگە تىزىلىپتۇ. ئاڭغىچىلىك توخۇلارمۇ تېرىقنى ئايرىپ خۇرجۇنغا قاچىلاپ بوپتۇ، موماي بىلەن خوشلىشىپ، ئۆز جايلىرىغا تاراپتۇ.

قىزلارمۇ ئاقئۇششاق، تېرىقلارنى ئۆز جايىغا ئەكىرىپ، ئۆيلەرنىڭ ئىشىكلىرىنى ئېتىپ، ئىش - كۈشلىرىنى تۈگىتىپ، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا تىزىلىپتۇ. موماي ئالىقىنىدىن يەنە بىر پارچە خېمىرنى چىقىرىپ، بايىقىدەك كۈچۈك، خوراز، كەپتەرلەرگە بۆلۈپ بېرىپتۇ ۋە ئۇلارنىڭ بېشىنى سىلاپ خوشلىشىپتۇ. ئاندىن كېيىن قىزلارنى باشلاپ باغقا كىرىپ غايىب بوپتۇ...

ئەمدى گەپنى يېتىم قىزدىن ئاڭلايلى:

ھەجەر قىز سۇ بويىدىن يولغا چىقىپ غايىب بولغانچە، ئۆزىنى مومايىنىڭ ھويلىسىدا كۆرۈپتۇ. موماي:

— كېلىڭ، قىزىم، — دەپ ئۆيگە باشلاپتۇ. قىز كېلىپ تويدىن ئەكەلگەن نان - توقاچلارنى مومايىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ، تويدا بولغان گەپ - سۆزلەرنى قىلىپ بېرىپ:

— چوڭ ئانا، مەن تۆردە ئولتۇردۇم، «ئانام» قىزى

بىلەن پەگاھدا ئولتۇرۇپتۇ. يەل ـ يېمىش، ئاش ـ غىزا مەندىن باشلاپ تارتىلدى. كىيدۇرگەن كىيىملىرىنىمۇ، يوقالغان ئىززەت ـ ھۆرمەت، مېھماندارچىلىقنىڭ خۇشاللىقىنى كۆرەلمىدىن ھېچ نەرسە ئۆتمىدى. ئالدىمغا كەلگەن مەزەلەرنى «ئانام» بىلەن «سىڭلىم»غا سۇنۇپ تۇردۇم. ئىچ ـ قارنىم ئېچىلىپ، كۆڭلۇم كۆتۈرۈلۈپ، ئۇبدان ئويناپ كەلدىم. سىڭلىمگە كۆپتىن ـ كۆپ رەھمەت... — دەپ، بىرنېمىدىن خىجىل بولغاندەك يەرگە قاراپتۇ.

— ئوبدان قىپسىز، قىزىم، «ئانىڭىز»نىڭ ئەقلى بولسا ئويلاپ قالار... بەختىڭىز ئېچىلسۇن... بىر پاي كەشىنىڭ كارى چاغلىق ... ئەمدى، قىزىم، ئۆز ئۆيىڭىزگە قايتىڭ، — دەپ قىزنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە ئاستا بىر سىلاپتىكەن، قىز ئۆزىنى ئۆز ھويلىسىدا كۆرۈپتۇ. قارىسا، ھەممە ئىشلار قىلىنىپ بولغان...

ئاڭغىچىلىك ئۆگەي ئانىسى قىزى بىلەن دەرۋازىنى مۇشتلاپتۇ، ھويلىغا كۆرەڭلەپ، ئالچاڭشىپ كىرىپ كەپتۇ. ئۆگەي ئانا كىرىپلا:

— ھەي يېتىم ئوغلاق، بۈگۈن ئەجەب پاكىز بولۇپ قاپسەنغۇ ! سۈنى بۇزۇپ... ئەرگە تەگكۈڭ كەلدىمۇ يا ؟ كۆرە، بۇ چىرايلىق ئاشقىنى ! — دەپ كېكىرىپ، كالپۇكلىرىنى سەتلەشتۈرۈپ زاڭلىق ئېتىپتۇ. پاتىمەكمۇ:

— ئەرگە تەگكۈسى كەلمىسە، باش ـ كۆزلىرىنى تاراپ، ياسىنىشنى كىم قويۇپتۇ بۇ سەت ساقلاندىغا ! ھوي، تىرىقلارنى ئادالىدىڭمۇ؟ گەپ قىل ! — دەپ بارغان بويى ھەجەر قىزنىڭ بىرنەچچە يېرىنى چىمدىۋاپتۇ. ھەجەر قىز:

— ئىلغاپ بولدۇم، ئەتلەسنىمۇ توقۇپ قويدۇم... ئۇنىڭدىن كېيىن باش ـ كۆزۈمنى يۇيۇپ ـ تارىۋالدىم، — دەپ

يۈگۈرۈپ ئۆيگە كىرىپ، ئاقئۇششاق، تېرىق، ئەتلەسلەرنى ئاچىقىپ كۆرسىتىپتۇ. ئۆگەي ئانا ئىشنىڭ ئېپىنى ئەمدى تېپىپتىمەن، دېگەندەك قىلىپ، ئەتلەسلەرنى كۆرۈپ، ھىجىيىپ - كالچاراپتۇ. ھەجەر قىز:

— ئانا، توي قانداق ئۆتتى؟ نېمە ئىشلارنى كۆرۈپ كەلدىلە؟ — دەپ سوراپتۇ. ئۆگەي ئانا:

— ۋاي قوۋۇرغام، ئاڭلىغۇڭ كەلدىمۇ؟ ئاڭلا ئەمىسە، — دەپ ھېكايىگە چۈشۈپتۇ، — يۇرت يۇرت بولۇپ، مۇنداق توي بولمىغان. يۇرت دەۋرەپ كېتىپتۇ. نى - نى يۇرتلاردىن خېنىملار كەپتۇ. تويغا بىر يۇرتتىن بىر مەلىكىزات كەپتىكەن، بىزمۇ بىر داستىخاندا بولدۇق. قارىساڭ، بۇ پەرىزاتنى دۇنيادا بىرلا دەيسەن. ئۇ قىز شۇنچە خوتۇن خەقلەرنىڭ ئارىسىدا بىزگە ئالاھىدە ئىلتىپات كۆرسەتتى. ئۇ قىز شۇنچە توق بېسىق، چوڭ سۈپەت قىز ئىكەن. ئالدىغا نېمە كەلسە، ماڭا سۇنۇپ تۇردى. مەن يېدىم، سىڭلىڭ يېدى. توي دېگەندە ھەممە نېمە تۆكمە بولۇپ كەتتى. سىڭلىڭنىڭ تويىنى مەنمۇ شۇنداق قىلىپ بېرىمەن! — دەپ سۆزلەپ كېتىپتۇ. ھەجەر قىز:

— ئانا، مەن تۇرۇپ، سىڭلىمنىڭ گېپىنى قىلىپ كەتتىڭىزغۇ؟ — دەپ سېلىپ، يەرگە قارىۋاپتۇ. ئۆگەي ئانا:

— ۋاي قوۋۇرغام... ئۆزۈڭ پادا باققان يەردە بىرنى تېپىۋالارسەن. ساڭا توي نەدە تۇرۇپتۇ؟ — دەپتۇ. پاتىمەك:

— بۇ نەس باسقان قاچانمۇ پېشانەمدىن ئېرار؟ ! — دەپ تىللاپ، — مە، يەنە ساڭا ياخشىلىق قىلىپ ئالغاچ كەلدۇق ! — دەپ، تويدىن ئاشقان - تاشقان گۆرۈچ، سۆڭەكلەر سېلىنغان بىر يېلىم چۆچەكنى ھەجەر قىزنىڭ ئالدىغا دوققىدە قىلىپ تاشلاپ قويۇپتۇ. ئۆگەي ئانا:

— ھەي، يۇنداقنى ئىتتىك ـ ئىتتىك ئىچىۋېلىپ، خەققە قوشۇپ قويغان ماللارنى ئاچىق. ئاندىن «گۈرۈڭ»گە كىرىپ ئەتلەسلىرىڭنى توقۇ! — دەپ، قىزى بىلەن ئىچكىرى-كى ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ.

قىز چۆچەكتىكى سۆڭەكنى كۇچۇكىگە، گۇرۇچنى خورازغا بىلەن كەپتەرلەرگە چېچىپ بېرىپتۇ.

ئەتىسى ھەجەر قىز مال باققىلى چىقىپ كېتىپ بارسا، ئۆگەي ئانا:

— ھەي جىگدە يۇرىقى تەگكەن ساراڭ، توختا! ماللارنى پادىغا قوشۇپ بېرىپ، ئىلدام كىر. ئەمدى سەن ئۆيدە ئولتۇ-رۇپ ئەتلەس توقۇيسەن. تويدا جىق خوتۇنلارغا ئەتلەس سېتىپ بېرىدىغان بولۇپ، نەرخىنى توختىتىشىپ كەلدىم. ھۇنەرگە سالغانمۇ مەن! پادا بېقىشتىن قۇتقۇزۇپ ئۆيدە ئولتۇرغۇز-غانمۇ مەن! باشقا يەردە سەندەك شوم قۇش ئىرىماسلارغا مۇنداق دۆلەت نەدە تۇرۇپتۇ؟! بىلسەڭ، مۇشۇلارنىڭ قەدرىگە يېتىپ، رەختلەرنى ئوبدان توقۇساڭ بولىدۇ، — دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن قىز قاراڭغۇ ئۆيگە سولىنىپ، بۇرۇنقىدىن-مۇ ئېغىر ئىشقا قاپتۇ...

ئەمدى گەپنى ھېلىقى چۈشۈپ قالغان بىر پاي ئالتۇن كەشتىن ئاڭلايلى:

شۇ شەھەرنىڭ بىر پادىشاھى بولۇپ، ئۇنىڭ شاھزادە ئادىل دېگەن بىر ئوغلى بار ئىكەن. ئۇ شاھزادە بالىغ بولغاندىن كېيىن ئەلچىلەر نى ـ نى كاتتا باي، ۋەزىر، پادىشاھلارنىڭ قىزلىرى-دىن لايىق كۆرسەتسە: «ئۆزۈم تېپىپ ئالىمەن، كۆڭلۈم چۈش-كەننى ئالىمەن» دەپ ئۇنىماپتىكەن. ئۇ شاھزادىگە خىزىر يو-لۇققانىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن دادىسىغا قارىغاندا، ياخشى ئىشلارنى كۆپ قىلىدىكەن، يۇرتلارغا، تاغنىڭ ئارىلىرىغا يول،

دەريا ـ ئۆستەڭلەرگە كۆۋ-
رۈك سالدۇرىدىكەن...
بىر كۈنى شاھزادە ئا-
دىل شۇ يۇرتتىكى بىر
چۆلگە سۇ چىقارغۇزماق بو-
لۇپ، ۋەزىر ـ يارەنلار بىلەن
ئاتلىق چۆلگە چىقىپتۇ.
ماڭا ـ ماڭا كۈن قايرىلغان
ۋاقىتلاردا تۇغان ئايرىيدىغان
سۇنىڭ بويىغا بېرىپتۇ.
شاھزادە چىمەنلىك بىلەن
شۇنداق سۇنىڭ بويىغا قاراپ
كېتىپ بارسا، بىرنەرسە ئەتراپقا نۇر چېچىپ تۇرغۇدەك. سۇ-
دىن چىقىپ قالغان بېلىق ئوخشايدۇ، دەپ ئاستا يېقىن بار-
سا، بىر كەش. كەش بولغاندا بۇ ئىقلىمدا ھېچقانداق ئۇستى-
نىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان شۇنداق چىرايلىق بىر كەش.
شاھزادە كەشنى مەيدىسىگە بېسىپ قېتىپ قاپتۇ، تاتلىق
چۈشلەرگە ئوخشاش ھۇزۇرلۇق خىياللارغا پېتىپ قاپتۇ. بىر-
ھازادىن كېيىن ئېسىنى يىغىپ:

— ئاتامغا ئات چېپىڭلار. مۇشۇ كەشنى كىيگەن قىزغا
كۆڭلۇم چۈشتى. خەۋەر قىلىڭلار. مەيلى ئۇ ئادەمزات بول-
سۇن، مەيلى پەرىزات بولسۇن، ئۇنى ئالماي مۇرادىمغا يەتمە-
گەيمەن... — دەپتۇ.

ئەمدى گەپنى قىزنىڭ ھويلىسىدىن ئاڭلايلى:

كۈنلەرنىڭ بىرىدە: «پادىشاھنىڭ ئوغلى بىر پاي ئالتۇن
كەشنى كىيدۇرۇپ بېقىپ، كىمنىڭ قىزىنىڭ پۇتىغا خوپ
كەلسە، شۇ قىز بىلەن توي قىلغۇدەك» دېگەن گەپ ـ سۆز

ئۆگەي ئانىنىڭمۇ قولىقىغا يېتىپ كەپتۇ. ئۇ بىردىن ئۆگەي ئانا پاتمەكنىڭ بېشىدىكى ئېشەكمەدىكىنى يەنە بىر تۈركى-سىپ تۇزلەپ، بېشىغا چاچلارنى چاپلاپ، ئۇستىگە يېڭىۋېك رو-مال، ئۇنىڭ ئۇستىگە كەمچەت تۇماقنى، ئۇچىسىغا كىمخاب تاۋار، پۇتلىرىغا گۇلچاك مەسىلەرنى كىيدۈرۈپ، ئۆزىچە گۈل-دەك ياساندۇرۇپ تەييارلىنىپتۇ. ھەجەر قىزنى بولسا، ئالتۇن كوكۇلىلىرىنى تېخىمۇ بېشىغا پۇكلەپ قاتلاپ، ئۇستىگە خې-مىرلارنى چاپلاپ، كېپەكلەرنى سۇۋاپ، ئەسكى لاتىلار بىلەن تېخىمۇ سەتلەشتۈرۈپ ئوراپ: «كۆزۈمگە كۆرۈنمەي ئېشىكنى قىل!» دەپتۇ.

ئاخىرىچە پادىشاھنىڭ يۇرت ئارىلاۋاتقان ياساۋۇللىرى، كەچ كۆتۈرگەن كېنىزەكلىرى يېتىپ كەپتۇ. ئۆگەي ئانا ھەجەر قىزنى سۆرەپ ئاپىرىپ ھويلىنىڭ بۇلۇڭىدىكى ئەسكى تونۇرغا چۈشۈرۈپ، ئۇستىنى كونا توقۇم بىلەن يېپىپ قو-يۇپ، بىرىپ يەتمىش تەزىم بىلەن دەرۋازىسىنى ئېچىپتۇ. كەلگەنلەر ھويلىغا كىرىپ: «قېنى، قىزلىرىڭىزنى كۆرسىد-تىڭ» دەپتۇ. ئۆگەي ئانا مېھمانلارنى ئۆيىگە باشلاپ، پاتمەك-نى ئايناقلىتىپ تۇرۇپ كەشنى پۇتىغا كىيدۈرۈپتۇ، پاتماپتۇ. ئۇنداق كىيدۈرۈپتۇ، مۇنداق كىيدۈرۈپتۇ، پاتماپتۇ. پۇتلىرىنى كېسىپ شىلىپ بېقىپتۇ، يەنە پاتماپتۇ.

كېنىزەكلەر:

— ئوھوش! نېمانچىلا قىلىلا سەت قىزلىرىغا... كې-تەيلى! — دەپ مېڭىپتۇ. كېنىزەكلەر ھويلىغا چىقىشىغا ھېلىقى ئاق خوراز يۇگۈرۈپ كېلىپ، ئۇلارنىڭ پەشلىرىنى چوقۇپ — چوقۇپ:

— قى — قى — قىق! قىز تونۇردا... قى — قى — قىق! قىز تونۇردا... — دەپتۇ. كۇچۇكمۇ يۇگۈرۈپ تونۇر بېشىغا

چىقىپ، توقۇمنى چىشلەپ تارتىپ تونۇرنى ئېچىپ:

— ھوپ - ھوپ - ھوپ ! مېھمانلار كەلدى... جېنىم ئاچا، قوپ ! — دەپتۇ.

كېنىزەكلەر، بۇ نېمە ئىشتۇ، بېرىپ باقايلى دەپ، تونۇر بېشىغا يۈگۈرۈپتۇ.

ئۆگەي ئانا:

— ۋاي، ئۇ مېنىڭ ئۆگەي قىزىم... ئۇ تۇزلۇق باشنىڭ تېزى يۇقىدۇ، بېرىشمىسىلا ! ۋاي، ئۇ تومپاي توڭرىلىقىقا ئالتۇن كەش نەدە خوپ كەلسۇن... — دەپ قاقشاپتۇ.

كېنىزەكلەر تونۇر بېشىغا شۇنداق چىقىشىغا، تونۇرنىڭ ئىچىدىن بىر قىز چىقىپتۇ. قارىسا، ئەسكى لاتىلارنىڭ ئىچىدە بىر ئاي تۇرغۇدەك، باشلىرىدا ئالتۇن كوكۇلا... ئۆزى كۆلۈپ تۇرغۇدەك. كېنىزەكلەر كەشنى پۇتىغا شۇنداق كىيدۈرۈپتىكەن، خۇددى قۇيۇپ قويغاندەك يارىشىپ كېتىپتۇ. ياساۋۇللارنىڭ بىرى «سۆيۈنچە» دەپ شاھزادىگە يۈگۈرۈپتۇ.

كېنىزەكلەر:

— سىڭلىم، سىزدە بۇ كەشنىڭ يەنە بىر پېيى بارمۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، قىز نېمە دېيىشنى بىلمەي يەرگە قاراپتۇ.

ئاڭغىچە پاتمەك كېلىپ:

— بۇ گادايدا ئالتۇن كەشنىڭ يەنە بىر پېيى نېمە قىلسۇن ! — دەپ تۇرۇشىغا، دەرەخلەرنىڭ يو-

پۇرماقلىرى شىلدىرلاپ شامال كەلگەندەك بوپتۇ. ھەممەيلەن ئۇيان ـ بۇيان قارىشىغا، ئالتۇن كەشنىڭ يەنە بىر پېيى ئۆرۈلۈپ كېلىپ قىزنىڭ ئالدىدا پەيدا بولۇپ قاپتۇ.

كېنىزەكلەر پاتىمەككە قاراپ:

— پاتىمخان پېتىپ تۇرۇڭ، باش قاشلاپ يېتىپ تۇرۇڭ. سىزنىڭ خىلىڭىز باشقا، سەتلەشمەي كېتىپ تۇرۇڭ! ھوپ... بەللى، ھوپ! خوپ ... بولدى، خوپ! ئىششە! ئىششە! — دەپ، بارماقلىرى بىلەن مەڭزلىرىنى بېسىپ زاڭلىق ئېتىپ كۈلۈشۈپتۇ. ئاڭغىچە ياساۋۇللار مەپىنى ھويلىغا ئەكىرىپتۇ. قىزنى ئۇلاش ـ چولاش ئالتۇن گۈللۈك مەپىگە سېلىپ ئېلىپ مېڭىپتۇ. كۈچۈك مەپىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپتۇ. خوراز مەپىنىڭ ئارقىسىغا، كەپتەرلەر بولسا مەپىنىڭ ئۈستىگە قونۇپ قىز بىلەن بىللە كېتىپتۇ.

ئۆگەي ئانا بېشىنى مۇشتلاپ، قىزى بېشىنى قاشلاپ، ھەڭگىرەك ئەتكەن بويى ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يىغلىشىپ قاپتۇ.

ئەمدى گەپنى ئوردىدىن ئاڭلايلى:

ھەجەر قىز ئوردىغا بارغاندىن كېيىن شاھزادە نەچچە كېچە ـ كۈندۈز توي قىلىپ ئۇنى ئۆز ئەمرىگە ئاپتۇ، ئۆگەي ئانىنى تويغا قىچقارماپتۇ. بۇنى ئۇقۇپ، ئۆگەي ئانا تېخىمۇ ئەلەمدە قېلىپ پۇچىلىنىپتۇ، خەپ توختا! دەپ قىزى بىلەن گېپىنى بىر قىلىپ، نىيىتىنى تېخىمۇ بۇزۇپتۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەجەر قىز جۇمەلەپمۇ كەلمەپتۇ.

تېخى بىر جۇمە ئۆتە ـ ئۆتمەيلا ئۆگەي ئانا ھەجەر قىزنىڭ ئۆيىگە يوقلىغان بولۇپ بېرىپتۇ.

— نېمىشقا جۇمەلەپ بارمايسىز؟ بىزنىغۇ دېمەڭ، ئۆز ئانىڭىزنىڭ قەدەم جايىنىمۇ سېغىنمىدىڭىزمۇ؟ — دەپتۇ. يېتىم قىزنىڭ ئانىسى تېخىمۇ ئېسىگە چۈشۈپ، تۇغۇلۇپ

www.uyghurkitap.com

ئۆسكەن ئۆيى كۆزىدىن ئۇچۇپتۇ. ھەجەر قىز شاھزادىدىن رۇخسەت سوراپتىكەن، ئىجازەت بېرىپ، قىزنى ئۆيىگە ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

ئۆگەي ئانا ھەجەر قىزنى: «ۋاي كېلىنىڭ، مەلىكەم» دەپ لولىلىق بىلەن مېھمان قىپتۇ. كەچتە: «ھەرقانداق بولسامۇ مەنمۇ ئانىڭىز، چېچىڭىزنى يۇيۇپ - تاراپ قوياي» دەپ قىزنىڭ بېشىنى تەڭنىگە تۇتۇپتۇ. پاتىمەك ئارقىسىدىن كۆرسەتمەي كېلىپ بىر چېلەك ۋاراقلاپ تۇرغان قايناق سۇنى ھەجەر قىزنىڭ بېشىغا قۇيۇۋېتىپتۇ... ئالتۇن كوكۇلىسىنى پاتىمەكنىڭ بېشىغا ئەشمە قىلىپ سېلىپتۇ، ئۈستىگە ھەجەر قىزنىڭ كىيىملىرىنى كىيدۈرۈپ، چاناس قىلىپ ياساپ، شاھزادىنىڭ ئۆيىگە يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

شاھزادە سەزمەي پاتىمەك بىلەن ئۆي بولۇشۇپ كېتىۋېرىپتۇ. پاتىمەك كېچىلىرى بېشىنى ئاستا كارتىلدىتىپ تاتىلىغان ۋاقىتلاردا، شاھزادە سورىسا: «سېزىك بولۇپ قالغان ئوخشايمەن، قوماچ يەۋاتىمەن» دەپ قويۇپتۇ. كۈندۈزلىرىمۇ مىڭ بىر پەرداز، مۇغەمبەرلىك بىلەن سەزدۈرمەپتۇ.

ئەمدى گەپنى ھەجەر قىزنىڭ ئۆلۈمىدىن ئاڭلايلى:

ھەجەر قىز ھېلىقى بېشىغا قايناق سۇ قۇيۇلغان ۋاقىتتا بىر چىرقىراپلا يەرگە يىقىلىپتۇ. ئىچىدە يىغلىغاندەك بولۇپ قىينىلىپ جان ئۈزۈپتۇ. ئۆگەي ئانا كېچىدە پاتىمەك بىلەن بىللە ھەجەر قىزنى پۈت - قولىدىن تۇتۇپ سۆرەپ، ئارقىدىكى باغقا ئاچىقىپ كۆمۈۋېتىپتۇ. قىز سۆرىلىپ كېتىپ بارغاندا، كۆزىدىن تېمىپ قالغان بىر تامچە قان بىر تورغاي بولۇپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ئۇ تورغاي ھەر كۈنى چۈشلەردە شاھزادىنىڭ بېغىدا ئىشلەيدىغان باغۋەننىڭ مۈرىسىگە قونۇپ سايرايدىغان بوپتۇ. سايرىغاندا:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكىر ئادرىسى

— شاھزادە خوتۇنى بىلەن ئەپمۇ؟ — دەيدىكەن. باغۋەن:

— ئەپ، — دېسە، تورغاي بىردەم:

— چىر - چىر، يېشىلمەپتۇ سىر، ھۇ، ھۇ، ھۇ! چۇكۇچۇ - چىر، — دەپ سايراپ، يىغلاپ كېتىپ قالدىكەن. باغۋەن:

— ئەپ ئەمەس، — دېسە، تورغاي يەنە بىردەم:

— چىر - چىر، يېشىلدىكەن سىر، ھا، ھا، ھا! چۇكۇچۇ - چىر - چىر، — دەپ سايراپ، كۈلۈپ - كۈلۈپ كېتىپ قالدىكەن. باغۋەن كۆڭلىدە ھەيران بولۇپ، بۇ ۋەقەنى ئۇنىڭغا - بۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. بىر كۈنلىرى بۇ سۆز شاھزادىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. شاھزادە باغۋەننى قىچقارتىپ:

— شۇ تورغاينى نەدىن بولسا تۇتقايسەن، ئالتۇن قەپەسكە سېلىپ چىق، سىرىنى ئۆزۈم ئۇققايمەن! — دەپتۇ. باغۋەن ئىلاجسىز:

— خوپ! — دەپ كېتىپ، تورغاينى تۇتۇپ ئەكېلىپ بېرىپتۇ. تورغاي قەپەستە تۇرۇپ يىغلىغاندەك ئاۋاز بىلەن كۈندە سايراپتۇ. سايرىغاندا:

— چىر - چىر - چىر، چۇكۇچۇ - چىر، بۇ ئۆيدە بار يوشۇرۇن سىر... — دەپ سايراپتۇ. دۇنيانىڭ مىڭ تۈرلۈك قىزىقى مېنىڭ قولۇمدا، دەپ پەرۋاسىز يۈرگەن شاھزادە بۇ نىمۇ سەزمەپتۇ. لېكىن، ئانىسىنىڭ شۇملۇقىدىن تەلىم ئېلىپ تۇرغان پاتىمەك تورغاينىڭ سىرىنى ئۇقۇپ قاپتۇ. ئۇ مۇغەمبەرلىك بىلەن ئاغرىپ يېتىۋاپتۇ. داخانلارغا گەپ ئۆگىتىپ، پۇل سۇڭگۇتۇپ، ھىيلە تېپىپتۇ. «داخانىنىڭ ئېيتقىنى توغرا، مەن ئاشۇ تورغاينىڭ يۈرىكىنى پىشۇرۇپ يېسەم ساقىيىمەن» دەپتۇ. ئاخىر دېگىنىنى قىلىپ، تورغاينى ئۆلتۈرگۈزۈپتۇ.

بۇ تورغاينىڭ ھېلىقى يېتىم قىز ئىكەنلىكىنى سەزگەن

باغۋەننىڭ خوتۇنى: «ئىسسىت جانىۋىرىم ! يۈرىكىم، جىگىرىم !...» دەپ يىغلاپتۇ، ھېچكىمگە سەزدۈرمەي، تورغاينىڭ پەي، گۆش - سۆڭەكلىرىنى باغنىڭ ئىچىگە كىرىدىغان ئىشىكنىڭ يېنىغا كۆمۈپ قويۇپتۇ. تورغاينىڭ قېنىدىن قىزىلگۈل، پېيىدىن ئەنبەرگۈل ئۈنۈپتۇ، ئىككىسىدىن ئاجايىپ چىرايلىق ئىككى غۇنچە كامالچە بولۇپ ئۆسۈپ، بىر - بىرىنى پۈركىشىپ تۇرۇپتۇ...

شاھزادە باغقا كىرىدىغان ۋاقىتتا بۇ گۈللەرنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ. ئاڭغىچە ھېلىقى باغۋەننىڭ خوتۇنى ئىككى غۇنچىنى ئاستا ئۈزۈپ شاھزادىگە تۇتۇپتۇ. شاھزادە گۈلنى پۇراي دېگىلى تۇرغاندا، پاتمەك ئارقىسىدىن ماراپ كېلىپ، گۈلنى ئۈزۈۋېتىپتۇ. گۈلنىڭ بوينى ئۈزۈلۈپ يەرگە چۈشۈپتۇ. پاتمەك: «ئويناشتىم...» دەپ تولغىنىپ گەپنى تۈگىتىپتۇ...

كۈنلەردىن كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئاڭغىچىلىك تورغاينىڭ سۆڭىكى بىر تۈپ چىنار بولۇپ ئۈنۈپتۇ، ناھايىتى چىرايلىق يوغان دەرەخكە ئايلىنىپتۇ. ئەمدى شاھزادىنىڭ بۇ چىنارغا كۆزى چۈشۈپ، ئەتە - ئاخشىمى شۇ چىنارغا قاراپ ئولتۇرىدىغان بوپتۇ.

www.uyghurkitap.com

ئاڭغىچىلىك پاتىمەك بىر بالا تۇغۇپتۇ. شاھزادىنىڭ چىنارغا قارىشىدىن قىزغىنىپ، نىيىتىنى يەنە بۇزۇپتۇ.

— ئاشۇ چىنارنى كېسىپ يېقىتىپ، ياغىچىدىن بالىغا بۆشۈك ياسىتىپ بەرمىسىلە، بۇ ئۆيدە مېنىڭ تۇرالىشىم يوق، — دەپ كۇندىلا شاھزادىنى قىستاپتۇ.

شاھزادە ئاخىر ئۇستا بىر ياغاچچىنى قىچقارتىپ، چىنارنى كېسىپ، بۆشۈك ياساپ بېرىشنى بۇيرۇپتۇ.

ئاغزى قۇلىقىغا يەتكەن پاتىمەك ئۆزىگە غىزا قىلىپ بېرىدىغان مالاي خوتۇننى قىچقىرىپ:

— سەن ياغاچچىغا قاراپ تۇرغىن، چىنارنىڭ شاخ - پۇتاقلىرىنى، بۆشۈكتىن ئاشقان چىپىندى - خەشەكلىرىنى قويماي ئۇتتۇرلۇقچە كۆيدۈرۈۋەتكىن. ئەگەر چىنارنىڭ بىر تال ئۇۋىقى كۆيدۈرۈلمەي قالسا، ئۆزۈڭنى ئوتقا سېلىپ كۆيدۈرگۈزىمەن. ئۇقتۇڭمۇ، گاداي! — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. ئۆزىمۇ چىناردىن نېرى كەتمەي، بالا كۆتۈرگەن بولۇپ ئۇستام بىلەن مالاي خوتۇننىڭ كۆزىگە كىرىۋاپتۇ. ئۇستام چۈش بولغاندا قورسىقىم ئېچىپ كەتتى، دەپتۇ. مالاي خوتۇن شۇ ۋاقىتتا قارىسا، ئۇستامنىڭ ساقىلىغا بىر كىچىككىنە خەشەك چاپلىشىپ قالغانىكەن. مالاي خوتۇن دەررۇ:

— ئۇستام، كات بەك يوغانتى، ناننى كاتتىن ئۆزلىرى ئالسىلا... — دەپتۇ. ئۇستام:

— ماقۇل، ئەمىسە سىلى بىر ھېجىر سۇ بەرسىلە ناننى چىلاپ يېگىلى، — دەپ ئۆيگە كىرىپ كاتتىن ناننى ئۆزى ئاچىقىپتۇ. ئۇستام كاتتىن ئېڭىشىپ ناننى ئالغۇچە، ساقىلىدىكى ھېلىقى خەشەك كاتقا چۈشۈپ كېتىپتۇ.

پاتىمەك بۆشۈكنى ياسىتىپ، چىنارنىمۇ جىمىقتۇرۇۋېتىپتۇ. ئەمما، بۆشۈكنى تەۋرەتكەندە، بۆشۈكتىن دائىم: «غىچچاڭ -

غىچ، دۈشمەن تاز، غىچچاڭ ـ غىچ، شۈمپەن تاز» دېگەن ئاۋاز كېلىدىغان بوپتۇ. شاھزادە بۆشۈكنىڭ بۇ ئاۋازىنى نەچ-چە قېتىم ئاڭلاپ قاپتۇ، يەنە ھېچنېمىنى سەزمەي يۈرۈۋېرىپ-تۇ. شۇنداق بولسىمۇ، پاتىمەك يەنە ئويغا چۆكۈپ قاپتۇ...

ئەمدى گەپنى ئۇستامنىڭ ساقىلىغا يېپىشىپ قالغان خەشەكتىن ئاڭلايلى:

مالاي خوتۇن كېلىپ قارىسا، كاتتا چۈشۈپ قالغان ھېلى-قى خەشەك بىر كۈندىن كېيىن ئاجايىپ چىرايلىق بىر تو-قاچقا ئايلىنىپ قاپتۇدەك. مالاي خوتۇن توقاچنى قولىغا ئې-لىپ يۈزلىرىگە سۈرتۈپ، سۆيۈپ، يەنە كاتتا سېلىپ قويۇپتۇ، ئەتىسىگە قارىسا، توقاچ چىرايلىق بىر قىزغا ئايلىنىپ، بې-لىگىچە جان كىرىپ قاپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى قارىسا، ھېلىقى ھەجەر قىز تىرىلىپ قاپتۇ. مالاي خوتۇن ئۇنى: «يېتىم سىڭ-لىم، جېنىم سىڭلىم !...» دەپ قۇچاقلاپ سۆيۈپ، كاتتىن چىقىرىۋاپتۇ. مالاي خوتۇن ئەمدى ئاغزىمىزنى ئاچمىساق، قا-چان ئاچىمىز دەپ، ۋەقەنى شاھزادىگە بايان قىپتۇ. ئاخىردا مالاي خوتۇن شاھزادىگە: «يالغان بولسا، ئۆزلىرى ئاستا ئۆ-يۈمگە كىرىپ كۆرۈپ باقسىلا» دەپتۇ.

شاھزادە مالاي خوتۇننىڭ ئۆيىگە كىرىپ شۇنداق قارىسا، باشتىكى ئۆزىنىڭ ئاي يۈزلۈك، ئالتۇن كوكۇلىلىق پەرى خو-تۇنى . شاھزادە:

— توۋا قىلدىم، ئاھ ! — دەپ ھەجەر قىزغا قاراپ سەن-تۇرۇلۇپتۇ. قىز:

— يېقىن كەلمەڭ ! غايىب بولىمەن... توۋىڭىز راست بولسا، سۆزۈمنى تىڭشاڭ، نېرى تۇرۇڭ ! — دەپتۇ. شاھزادە مۇردىدەك قېتىپ، سۆزنى تىڭشاپتۇ.

— ئەگەر مەن بىلەن يارىشىمەن دېسىڭىز، ئوردىنىڭ

www.uyghurkitap.com

بىر تەرىپىگە خالايىقنى، بىر تەرىپىگە پۈتۈن ئوردا ئەھلىنى يىغىپ بېرىسىز، مەن شۇ كات-تا سورۇندا بېشىمدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىمنى خالايىققا سۆزلەپ ئۆتىمەن. شۇ يەردە تۇۋا قىلىسىڭىز، ئاندىن ئەمرى-ڭىزگە ئۆتىمەن، — دەپتۇ. شاھزادە قەسەمياد ئەيلەپ ما-قۇل بوپتۇ.

ئەتىسى قىزنىڭ دېگىنىدىن ئارتۇق سورۇن تۈزۈپ بې-رىپتۇ. ھەجەر قىز چۈۋۈلغان چاچلىرىنى يۈزىگە چۈمبەل قىلىپ، قولىدىكى يوغان بىر سەنگە ساپالنى يەرگە قويۇپ، خالايىققا تەزىم قىلىپ، سەرگۈزەشتىنى يىغلاپ تۇرۇپ شۇنداق بايان قىپتۇكى، كۆزلىرىدىن تاراملاپ ئاققان ياش يوغان ساپال قاچىغا توشۇپ، بىردەمدىلا تېشىپ كېتىپتۇ. تاشقان ياشلار دەرياغا ئايلىنىپ، پۈتۈن ئوردا ئەھلى دەرياغا غەرق بوپتۇ. ئۆگەي ئانا، پاتمەكلەرمۇ ئېقىپ كېتىپتۇ. ھەجەر قىز بۆ-شۈكنى قولىدا تۇتۇپ قاپتۇ، شاھزادە دەريادىن ئاران بېشىنى چىقىرىپ قىزنىڭ پۈتىغا ئېسىلىۋاپتۇ، خالايىققا قاراپ يىغلاپ تۇۋا قىپتۇ...

ئاھ ئۇرارمەن، ئاھ ئۇرارمەن،
ئاھلىرىم تۇتقاي سېنى.
كۆز يېشىم دەريا بولۇپ،
بېلىقلىرىم يۇتقاي سېنى.

دېگەن ناخشا، مانا شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

يېرىل تېشىم يېرىل

بار ئىكەنۇ، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەنۇ، توق ئىكەن، بۇرۇنقى زاماندا بىر ئېگىچە - سىڭىل ئۆتكەنىكەن. ھەدىسىنىڭ ئېتى ئاينۇر، سىڭلىسىنىڭ ئېتى ئايگۈل ئىكەن. ئۇلار كىچىكىدىلا ئانىسىدىن يېتىم قالغانىكەن. ئاينۇر بىلەن ئايگۈل كۈندۈزى بىللە ئويناپ، كېچىسى بىللە ياتىدىكەن. كۈنلەر ئاشۇنداق ئۆتسىمۇ، بۇ ئىككى قىز ئۆلۈپ كەتكەن ئانىسىنى سېغىنىپ يىغلايدىكەن. ئۆزىنىڭ كىچىكلىكىدىنىمۇ ياكى ئانىسىنى تولا سېغىنىپ كەتكەنلىكىدىنىمۇ، ئايگۈل بىر كۈنى دادىسىغا:

— دادا، ئۆيدە ئانام بولسا قانداق ياخشى بولاتتى - ھە! — دەپ يىغلاپتۇ. كىچىك قىزنىڭ يۇمران تىلى ئاتىنىڭ يۈرىكىنى ئېزىپ، كۆزىدىن ياش تۆكۈپتۇ. ئۇ نېرى ئويلاپ، بېرى ئويلاپ، ئاخىر ئۆز ئانىسىدەك بولمىسا، كىندىكئانىسىدەك بولار، قىزلىرىمغا كۆز قىرىنى سالار، دېگەن ئويغا كېلىپ، ئۇزۇن ئۆتمەيلا بىر تۇل خوتۇنغا ئۆيلىنىپتۇ. خوتۇن سەت ھەم قاڭرۇق بىر ئوغلىنى باشلاپ بۇ ئۆيگە كەپتۇ. بۇلار ئۆينىڭ خوجىسى، ئاينۇر بىلەن ئايگۈل ئۆينىڭ قۇلى بوپتۇ. ئۇ خوتۇن ئوغلى كوزا چاقسىمۇ گەپ قىلماي، ئاينۇر بىلەن ئايگۈل جىم ئولتۇرسىمۇ زەردىنى تىقىپ، زەھرىنى چېچىپ

يۇرىدىغان بوپتۇ. بىچارە قىزلار بارا ـ بارا جىمىغۇر بولۇپ كېتىپتۇ. قاڭرۇق ئوغۇل ئۆيدىن قاچا بىكارلاپ، تالاغا ئېلىپ چىقىپ، تالادىن كوچا بىكارلاپ ئۆيگە كىرىپ يۇرىدىكەن. ئاينۇر بولسا، ئۆينى چىننىدەك تۇتۇپ، سۇ ئەكىرىپ، ئوتۇن يېرىپ، ئاش ئېتىپ، قاچا ـ قومۇچ يۇيۇپ بىردەممۇ بىكار تۇرماي ئىشلەيدىكەن، ئەمما ئۆگەي ئانا زادىلا رازى بولماي، ئاينۇرنى ئەتىدىن كەچ كىرگۈچە قارغايدىكەن. ئاينۇر تاياق يېسىمۇ، تىل ـ ئاھانەت ئىشىتسىمۇ دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، دادىسىغا ئېيتمايدىكەن.

«ئىتنىڭ قارغىشىغا پىت ئۆلمەپتۇ» دېگەندەك، كۈنلەر، ئايلار، يىللار ئۆتۈپ، ئاينۇر تولۇن ئايدەك چىرايلىق قىز بولۇپ يېتىلىپتۇ. ئۆگەي ئانىنىڭ قاڭرۇقى چوڭ بولغانسېرى سەتلىشىپ كېتىپتۇ.

ئۆگەي ئانا چېچەن قىزنىڭ ئۆز قولىدىن چىقىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنى ھېچ كىشىگە تويدۇرماي، ئەگەشتۈرۈپ كەلگەن قاڭرۇق ئوغلىغا ئېلىپ بەرمەكچى بوپتۇ. ئۆگەي ئانا ئاينۇرنىڭ دادىسىنى قىستاپ، ئۆز ئوغلىنى ماختاپ، توي قىلىپ ئىككىسىنى قوشۇپ قويۇشقا ماقۇل كەلتۈرۈپتۇ. كۆپ ئۆتمەيلا توي تەييارلىقىمۇ ھازىرلىنىپ بوپتۇ. بارا ـ بارا ئۆي ئىچىدە كېلىم ـ كېتىم، گەپ ـ سۆز كۆپىيىشكە باشلاپتۇ. بۇنىڭدىن بىرنېمىنى سەزگەن ئاينۇر بىر كۈنى سىڭلىسى ئايگۈلنى يېنىغا تارتىپ:

— ئۆيدە نېمە گەپ ـ سۆز بار؟ — دەپ سوراپتۇ.

— جېنىم ھەدە، دادام بىلەن ئانام سېنى تالالىق قىلىدۇ، — دەپتۇ سىڭلىسى.

— راستمۇ؟ كىمگە بەرمەكچى؟

— ئاكامغا، بۇنى مەن ئۇقۇپ قالدىم، — دەپتۇ ئايگۈل.

شۇ ھامان ئاينۇرنىڭ پۈتۈن ئەزاسى تىكەنلەشكەندەك بولۇپ، قاپقارا كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلۈپتۇ. ئۇ ئۈنمۇ، بۇ-نىمۇ ئويلاپ، ئاسان قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى تاپالماي، ئاخىر قېچىپ كېتىش قارارىغا كەپتۇ.

ئاينۇر توي بولۇۋاتقان كېچىسى سىڭلىسى ئايگۈلنى قۇ-چىقىغا ئېلىپ تۇرۇپ:

— مەن كېتىمەن، — دەپتۇ - دە، پەنجىرىدىن سەكرەپ چۈشۈپ قېچىپتۇ. ئاينۇرنى كېيىندۇرۇپ يۆتكەپ كېتىشنى كۈتۈپ تۇرغان يەڭگىلەر ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. ئۇلارنىڭ ئار-قىسىدىن قاڭرۇق «ئاكىسى»، توي ئىگىلىرى يۈگۈرۈشۈپتۇ. ئاينۇر بولسا، بۇ سەھرادىن ئۇ سەھراغا، بۇ ئېتىزدىن ئۇ ئېتىزغا، ئۇ تاغدىن بۇ تاغقا قاراپ قېچىپتۇ. ئۇ ئېگىز ھاڭلاردىن، چوڭقۇر غارلاردىن قورقماي ئۆتۈپ، ئۆزگە ئەپلىك جاي ئىزدەپتۇ، ئەمما ھەممىلا جاي ئۈنىڭغا تۈپتۈزدەك، ئەپ-سىزدەك، قوغلاۋاتقانلار تۇتۇۋېلىپ يەنە ئاشۇ ئۆيگە ئەكېتىد-غاندەك بىلىنىپ كېتىپتۇ. ئاينۇر ئەتراپقا كۆز تاشلاپتۇ، تاغ - تاشلارغا ئۆزىنى تاشلاپ يىغلاپتۇ. بارا - بارا ئادەملەرنىڭ تا-ۋۇشى، ئاتلارنىڭ تۇياق ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلاپتۇ. تاغۇتاش ئىچىدە يالغۇز كېتىۋاتقان ئاينۇر بىر چوڭ تاشنىڭ يېنىغا كېلىپ توسۇلۇپ قاپتۇ - دە، تاشقا قاراپ:

يېلىندىم، ھەي يوغان تاش،
رەھىم ئەيلە، ھالىمغا باق !

دەپتۇ ۋە يەنە:

يېرىل تېشىم، يېرىل تېشىم،
قۇتۇلۇپ قالغاي ئەزىز بېشىم !

دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

شۇ چاغدا تاغنىڭ ئىچىنى قاراڭغۇلۇق بېسىپ، ھاۋا گۈلدۈرلەپتۇ، ئاينۇر قورقۇپ كېتىپتۇ. يەنە قاراسلىغان ئاۋاز چىقىپ، چوڭ تاش يېرىلىپتۇ. قىزنىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە سىغماي قاپتۇ. ئۇ غۇلاچلىرىنى كېرىپ، تاشنىڭ ئىچىگە كىرىپ:

ھەي يوغان تاش، ھەي يوغان تاش،
خۇشاللىقتىن كۆزۈمدە ياش!
يېپىل تېشىم، يېپىل تېشىم،
قۇتۇلۇپ قالدى ئەزىز بېشىم.

دەپتۇ. تاش يەنە قاراسلاپ يېپىلىپتۇ. بىراق، قىز ئۇششاق ئۈزۈلگەن سۇمبۇل چېچىنى تارتىۋېلىشقا ئۈلگۈرەلمەي، چېچىنىڭ ئۇچى تاش ئارىسىغا قىسىلىپ قاپتۇ. ئاينۇرنىڭ ئىززىدىن مېڭىپ دادىسى يېتىپ كەپتۇ. ئۇ تۆت ئەتراپقا كۆز تاشلاپ، قىلغان ئىشىغا پۇشايمان قىلىپ يىغلاپتۇ، ئاينۇر كۆرۈنمەپتۇ. ئۇ تاشنى بىر ئايلىنىپ چىقىپتۇ، ئاينۇر يەنە كۆرۈنمەپتۇ. ئۇ تاشنىڭ تۆپىسىگە چىقىپ قارىغانىكەن، بىر تۇتام چېچىنىڭ قىسىلىپ قالغانلىقىغا كۆزى چۈشۈپتۇ. ئەمما، ئۇ تاشنىڭ ئىچىگە كىرىشنىڭ چارىسىنى تاپالماي، بار ئاۋازى بىلەن:

يېرىل تېشىم، يېرىل تېشىم،
مەن قىزىمنى كۆرۈۋالاي،
دىدارىغا تويۇۋالاي.

دەپ يالۋۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا تاش ئېچىدىن:

يېرىلما تېشىم، يېرىلما،
مەن دادامنى كۆرمەيمەن،
دىدارىغا باقمايمەن.
ئاۋال ئىدى ئۆز دادام،
ئەمدى بولدى قېيناتام.

دېگەن ئاۋاز كەپتۇ. دادىسى يىغلاپ - يىغلاپ، قورسىقى ئاچ-قاندا قايتىپ كېتىپتۇ. ئاندىن ئۆگەي ئانا كەپتۇ. ئۇمۇ:

يېرىل تېشىم، يېرىل تېشىم،
مەن قىزىمنى كۆرۈۋالاي،
دىدارىغا تويۇۋالاي.

دەپ يالۋۇرۇپتۇ. تاش ئېچىدىن:

يېرىلما تېشىم، يېرىلما،
مەن ئانامنى كۆرمەيمەن،
دىدارىغا باقمايمەن.
ئاۋۋال ئىدى ئۆگەي ئانام،
ئەمدى بولدى قېينانام.

دېگەن ئاۋاز كەپتۇ - دە، تاش ئېچىلماپتۇ. كەينىدىن ھېلىقى سەت ئاكىسى كەپتۇ. ئۇ خىرقىراپ تۇرۇپ:

يېرىل تېشىم، يېرىل تېشىم،
مەن سىڭلىمنى كۆرۈۋالاي،
دىدارىغا تويۇۋالاي.

دەپتۇ. تاش ئىچىدىن يەنە:

يىرىلما تېشىم، يىرىلما،
مەن ئاكامنى كۆرمەيمەن،
دىدارىغا باقمايمەن.

دىگەن ئاۋاز كەپتۇ. ئۇمۇ قايتىپتۇ. ئەڭ ئاخىردا ئايگۈل كەپ-تۇ، ئۇ تاشقا باغرىنى يېقىپ تۇرۇپ:

يىرىل تېشىم، يىرىل تېشىم،
مەن ھەدەمنى كۆرۈۋالاي،
دىدارىغا قېنىۋالاي.

دەپتۇ. تاش ئىچىدىن بىر مۇڭلۇق سادا چىقىپتۇ:

يىرىل تېشىم، يىرىل تېشىم،
مەن سىڭلىمنى كۆرۈۋالاي،
دىدارىغا تويۇۋالاي،
مۇرادىمغا يېتىۋالاي.

تاش چاراسلاپ يىرىلىپتۇ. ئايگۈل: «جېنىم ھەدە !» دىگەن پېتى ھەدىسىنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ. ئۇلار يىغلاپ-تۇ - قاقشاپتۇ، بىر - بىرىنى باغرىغا بېسىپتۇ. تاڭ ئې-تىپ، كۈن چىققاندا، ئېگىچە - سىڭىل ئىككىسى تاغدىن ئېشىپ يايلاققا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇلار ئۇزۇن يول يۈرۈپتۇ. كۈن قاتتىق ئىسسىپ كەتكەچكە، ئايگۈل يول ئۈستىدە بەك ئۇسساپ كېتىپ:

— ھەدە، ئۇسساپ كەتتىم، سۇ، — دەپتۇ.

— سەۋر قىل، سىڭلىم، — دەپ ئاينۇر ئايگۈلنى كۆن-دۈرۈپتۇ. ئۇلار مېڭىپ بىر يەرلەرگە كەلگەندە سۇ كۆرۈنۈپ-

تۇ. ئۇلار كۆرۈنگەن سۇ بويىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ بىر كۆلچەك ئىكەن، ئايگۈل سۇ ئىچكىلى ئېڭىشىپتۇ.

— ئىچمە، — دەپتۇ ئاينۇر، — بۇ كۆلچەك بۆرە سۈرەتلىك ئىكەن.

— ئۇسساپ كەتتىم، چىدىيالمايۋاتىمەن، — دەپتۇ ئايگۈل.

— ئىچسەڭ بۆرە بولۇپ قالىسەن، — دەپتۇ ئاينۇر. ئۇلار يەنە مېڭىپتۇ، ئالدىغا يەنە بىر كۆلچەك ئۇچراپتۇ. ئايگۈل يۈگۈرۈپ بېرىپ سۇنى چاڭگىلىغا تولدۇرۇپ ئېلىپ ئىچمەك بوپتۇ.

— ئىچمە، ئېيىق بولۇپ قالىسەن، — دەپ ۋارقىراپتۇ ئاينۇر. ئايگۈل:

— مېنى ئالداۋاتىسەن، — دەپ، ئۇسسۇزلۇقتا چىدىماي ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلاپتۇ.

— ئاپئاق سىڭلىم، راست، — دەپتۇ ئاينۇر. ئۇلار يەنە مېڭىپتۇ، بىر يەرلەرگە كېلىپ بىر تۈپ سېدىنىڭ تۈۋىدە هاردۇق ئېلىشقا ئولتۇرۇپتۇ. هاردۇق يېتىپ كەتكەن ئايگۈل

ئاينۇرنىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپتۇ ـ دە، ئۇشۇلداپ ئۇخلاپ كېتىپتۇ. سېدىگە قونۇپ سايرىشىۋاتقان قۇشلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ ئاينۇرمۇ ئۇخلاپ قاپتۇ. ئۇ ئۇخلاۋېتىپ چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە بىر ئاق كەپتەر باللىرىنى ئۇچۇ-رۇپ، پەرۋاز قىلىپ يۈرۈپتىكەن، نەدىندۇر بىر قۇرغۇي پەيدا بولۇپ كەپتەر باللىرىغا قاراپ ئېتىلىپتۇ. ئانا كەپتەر بالى-لىرىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن قۇرغۇيغا قارشى ئۇچۇپ، ئۇنى بىر تېپىپتۇ، ئەمما كۈچى يەتمەپتۇ. قۇرغۇي ئانا كەپتەرنى بىر تېپىپ مېيىپ قىلىپ قويۇپتۇ، كەپتەر موللاق ئېتىپ يەرگە چۈشۈپتۇ. ئاينۇر ئۇنى يەردىن ئالغىنىدا، ئانا كەپتەر ئارانلا نەپەس ئاپتۇ. ئاسماندا بولسا، قۇرغۇي باچكىلارغا چاڭگال سې-لىشقا باشلاپتۇ. ئاينۇر قۇرغۇيغا غەزەپ بىلەن ۋارقىراۋېتىپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ، قارىسا ئايگۈل يوق. شۇ هامان ئەتراپتىن ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ ئاڭلىنىشقا، ۋىزىلداپ كېلىۋاتقان ئوقلار سېدىگە كېلىپ تېگىشكە باشلاپتۇ، ئاينۇر ئالاقزادە بولۇپ، سىڭلىسىنى ئىزدەپ ۋارقىراپتۇ:

— ئايگۈل ! ئايگۈل !

— مە، مە، مەن، — دېگەن بىر ئاۋاز كەپتۇ ـ دە، ئاي-نۇرنىڭ ئالدىدا بىر چىرايلىق كېپىنەك بالىسى پەيدا بولۇپ قاپتۇ. ئاينۇر:

— سىڭلىم، — دەپ هېلىقى كېپىنەك بالىسىنى باغرىغا بېسىپتۇ. ئەسلىدە، ئاينۇر ئۇخلاپ قالغاندا، ئايگۈل ئۇسساپ ئويغىنىپ كېتىپ، «كېپىنەك كۆلى» بويىغا بېرىپتۇ ۋە شۇ كۆلنىڭ سۈيىنى ئىچىپ كېپىنەك بولۇپ قاپتۇ.

— يۈر، قاچايلى، — دەپتۇ ئوق ئاۋازىنىڭ ئەدەپ كەت-كەنلىكىدىن چۆچۈگەن ئاينۇر. سىڭلىسى ئاينۇرغا ئەگىشىپ قېچىپ كۆل بويىدىكى بىر توپ سېدىگە چىقىۋاپتۇ، بىراق

ئۇلارنىڭ شولىسى «كېپىنەك كۆلى»گە چۈشۈپ قاپتۇ. ئوق ئۇ-زۇپ ئوۋ ئوۋلاپ كېلىۋاتقان پادىشاھ ئۇلارنىڭ شولىسىنى كۆرۈپ قېلىپ، لەشكەرلىرىنى چاقىرىپ:

— ئەنە كۆردۈڭلارمۇ؟ — دەپتۇ. ھەممە شۇ تەرەپكە قا-رىسا، كۆل ئىچىدە گۈزەل بىر قىز بىلەن چىرايلىق بىر كې-پىنەك بالىسى تۇرغۇدەك. پادىشاھ:

— ئاچچىقىڭلار ! — دەپ بۇيرۇغانىكەن، لەشكەرلەر كۆلگە كېچىپ كىرىشكە، ھېلىقى گۈزەل قىز بىلەن كېپىنەك بالىسى غايىب بوپتۇ. شاھ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قارىسا، سېپىدە ئۈستىدە بىر گۈزەل قىز بىلەن بىر كېپىنەك بالىسى بىللە تۇرغان. شاھ ھەيران بولۇپ سوراپتۇ:

— ئادەممۇسەن، پەرىمۇ؟

— ئادەم.

— بۇ نېمە كېپىنەك؟

— ھەمراھىم، — دەپتۇ ئاينۇر بېشىنى تۆۋەن سېلىپ. شاھ بىر قاراش بىلەنلا ئاينۇرغا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ، ئۇنى يۇرتىغا ئەكېتىپ قىرىق كېچە-كۈندۈز توي قىلىپ ئەمرى-گە ئاپتۇ.

شاھنىڭ خانىشىم دېگەن خوتۇنى بولۇپ، تويىنىڭ بىرىنچى كۈنىلا ئاينۇرنى يامان كۆرۈپ قاپتۇ، شاھنى ئۇنىڭغا كۆڭۈل-سىز قىلدۇرۇشنىڭ چارە-ئاماللىرىنى ئىزدەپتۇ، شاھنىڭ ئاينۇرغا بەرگەن سوۋغاتلىرىنى تارتىۋاپتۇ. ئىشقىلىپ ئاينۇرغا قىلمىغان ئەسكىلىكى قالماپتۇ. كۈنلەر ۋە ئايلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن خانىشىمنىڭ نىيىتى بارغانسېرى يامانلىشىپتۇ. ئاينۇر بولسا ئېغىربوي بولۇپ قاپتۇ.

بىر كۈنى شاھ يەنە لەشكەرلىرىنى باشلاپ ئوۋغا چىقىپ كېتىپتۇ. پۇرسەتنى ئوبدان بىلگەن خانىشىم كۆل بويىدىكى قا-

رىياغاچقا ئىلەڭگۈچ سىلىپ، ئاينۇرنى ئۇرۇشقا چاقىرىپتۇ. ساددا قىز خانئايىمنىڭ ئىلتىپاتىدىن كۆڭلى خۇش بولۇپ، ئىلەڭگۈچتە ئۇچۇپ ئويناپتۇ. ئاينۇر ئىلەڭگۈچتە بىر پەس-لەپ، بىر ئېگىزلەپ، تازا ئۆرلىگەندە، خانئايىم كېلىپ، «شارت» قىلىپ ئارغامچىنى كېسىۋېتىپتۇ. ئاينۇر: «ۋاي پەي» دەپ ۋارقىرىغان پېتى كۆلگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. بۇنىڭدىن پەقەت كېيىكلا خەۋەردار بولۇپ قاپتۇ.

ئوردا ئىچىدە پاتىپاراقچىلىق كۆتۈرۈلۈپ، شاھنى چاقىرغىلى ئادەم مېڭىپتۇ. شاھ كەلگۈچە خانئايىم ئېغىر ئاغرىق قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ، يوتقانغا يۆگىنىپ يېتىۋاپتۇ، بىر تېۋىپ خانئايىمنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ يۈرۈپتۇ. ئەھۋالنى كۆرگەن شاھ ئېغىر ئاچقۇچىلىك، خانئايىم:

— بەختسىزلىك، — دەپ يىغلاپتۇ.

— نېمە گەپ؟ — دەپ سوراپتۇ شاھ.

— ئۇنى سېھىرگەر دېسەم ئىشەنمىدىلە، ئاقىۋەت نېمە بولدى؟ ئۇ ماڭا... زەھەر... — خانئايىم گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي تېۋىپقا قاراپتۇ، تېۋىپ ئۇنىڭ سۆزىنى داۋام قىلىپ:

— كۈندىشى خانئايىمغا زەھەر ئىچۈرۈپ قېچىپ كېتىپ-تۇ، — دەپتۇ.

«ھەي مەككار ! » دەپتۇ ـ دە، پادىشاھ دەرھال لەشكەر-لىرىنى چاقىرىپ:

— ئاتلاڭلار ! ئاينۇر قاچقۇن، خىيانەتچى ! ھازىر ئاتلى-نىپ، ئۇنى تۇتۇپ كېلىڭلار ! — دەپ بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ. لەشكەرلەر ئاتلىنىپ، تەرەپ ـ تەرەپكە ئاينۇرنى ئىزدەپ چى-قىپ كېتىپتۇ...

ھەدىسىدىن ئايرىلىپ قالغان كېيىك بالىسى كۈندىن ـ

كۈنگە شۇمشەرەپ، كۆل بويىدىن كەتمەي يىغلاپ يۈرگەنىكەن، بۇ هال خانئايىمنى غەزەپلەندۈرۈپتۇ. ئۇ تېۋىپنىڭ دورىسى شىپالىق بەرمىگەن، كېسەلى كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىۋاتقان قىياپەتكە كىرىپ يېتىۋاپتۇ. بىر كۈنى تېۋىپ پادىشاھنىڭ يېنىغا كىرىپ، خانئايىمنىڭ ئەھۋالىنىڭ ئېغىرلىقىنى مەلۇم قىپتۇ.

— نېمە قىلماق لازىم؟ — دەپتۇ پادىشاھ.

— بۇنىڭ بىردىنبىر داۋاسى... — دەپ جىم بولۇپ قاپتۇ تېۋىپ.

— نېمە داۋا بولسا قىلايلى، — دەپتۇ پادىشاھ يېنىدا تۇرغان كېيىك بالىسىنى نېرى ئىتتىرىپ. تېۋىپ مەقسەتنى ئېيتىشقا پېتىنالماي، كېيىك بالىسىنى شەرەت قىپتۇ.

— كېيىكمۇ؟ — دەپتۇ پادىشاھ.

— سويۇپ، گۆشىنى خانئايىمغا يېگۈزۈپ، ئاشقىنىنى نەزىر قىلىۋەتسىلە ساقىيىدۇ، — دەپتۇ تېۋىپ.

شاھ جىم بولۇپ قاپتۇ. كېيىك بالىسى بولسا، يەنە كۆلنىڭ بويىغا بېرىپ مۆكۈنۈپ يىغلاپتۇ.

— ئوۋچىلارغا بۇيرۇق قىلاي، مۇشۇنداق كېيىك ئې-

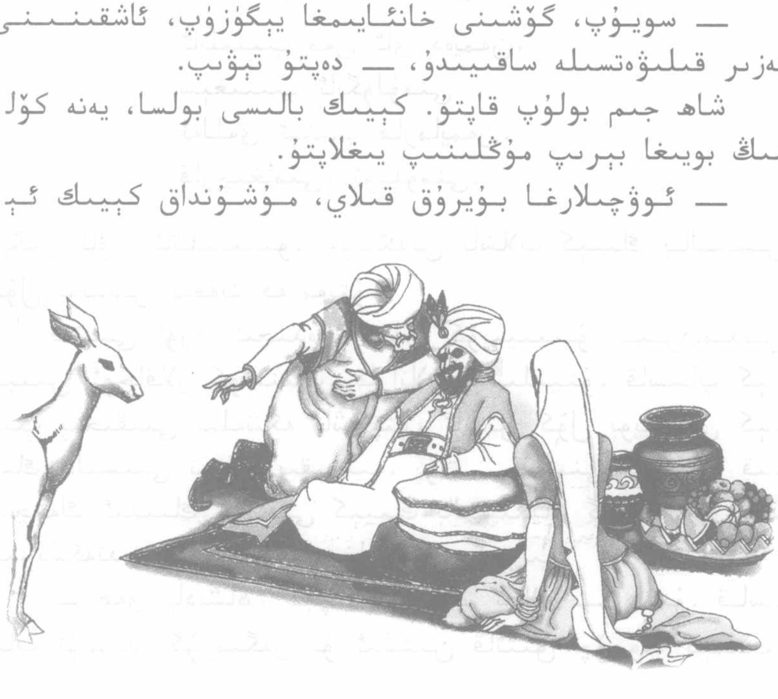

www.uyghurkitap.com

تىپ كەلسۇن، — دەپتۇ پادىشاھ يېنىدىكى كېيىك بالىسىغا قىيماي.

— ياق، ئاللا مېنىڭ دىلىمغا مۇشۇ كېيىكنى سالغان، — دەپتۇ تېۋىپ. كېيىك بالىسى ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلاپتۇ ۋە يەنە كۆل بويىغا بېرىپ باغرىنى يېقىپ يېتىپتۇ. شۇ ھامان كۆلنىڭ ئىچىدىن:

ئەللەي بالام، ئەللەي،
كېچىلىرى چىراغىم.
ئوڭ يېنىمدا ئالتۇن بۆشۈك،
سول يېنىمدا كۈمۈش بۆشۈك،
ئەللەي بالام، ئەللەي.

دېگەن ئاۋاز كەپتۇ. بىردەمدىن كېيىن يەنە:

ئايلىنىپ مەن ئاي دەيمەن،
سېغىنىپ ئايگۈلۈمنى.
ئەللەي ئېتىپ ھارمايمەن،
قارچىغامنى، ئوغلۇمنى.

دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ كېيىك بالىسى كۆل بويىدىن پەقەت كەتمەپتۇ.

ئەتىسى ئوردا ئىچىدە ئادەملەر كۆپىيىپتۇ. بىردەمدىن كېيىن ئوچاقلار كولىنىپ، قازانلار ئېسىلىپتۇ، قاسساپ كېلىپ پىچىقىنى بىلەشكە باشلاپتۇ، ئاندىن كۆل بويىدىكى كېيىك بالىسىنى تۇتۇپ يىقىتىپ، پۇت - قولىنى چۈشەپ، قىلىچتەك ئىتتىك پىچاقنى كېيىك بالىسىنىڭ گېلىغا ئۇرۇشقا كىرىشكەندە، كېيىك بالىسىغا زۇۋان كىرىپ:

— ھەي پادىشاھ، گېپىمگە قۇلاق سال، — دەپتۇ. قاساپ ئۆمرىدە كۆرمىگەن بۇ ئىشتىن قاتتىق چۆچۈپ كېتىپ،

قولىدىكى پىچاقنى چۆرۈۋېتىپتۇ. قول ـ پۇتى چۇشەكلىك تۇرغان كېيىك بالىسى كۆل تەرەپكە قاراپ يۇملاپ بېرىپ:

ياخشى كۆرگەن، جېنىم ھەدە،
سىڭلىڭ ساڭا يالۋۇرار.
سەن چىقمىساڭ بۇ كۆلدىن،
سىڭلىڭ جاندىن ئايرىلار!

دەپتۇ. ھەممە جىمجىت بولۇپ تىڭشىغانىكەن، كۆل ئىچىدىن:

يۈرەك ـ باغرىم ئېزىلدى،
غەم چېكىشتىن ئاپئاقىم.
چىقاي دېسەم ھالىم يوق،
ئۇچاي دېسەم قاناتىم!

دېگەن ئاۋاز چىقىپتۇ. كېيىك بالىسى كۆلگە يەنمۇ يېقىن كېلىپ مۇنداق دەپتۇ:

داش قازانلار ئېسىلدى،
قاسساپ، ئاشپەز يىغىلدى.
چاپسان چىققىن، جان ھەدە،
پىچاق گالغا قادالدى!

شۇ چاغدا كۆلدىن يەنە مۇنداق ئاۋاز كەپتۇ:

زىلچا ـ گىلەم ئاستىمدا،
قوش بۆشۈكلەر يېنىمدا.
قانداق چىقاي، جان ئۇكام،
ھەسەن ـ ھۈسەن يېنىمدا!

بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ ئورنىدا تۇرالماي قاپتۇ. كۆپچىلىك

كۆلدىن چىققان ئاۋاز ئاينۇرنىڭ ئاۋازىغا ئوخشايدۇ، بۇ ئاينۇر ئىكەن دەپ ئويلاپ، ھەممىسى قاپاق، سوغا، تەڭنە، ئاچقىپ، ئولاش - چولاش كۆلنىڭ سۈيىنى توشۇۋەتكەنىكەن، ئىچىدە ئىككى يېنىغا ئالتۇن بىلەن كۈمۈش بۆشۈكنى قويۇپ، ئالتۇن كوكۇلىلىق ھەسەن - ھۈسەننى بىر جۈپ بۆشۈكتە تەۋرىتىپ ئولتۇرغان ئاينۇر كۆرۈنۈپتۇ.

ئاينۇر كۆلدىن چىقىپلا كېيىكنى باغرىغا بېسىپ، بىر دورا ئىچۈرگەنىكەن، كېيىك تىك تۇرۇپ، بىر سىلكىنىپلا تې- رىسىنى تاشلاپ، بىر گۈزەل قىز سىياقىغا كىرىپتۇ.

بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن خانئايىم بىلەن تېۋىپ نەگىدۇر قېچىپتۇ. شۇئان پادىشاھ:

— ئالدامچى خوتۇن بىلەن ھىيلىگەر تېۋىپ تۇتۇلسۇن ! — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. كۆپچىلىك دەرھال خانئايىم بىلەن تې- ۋىپنى تۇتۇپ كەپتۇ.

— بۇ ئىككىسىنى قىرىق بىر ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا چىتىپ سۆرىتىپ، چۆلگە تاشلاڭلار ! — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ پادىشاھ يەنە. بۇيرۇقتىن رازى بولمىغان خانئايىم سەكرەپ ئوتتۇرىغا چۈشۈپ، شاھقا:

— ئىككىمىز بىللە ياشىدۇق، بىللە ئۆلەيلى، — دەپتۇ - دە، شاھنىڭ كۆكسىگە خەنجەر ئۇرۇپتۇ. شاھ «ئاھ» دەپ يى- قىلىپ جان ئۈزۈپتۇ. جامائەت شاھنىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇنداپ، خانئايىم بىلەن تېۋىپنى قىرىق بىر ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا چىتىپ سۆرىتىپ ئۆلتۈرۈپتۇ. پادىشاھلىقنى ئاينۇرغا بېرىپ، ئۇنى تەختكە چىقىرىپتۇ.

ئاينۇر، سىڭلىسى ئايگۈل، ئوغۇللىرى ھەسەن - ھۈسەن- لەر خەلق بىلەن ئىجىل - ئىناق بولۇپ دۇنيادىن ئۆتۈپتۇ.

سەمەندەر

بۇرۇنقى زاماندا زېمىنى كەڭ، بايلىقى مول، ئاھالىسى ئۆم بىر ماكان بولغانىكەن. بۇ ماكانىنىڭ ھاكىملىرى ئادىل، پۇقرالىرى دادىل ئىكەن. مويسىپىتلىرى مەشرەپ ئوينايدىكەن، نەۋقىرانلىرى ئوۋ ئوۋلايدىكەن. بۇ يۇرتتا بىر كاسىپ بولۇپ، ئۇنىڭ پۈتۈن ئۆمرى ئوت ئالدىدا تۆمۈر تاۋلاش بىلەن ئۆتكەنىكەن. ئۇنىڭ بىر ئوغلى بولۇپ، ئاتا كەسپىگە ۋارىسلىق قىلار دېگەن نىيەتتە، ئۇنىڭغا «سەمەندەر» دەپ ئات قويغانىكەن. سەمەندەر ئاتىسىنىڭ ھۈنەر - كەسپىنى زېھىن قويۇپ ئۆگىنىپتۇ ۋە قوشنىسىنىڭ گۈلەمبەر ئىسىملىك قىزى بىلەن بىللە ئويناپ چوڭ بوپتۇ. ئۇ ئون سەككىز ياشقا توشقاندا ئاتا - ئانىسىدىن يېتىم قاپتۇ. سەمەندەر ئاتىسىدىن ئۆگەنگەن كەسپى بويىچە تاغ كېزىپ، داۋان ئېشىپ مەدەن ئىزدەيدىكەن، مەدەننى ئوتتا قىزدۇرۇپ مايدەك ئېرىتىپ تۆمۈر تاۋلايدىكەن، تۆمۈردىن ئوۋ سايمانلىرى ياسايدىكەن.

بەدىنىگە قۇۋۋەت تولۇپ، ئېيىق بىلەن ئېلىشىپ، يولۋاس بىلەن چېلىشىپ يۈرگەن باتۇر يىگىت سەمەندەر بىر كۈنى يۇرت ئىچىدىن ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردە قوڭغۇر رەڭ توپا ئۆرلەپ چىققانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ زېرەكلىكى بىلەن بۇ يەردە تاش - مەدەن بارلىقىغا ھۆكۈم قىپتۇ - دە، كېچە -

كۈندۈز بۇ يەرنى كولاشقا باشلاپتۇ، گۈلەمبەر كۈن ئاۋلاپ ئۇسسۇزلۇق ۋە ئاش ـ نان ئەكېلىپ ئۇنى يوقلاپ تۇرۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلارنىڭ سۆيگۈ ـ مۇھەببىتىمۇ بارغانسېرى چوڭقۇرلىشىپتۇ. سەمەندەرگە كۈندۈزى بۇلبۇل، تورغايلار ناخشا ئېيتىپ بەرسە، كېچىسى سانسىز يۇلتۇزلار نۇر چېچىپتۇ، قىرىق قېتىم كۈن ۋە قىرىق قېتىم ئاي ھەمراھ بوپتۇ. قىرىق بىرىنچى كۈنى ئۇنىڭ كولىغان يېرى ئالتە غۇلاچقا يېتىپتۇ، ئەمما مەدەندىن تېخىچە دېرەك بولماپتۇ. سەمەندەر ئۈمىدىنى ئۈزۈپ ئىشتىن توختاپ قاپتۇ. دەل شۇ چاغدا گۈلەمبەر ئادىتى بويىچە ئۇنى يوقلاپ كەپتۇ، ئىككىسى مۆڭدىشىپتۇ، سىردىشىپتۇ، سۆبھى مەزگىلى بولغاندا، سەمەندەر گۈلەمبەرنىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپ تاتلىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

سەمەندەر چۈشىدە ئادەمزاتتىن خالىي ئاجايىپ چىرايلىق بىر باغنى كۆرۈپتۇ. باغدا رەڭمۇرەڭ گۈللەر ئېچىلغان، خىلمۇخىل قۇشلار سايراپ تۇرغان، ھەر تۈرلۈك مېۋىلەر مەي باغلاپ پىشىپ تۇرغانمىش. زۇمرەتتەك سۈپسۈزۈك سۇغا تولغان كۆل ئىچىدە تۇرنا، ئۆردەك، غازلار، ئالتۇنبېلىقلار ئۈزۈپ يۈرگۈدەك. سەمەندەر بۇ باغنىڭ گۈزەللىكىگە قاراپ، ئەل ـ يۇرت ئۈچۈن شۇنداق بىر باغ بىنا قىلغان بولسام كاشكى... دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، كۆل بويىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن ئوچۇملاپ سۇ ئىچكەنىكەن، تۇيۇقسىز كۆز ئالدىدا رەڭمۇرەڭ نۇرلار چاقناپ، قۇلىقىغا يېقىملىق بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ ـ دە، ئۇنىڭ ئالدىدا ئاپئاق ساقاللىق كۆكسىگە چۈشكەن، قىپقىزىل مەڭزى ئوتقاشتەك جۇلالىنىپ، پېشانىسىدىن نۇر يېغىپ تۇرغان بىر بوۋاي پەيدا بوپتۇ. سەمەندەر ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن قولىنى كۆكسىگە ئېلىپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم بوۋا، — دەپ ھۆرمەت بەجا كەل-
تۈرۈپتۇ. بوۋاينىڭ ئىللىق نەزەرى سەمەندەرگە چۈشۈشى بى-
لەن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا غايىبانە بىر كۈچ قوشۇلغاندەك بوپتۇ،
يۈرەكلىرى ئويناپ كېتىپتۇ. بوۋاي مۇلايىملىق بىلەن سەمەن-
دەرگە دەپتۇ:

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، ھەي، ئەل سۆيەر ئوغلۇم، سەن
ئارزۇ بېغىنىڭ شارابىغا ئېغىز تەگدىڭ. ئۈمىدىڭنى ئۆزمەي،
كەتمىنىڭنى قولۇڭغا ئال ! ئەجدادلىرىڭ ساڭا «ھېكمەتلىك
كىتاب» سوۋغا قىلۇر. ھەر كۆكلەمنىڭ تۇنجى چولپانى كۆچ-
كەندە، كىتابنى كۆكسۈڭگە قويۇپ مۇنۇ بېيىتنى ئېيتساڭ،
تەلىپىڭ ئورۇندالغاي:

خاسىيەتلىك ئەي كىتاب،
ساڭا قىلغايمەن خىتاب.
ئەلگە شېرىن مېۋەڭنى
ئاتا قىلغايسەن شۇتاپ !

بوۋاي شۇ گەپنى دەپتۇ ـ دە، كۆزدىن غايىب بوپتۇ. سە-مەندەر چۆچۈپ ئويغىنىپ، چۈشىدە كۆرگەنلىرىنى گۈلمەر-گە سۆزلەپ بېرىپتۇ، ئاندىن كولاپ چۈشكەن يېرىگە ئۈچ كەتمەن ئۇرغانىكەن، ئۇزۇنلۇقى ئۈچ غېرىچ، كەڭلىكى ئىككى غېرىچ، قېلىنلىقى بىر غېرىچ كېلىدىغان بىر ئالتۇن ساندۇق چىقىپتۇ. ساندۇقنى ئاچقانىكەن، ئىچىدىن ئالتۇن ۋاراقلىق «ھېكمەتلىك كىتاب» چىقىپتۇ. ئۇ كىتابنى ئاۋايلاپ ئېلىپ كۆكسىگە تېڭىپ تۇرۇپ:

خاسىيەتلىك ئەي كىتاب،
ساڭا قىلغايمەن خىتاب.
ئەلگە شېرىن مېۋەڭنى
ئاتا قىلغايسەن شۇ تاپ!

دەپ بېيىت ئېيتىپتىكەن، ھېلىقى كولانغان يەردىن خۇددى ھەسەن ـ ھۈسەندەك رەڭگارەڭ نۇر چەمبىرىكى ھاسىل بو-لۇپ، ئاستا ـ ئاستا يۇقىرى ئۆرلەپ بىر تۈپ شەمشاد دەرى-خىگە ئايلىنىپتۇ. شەمشادنىڭ غولى ۋە شاخلىرى ئالتۇن بو-لۇپ، يوپۇرماقلىرى تىللا ئىكەن. ئۇنىڭ تىللالىرى مەيىن شامالدا ھەيۋەتلىك جىرىڭلاپ، پۈتۈن ئەلنى تاتلىق ئۇيقۇدىن ئويغىتىپتۇ. نومۇسچان گۈلەمبەر تاڭ يورۇقىدا ئەلدىن خىجىل بولۇپ ئۆيىگە كىرىپتۇ. خەلق ئاسماننى ۋال ـ ۋۇل قىلىپ يورۇتۇۋەتكەن بۇ ئاجايىپ مۆجىزىگە ھەيران بولۇپ سەمەندەر-نىڭ ئەتراپىغا جەم بوپتۇ.

بۇ شۇنداق خاسىيەتلىك دەرەخ ئىكەنكى، ئۇنىڭ تىللالىرى ئۈزۈلگەن ھامان ئورنىغا يەنە يېڭى تىللالار پەيدا بولىدىكەن. سەمەندەر تىللالارنى ئاۋام خەلققە تارقىتىپ بېرىپتۇ. باللار شادلىقىدىن چاپانلىرىغا تىللا تۈگمىلەر قادىشىپتۇ، قىز ـ

جۇۋانلار قۇلاق، بويۇنلىرىغا، بارماق ۋە بىلەكلىرىگە ئالتۇن بېزەكلەر تاقاپتۇ. كۈز پەسلى بولغاندا، بۇ شەمشاد دەرىخى تىللا بېرىشتىن توختاپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي سەمەندەرنىڭ كارامىتى ۋە ھېكمەتلىك كىتابىنىڭ داڭقى پۈتۈن ئالەمگە پۇر كېتىپتۇ.

بۇ ئىشتىن ياقا يۇرتتىكى بىر قەللاب[1] خەۋەر تېپىپتۇ. ئۇ بايلىققا خۇرجۇنى تولمىسا بېشى ئاغرىيدىغان، ئادەم قېنىغا ئاغزى توشمىسا چىشى ئاغرىيدىغان ھىيلىگەر ئىكەن. ئۇ ھېكمەتلىك كىتابنى قولغا چۈشۈرۈشنىڭ كويىدا نەچچە كېچە تەييارلىق قىلىپ، شۈملۈك خالتىسىنى ئېلىپ، ھىيلە - نەيرەڭ قاپقىنىنى راسلاپ، سۈيىقەست تۇزىقىنى قۇرۇپ، سەمەندەرنىڭ يۇرتىغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ.

قەللاب كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ بىر مەنزىلگە كەلگەندە، يەر ئاستىدىن سانسىز تىكەنلەر ئۆسۈپ چىقىپ ئۇنىڭ بەدىنىگە سانجىلىپ، يولىنى توسۇپتۇ. ئۇ شۈملۈك خالتىسىدىن جادۇ پەيلىرىنى چىقىرىپ ئۇچۇپ ئۆتۈپتۇ. ھىيلىگەر قەللاب يەنە بىر مەنزىلگە كەلگەندە، ئالدىنى تىك تاغلار توسۇپتۇ. ئۇ شۈملۈك خالتىسىدىن شوتىسىنى چىقىرىپ يۇقىرىغا ئۆرلەپ، تاغدىن ئېشىپتۇ. يەنە بىر مەنزىل يول يۈرگەندىن كېيىن، ئالدىنى ئوت - يالقۇنلار توسۇپتۇ. ھىيلىگەر قەللاب شۈملۈك خالتىسىدىن قايغۇ بۇلۇتلىرىنى چىقىرىپ ئۈستىگە ئۇلتۇرۇپتۇ ۋە بۇلۇتلاردىن يامغۇر سۇلىرىنى تۆكۈپ، ئوتنى ئۆچۈرۈپ ئۆتۈپتۇ. يامغۇر سۈيى ئېقىپ بېرىپ چەكسىز كۆل پەيدا قىلىپ، ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپتۇ. ئۇ شۈملۈك خالتىسىدىن قېيىق چىقىرىپ، سۇدىن ئۈزۈپ ئۆتۈپتۇ.

---

① قەللاب — ساختىپەز، ھىيلىگەر.

قىرغاققا يېقىنلاشقاندا، پىچاقتەك ئۆتكۈر قىيۇشلۇقتا دۈچ كەپتۇ. ھېيلىگەر قەللاب شۇملۇق خالتىسىدىن بالايىئاپەت بورىنىنى چىقىرىپ، قومۇشلارنى ۋەيران قىلىۋېتىپتۇ. ئۇ تۇزغاقلاردىن ئېگىزلىككە پەرداز بېرىپ، مويسىپىت قىياپەتكە كىرىۋېلىپ كۆلدىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ.

ھېيلىگەر قەللاب ئاخىرقى بىر مەنزىلگە كەلگەندە، ھېلىقى ئۆزى چىقارغان بالايىئاپەت بورىنى كەينىگە يېنىپ، ئۇنى تاش بوران ئەيلەپتۇ، قىزىق قۇملار ئۇنىڭ يۈزىگە چوقۇر ۋە سەپكۈندىن ئىز سايتۇ. ئەتراپ پايانسىز چۆل - جەزىرىگە، يىراق - يېقىندىكى ئاۋات شەھەرلەر قۇم دۆۋىسىگە ئايلىنىپتۇ. قەللاب ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ كېتىۋاتقىنىدا، تېنەپ قالغان بىر تۆگە ئۇچراپتۇ. ئادەمزاتقا تەشنا بولغان نار تۆگە ئۇنىڭ يېنىغا كەپتۇ - دە، ئۈركۈپ كەينىگە بۇرۇلۇپ قېچىپتۇ. ھېيلىگەر قەللاب ئۇنىڭ قۇيرۇقىغا مەھكەم ئېسىلىۋاپتۇ. نار تۆگە يەتتە كېچە - كۈندۈز يۈگۈرۈپ سەمەندەرنىڭ يۇرتىغا يېقىنلاشقاندا، قۇيرۇقىنىڭ يېرىمى ئۈزۈلۈپ قەللابنىڭ قولىدا قاپتۇ، نار تۆگە بولسا قېچىپ كېتىپتۇ.

ھېيلىگەر قەللاب بۇ يۇرتنىڭ ئىقلىمىدا كۆرمىگەن ھەشەمەتلىك ئالتۇن قەسىر - راۋاقلىرىنى كۆرۈپ كىرىشكە پېتىنالماي، شۇملۇق خالتىسىدىن ھەسەت بۇلۇتلىرىنى چىقىرىپ ئاسمانغا چېچىپتۇ، بۇلۇتلار ئايىنى ئۇياققا، كۈننى بۇياققا ھەيدەپ، يۇرت ئاسمىنىغا گۈگۈم پەردىسىنى يېپىپتۇ. قەللاب ئۇچىسىغا مويسىپىتلارچە تون كىيىپ، چىرايىدىن كۈلكە ياغدۇرۇپ، ئاغزىدىن شېكەر تامدۇرۇپ، سەمەندەرنىڭ ھۇجرىسى ئالدىغا كېلىپ مۇساپىرلارچە نالە - زار قىپتۇ. مېھماندوست سەمەندەر ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن ئۇنى ئۆيىگە باشلاپ تۆرگە تەكلىپ قىپتۇ، مەززىلىك تائاملار بىلەن مېھ-

www.uyghurkitap.com

ىمان قىپتۇ. قەللاب تىللالارغا كۆمۈلگەن بۇ يۇرتتىكى سەمەن-
دەرنىڭ كۆلىبىسىدە ئالتۇندىن ئەسەر يوقلۇقىغا ھەيران بو-
لۇپ، مۇلايىملىق بىلەن بۇ سىرلارنى كوچىلاپ سوراپتۇ. ئاق
كۆڭۈل سەمەندەر ھېكمەتلىك كىتابنىڭ تارىخىنى يىپىدىن
يىڭنىسىگىچە سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە بۈگۈن سەھەردە تۈنجى
كۆكلەمنىڭ چولپىنى كۆچىدىغانلىقىنى، ھېكمەتلىك كىتاب
ئۆزىنىڭ خاسىيىتىنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى بايان قىپتۇ.
ھىيلىگەر قەللاب ھەممىنى ئاڭلاپ بولۇپ مەنىلىك كۈلۈپ
قويۇپ، سەمەندەرنىڭ بېشىنى سىلاپتۇ ۋە:
— ھەي ئوغلۇم، مەن ئارزۇ بىغىدىن سېنى يوقلاپ كەل-
دىم، بۈگۈن سەھەر سوۋغىلارنى مەن ئىنئام قىلۇرمەن، —
دەپتۇ. سەمەندەر مېھمان بوۋايغا تەكرار رەھمەت ئېيتىپ، تە-
زىم بەجا كەلتۈرۈپتۇ.
تاڭ سەھەر چولپان كۆچەردىن ئىلگىرى ئۈلار شەمشاد
دەرىخىنىڭ يېنىغا جابدۇنۇپتۇ. سەمەندەر سەل توختاپ تۇرۇش-
نى، گۈلەمبەرنىڭمۇ بىللە بارىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. مېھمان
قوشۇمىسىنى تۈرۈپ:
— ھەي ئوغلۇم، ھېكمەتلىك كىتابنىڭ خاسىيىتى شۇ-
كى، خوتۇنلار تائىپىسى ئۇنىڭغا يېقىنلاشماسلىقى لازىم.
ئۇنداق بولغاندا، مەڭگۈلۈك تىللا دەرىخى ئۇزاق ئۆتمەي قۇرۇپ
كېتىدۇ، — دەپتۇ. ئەزەلدىن ئەلگە ئىشەنچ باغلاپ ئادەتلەنگەن
سەمەندەر قەللابنىڭ بۇ پەتىۋاسىغا ئىشىنىپ، باشقا قارشىلىق
قىلماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۈلار گۈلەمبەرنى كۈتمەستىن شەم-
شاد دەرىخىنىڭ يېنىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ھېكمەتلىك كىتاب
سېلىنغان ساندۇق دەرەخنىڭ يېنىغا قويۇلغانىكەن. سەمەندەر
كىتابنى ئېلىپ چولپان كۆچۈشنى كۈتۈپ تۇرغاندا، قەللاب
ئۇنىڭغا بىھوش قىلىدىغان دورا سېلىنغان مەي سۇنۇپتۇ، سە-

مەندەر مەيىنى ئىچىپلا ھوشسىزلىنىپ يىقىلىپتۇ. قەللاب ئۇنى
شەمشاد دەرىخىنىڭ ئاستىغا كۆمۈپ تاشلاپتۇ ـ دە، قولىغا
ھېكمەتلىك كىتابنى ئېلىپ:

خاسىيەتلىك ئەي كىتاب،
ساڭا قىلغايمەن خىتاب.
ماڭا شېرىن مېۋەڭنى
ئاتا قىلغايسەن شۇ تاپ!

دەپتۇ. شەمشادتىن قويۇق ئىس كۆتۈرۈلۈپ، ئارقىدىنلا قىپ-قىزىل جۇلالىنىپ تۇرغان بىر تۈپ دەرەخ پەيدا بوپتۇ. ئۇنىڭ مېۋىسى قوش مۇشتتەك بولۇپ، تېشى سىرلاقلىق، ئىچى مىخلاقلىق ئىكەن، ئىچىدىن قىزىل قان تېمىپ تۇرىدىكەن، چۈنكى ئۇ سەمەندەرنىڭ قېنى بىلەن قوشۇلۇپ ئاپىرىدە بولغانىكەن. كۆپ ئۆتمەي گۈلەمبەر جامائەت بىلەن بىللە يېتىپ كەپتۇ. ھەممىسى قەللابتىن سەمەندەرنى سوراپتۇ. قەللاب چىرايىنى ئۆزگەرتمەستىن:

— سەمەندەر ئوغلۇم ھېكمەتلىك كىتابنى ماڭا تاپشۇرۇپ، ئۆزى ئارزۇ بىغىغا سەيلىگە كەتتى، كېلەر يىلى مۇشۇ چاغدا قايتىپ كېلىدۇ، — دەپتۇ. كىشىلەر بۇ سۆزگە ۋە مېۋىگە ھەيران بولۇشۇپتۇ، كېيىن بۇ مېۋىگە «ئانار» دەپ ئات قويۇشۇپتۇ.

گۈلەمبەر ئۆز ئاشىقىنىڭ ھىدى پۇراپ تۇرغان بۇ يەردىن كېتىشكە كۆزى قىيماي، زار ـ زار يىغلاپ ئاھ ئۇرۇپتۇ. كەچ كىرگەندە، دوستلىرى ئۇنى يۆلەپ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇپتۇ. ئۇ ھۇجرىسىدا ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈرمەي يىغلاۋېرىپ چىرايى ساماندەك سارغىيىپ كېتىپتۇ، پىراق ئوتى ئۇنىڭ يۈرىكىدە گۈلخاندەك يېنىپتۇ. ئۇ ئانىسىدىن قالغان نە-

قىشلىق ساتارىنى قولىغا ئېلىپ، مۇڭلۇق مۇقاملارغا چېلىپ، ھەسرەت بىلەن كۈن ئۆتكۈزىدىغان بوپتۇ. بىر كۈنى دوستلىرى ئۇنىڭغا ئاچ قىزىل رەڭدىكى بىر دانە ئانارنى ئەكېلىپ بېرىپتۇ ۋە ئۇنى قەللابتىن بىر تىللاغا تېگىشكەنلىكىنى ئېيتىشىپتۇ. گۈلەمبەر ئانارنى پۇراپ خۇددى سەمەندەرنى كۆرگەندەك بوپتۇ ـ دە، پىغانى تېخىمۇ ئۆرلەپ يىغلاشقا باشلاپتۇ.

ئەمدى گەپنى ھىيلىگەر قەللابتىن ئاڭلايلى:

بۇ ئانار دەرىخىمۇ شەمشاد دەرىخىگە ئوخشاش خاسىيەتلىك ئىكەن، بىر تال ئۈزگەندىن كېيىن ئورنىغا يەنە بىر تال ئانار پەيدا بولىدىكەن. قەللاب ھەربىر تال ئانارنى بىر دانە تىللاغا تېگىشىدىغانلىقىنى جاكارلاپتۇ. سەمەندەرنى سېغىنغان خەلق ئۆيلىرىدىكى بارلىق تىللالارنى ئەكېلىپ ئانارغا تېگىشىپ كېتىپتۇ. كىشىلەر ئانارنى قولىغا ئالسىلا سەمەندەر كۆز ئالدىغا كېلىپ، يېيىشكە ئاغزى بارماي تەكچىلەرگە تىزىپ قو-

يۇپتۇ، قۇرۇپ قالغان ئانارلارنىڭ ئۇرۇقىنى سىلقىلاپ قويۇشۇپتۇ. كۆز كۆنلىرى كەلگەندە ئانار مېۋە بېرىشتىن توختاپتۇ. قەللاب ھېسابسىز تىللاغا ئىگە بولۇۋاپتۇ، ئۆزگە ـ ھەر دېيىشكەنلەرگە تىللا ئىنئام قىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ قىلىشىد-لەر تىللالىرىنىڭ ئاز ـ كۆپلۈكىگە قاراپ باي ۋە يوقسۇل دەپ ئايرىلىپتۇ. تەڭسىزلىك كىشىلەر ئارىسىدا ئۆچمەنلىك، ئاداۋەت ۋە ھەر خىل سۇيىقەست، ھىيلىگەرلىكلەرنى پەيدا قىپتۇ. خەلق قەللابقا غەزەپلىنىدىغان بوپتۇ. بۇنى سەزگەن قەللاب ھېكمەتلىك كىتابنى بىر بايغا نۇرغۇن تىللاغا تېگىشىۋېتىپ، شۇملۇق خالتىسىدىكى پىتنە ـ پاسات ئۇرۇقلىرىنى يۇرتقا چېچىپتۇ، شۇ ھامان يەردىن شۇمبۇيا، تىكەن، زەھەرلىك چۆپلەر ئۈنۈپ چىقىپتۇ. ھىيلىگەر قەللاب نەچچە ئونلىغان نار تۆگە سېتىۋېلىپ، بارلىق تىللالىرىنى ئارتىپ يولغا راۋان بوپتۇ. مېڭىپ ـ مېڭىپ قۇم باسقان ھېلىقى چۆللۈك ئىچىدە كېتىۋاتقىنىدا، بوران چىقىپ قەللابنى قۇم بېسىپ ئۆلتۈرۈپتۇ. ئۇنىڭ جەسىتى قۇم ئاستىدا چىرىپ، پارە ـ پارە بولۇپ چاشقان، چايانلارغا ئايلىنىپتۇ. ئۈستىگە تىللا ئارتىلىپ، قۇيرۇقلىرى بىر ـ بىرىگە چېتىلغان تۆگىلەر بوراندىن قېچىپ ھەر تەرەپكە يۈگۈرۈشكەنىكەن، ھەممىسىنىڭ قۇيرۇقلىرى ئۈزۈلۈپ كېتىپتۇ. شۇنىڭدىن تارتىپ تۆگىلەرنىڭ قۇيرۇقى كالتە بولۇپ قالغانىكەن. سانسىزلىغان تىللالار شۇ چۆل ـ جەزىرىدە قۇم ئاستىغا كۆمۈلۈپ قاپتۇ. كېيىنكى زامانلاردا كىشىلەر بۇ تىللالارنى ئىزلەش ئۈچۈن بارغىنىدا، چايانلار ئۇلارنى چېقىپ ئۆلتۈرۈپتۇ.

ئەمدى ئىككى ئىغىز سۆزنى ھېكمەتلىك كىتابنى ئېلىۋالغان بايدىن ئاڭلايلى:

باي ئىككىنچى يىلى باش باھارنى تەقەززالىق بىلەن كۈ-

تۇپتۇ. تۇنجى چولپان كۆچىدىغان كۈنى سەھەردە ھېچكىمگە تۇيدۇرماي ئانار دەرىخىنىڭ يېنىغا كەپتۇ ۋە ھېكمەتلىك كىتابنى كۆكسىگە قويۇپ:

خاسىيەتلىك ئەي كىتاب،
ساڭا قىلغايمەن خىتاب.
ماڭا شېرىن مېۋەڭنى
ئاتا قىلغايسەن شۇ تاپ !

دەپ بېيىت ئېيتىپتۇ. شۇ ھامان يەر - زېمىن لەرزىگە كەپتۇ، ئانار دەرىخى بىردىنلا سانسىز يوپۇرماق چىقىرىپتۇ، يوپۇرماقلار ئارىسىدا ھېسابسىز قۇرتلار پەيدا بولۇپ شاخلارنى قاپلاپ كېتىپتۇ، قۇرتلار سۇرلۇك لۆمشىپ بايغا خىرىس قىپتۇ. قورقۇپ كەتكەن باي ھېكمەتلىك كىتابنىمۇ ئۇنتۇپ، ئالدى - كەينىگە قارىماي بەدەر قېچىپتۇ.

دەل شۇ پەيتتە گۈلەمبەرنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا ئىلىنىپ چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە سەمەندەر شەمشاد دەرىخى ئۈستىدە كۈلۈپ تۇرۇپ دېگۈدەك: «جېنىم گۈلەمبەر، تېز كېلىڭ ! ئەنە ھېكمەتلىك كىتاب...»

گۈلەمبەر سەمەندەرنىڭ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلىيالماي چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ - دە، يۈگۈرگىنىچە ھېلىقى دەرەخ

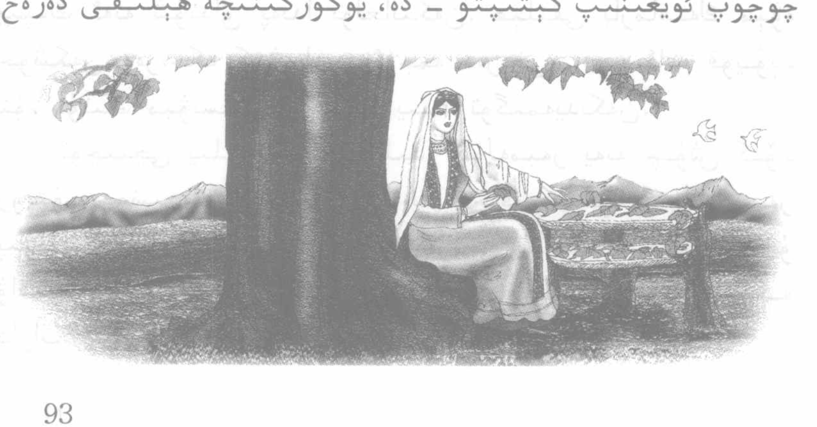

تۇۋىگە يېتىپ كەپتۇ. قارىسا، بىر دەرەخ تۆرغۇدەك، دەرەخنىڭ شاخلىرى ئارىسىدا چىرايلىق قۇرتلار سىپايىلىق بىلەن تولۇم-لەپ يۈرگۈدەك، دەرەخنىڭ يېنىدا ھېكمەتلىك كىتابلار قاتار ياتقۇدەك. گۇلەمبەر نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرغاندا، تۇيۇقسىز بوران چىقىپ، قۇيۇنلار ئۇچۇشقا باشلاپتۇ. ئۇ ئالدىراپ دە-رەخنىڭ ئاستىدىكى يەرنى ئىككى - ئۈچ غېرىچ كولاپ ھېك-مەتلىك كىتابنى كۆمۈپ قويۇپتۇ. بوران دەرەخنىڭ يوپۇرماق ۋە قۇرتلىرىنى يەرگە قېقىپ چۈشۈرۈپتۇ. گۈلەمبەر سەمەندەر بىنا قىلغان بۇ دەرەخنىڭ قۇرتلىرىنى ئېتىكىگە يىغىۋېلىپ ئۆيىگە قايتىپتۇ. بوران بىرنەچچە كۈن داۋام قىپتۇ. ھېلىقى دەرەختىكى قۇرتلار يەرگە چۈشۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئورنىغا ئاق ۋە قىزىل رەڭلىك، بارماقتەك - بارماقتەك مېۋە پەيدا بولۇپ قاپتۇ. بوران بۇ مېۋىلەرنى قۇرۇتۇپ، ئۇچۇرۇپ پۈتۈن يۇرتقا تارقىتىۋېتىپتۇ.

گۈلەمبەر ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئاشىقىغا بولغان مۇھەببىتى بىلەن بۇ قۇرتلارنى ئاسراپ بېقىپتۇ. قۇرتلار چوڭىيىپ، ئىنچىكە يىپ پوستىنى تاشلاپ ئۇچۇپ كېتىشىپتۇ. گۈلەمبەر بۇ ئاشىقلىق رىشتىسىدىن بولغان يىپلاردىن ھەر خىل چىرايلىق ئەتلەس - شايىلارنى توقۇپتۇ. يىپەك ئەنە شۇنداق پەيدا بولغانىكەن. ھېلىقى بارماقتەك مېۋە چۈشكەن دەرەخكە كىشىلەر «ئۈجمە دەرىخى» دەپ ئات قويۇپ-تۇ. ئۇنىڭ مېۋىسىنى يېسە - يېسە تۈگىمەيدىكەن.

ئۈچىنچى يىلى باھار پەسلىدە گۈلەمبەر يەنە چۈش كۆ-رۈپتۇ، چۈشىدە سەمەندەر ئۇنى يەنە چاقىرىپتۇ. گۈلەمبەر پىراق ئوتىدا ئۆرتىنىپ، ئۈجمە دەرىخى يېنىغا كەپتۇ، شۇ ۋاقىت دەل چولپان كۆچەر چاغ ئىكەن. گۈلەمبەر كۆككە قاراپ:

خاسيەتلىك ئەي كىتاب،
ساڭا قىلغايمەن خىتاب.
سەمەندەرنىڭ يېنىغا
مېنى ئېلىپ بار شۇ تاپ!

دەپ، بىيىت ئېيتقانىكەن، ھەسەن ـ ھۆسەندەك نۇرلار چاقناپتۇ ۋە بۇ نۇرلار گۈلەمبەرنى كۆتۈرۈپ ئاسمانغا ئاچقىپ كېتىپتۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، گۈلەمبەر شۇ كۈنى ئارزۇ بېغىغا بېرىپ ئاشىقى سەمەندەر بىلەن دىدار كۆرۈشۈپ، مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتىپتۇ. شۇنىڭدىن تارتىپ بۇ يۇرتتىكى كىشىلەر باش يامغۇر ياغقاندا گۈلەمبەرنىڭ كۆز يېشىنى ئەسلەپ، يامغۇر سۈيىگە ئېغىز تېگمىدىغان بوپتۇ، ھەسەن ـ ھۆسەننى بولسا، ئاشىقلارنىڭ ۋىسال شادلىقىدىن چاقنىغان نۇرنىڭ جىلۋىسى دەپ، تاماشا قىلىدىغان بوپتۇ.

گۈلەمبەر ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەن چاغدا ئۈجمە دەرىخىدە بىر كارامەت يۈز بېرىپتۇ. ئۈجمە دەرىخى ئورنىغا خۇددى شەمشاد دەرىخىدەك بىر تۈپ دەرەخ پەيدا بوپتۇ، شاخلىرىدا خۇددى تىللادەك مېۋە چۈشۈپتۇ. ئەپسۇسكى، كىشىلەر بۇ مېۋىنىڭ چېچىكىنى پەقەتلا كۆرەلمەپتۇ. ھېكمەتلىك كىتاب كىشىلەرگە بەختى چېچەكلىمىگەن بىر جۈپ ئاشىقنىڭ شېرىن مۇھەببىتىنى ۋە سەمەندەرنىڭ يۇرتىغا بولغان كۆيۈمچانلىقىنى ئەسلىتىش ئۈچۈن مانا شۇ مېۋىنى ئاتا قىلغانىكەن. كىشىلەر بۇ مېۋىگە «ئەنجۈر» دەپ ئات قويۇشۇپتۇ.

گۈلەمبەر يوقىلىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ دوستلىرى گۈلەمبەرنىڭ ھېكمەتلىك كىتابىنى نەگىدۇر ئىككى ـ ئۈچ غېرىچ كولاپ كۆمۈپ قويغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. كىشىلەر بۇ كىتابنى ئىزدەپ ھەممە يەرنى ئىككى ـ ئۈچ غېرىچ كولاپ

چىقىپتۇ، بىراق كىتاب تېپىلماپتۇ. كولىغان بۇ يەرلەرگە ئا-
نار، ئۈجمە، ئەنجۈر ئۇرۇقلىرىنى چېچىپتۇ، بۇ ئۇرۇقلار با-
هار پەسلىدە ئۈنۈپ چىقىپتۇ. يىللار ئۆتۈپ سەمەندەرنىڭ يۇرت-
تى خۇددى ئارزۇ بېغىغا ئوخشاش مېۋىلەر مول گۈزەل باغقا
ئايلىنىپ، كىشىلەر ئۆزىنىڭ بۇ يۇرتىغا «نەزەرباغ» دەپ ئات
قويۇپتۇ. ئادەملەر هەر يىلى باهار پەسلىدە هېكمەتلىك كىتاب-
نى ئەسلەپ يەر هەيدەيدىغان بوپتۇ. سەمەندەرنىڭ يۇرتىدىكى
بۇ ئاجايىپ ئىشلار پۈتۈن ئىقلىمغا ئاڭلىنىپتۇ. ئىنسانلار
شۇنىڭدىن باشلاپ هېكمەتلىك كىتابنى ئىزدىشىپ يەرلەرنى
ئاغدۇرىدىغان، كېيىن ئۇرۇق چېچىپ زىرائەت تېرىيدىغان ۋە
مېۋە كۆچەتلىرىنى تىكىدىغان بوپتۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا،
تېرىقچىلىق قىلىش ئەنە شۇنداق پەيدا بولغانىكەن.

www.uyghurkitap.com

گۆھەر تۇغىدىغان توخۇ

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا بىر ئوتۇنچى ئۆتكەنىكەن، ئۇنىڭ خوتۇنى ۋە ئىككى ئوغلى بار ئىكەن.

ئوتۇنچى بىر كۈنى جاڭگالدا ئوتۇن كېسىۋاتسا، ئالدىدىن بىر توخۇ چىقىپ قاقاقلاپ قېچىپ كېتىپتۇ. ئوتۇنچى ئالدىغا قارىسا، بىر توخۇنىڭ ئۇۋىسى تۇرۇپتۇ. ئۇۋىدا بىر تۇخۇم يالتىراپ تۇرغان. ئوتۇنچى ھېلىقى تۇخۇمنى ئېلىپ قوينىغا سېپتۇ ـ دە، ئوتۇنلىرىنى ئېشىكىگە ئارتىپ شەھەرگە كىرىپتۇ، ئوتۇننى سېتىپ، پۇلىغا تۆت نان ئېلىپ ئۆيىگە قايتىپ كېلىۋاتقىنىدا، كۆزى بىر دۇكاننىڭ ئالدىدا ئېسىقلىق تۇرغان ئالتۇن قەپەسكە چۈشۈپتۇ. ئوتۇنچى ھېلىقى قەپەسكە زەن قويۇپ قارىغۇدەك بولسا، ئۇنىڭ ئىچىدە خۇددى ئۆزىنىڭكىگە ئوخشاش بىر تۇخۇم يالتىراپ تۇرغۇدەك. ئۇ ئىچىدە، ئەجەب مېنىڭ تۇخۇمۇمغا ئوخشايدىكىنا دەپ، بىر قوينىدىكى تۇخۇمغا، بىر قەپەستىكى تۇخۇمغا قاراپ تۇرۇپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن قەپەسنىڭ ئىگىسى، ئوتۇنچىغا:

— ھە، نېمىشقا قەپەسنى بويلاپ قالدىڭ؟ ئوغرىمۇسەن؟ كەت نېرى ! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— يوقسۇ، بايۋەچچە، — دەپتۇ ئوتۇنچى، — قەپەسنىڭ ئىچىدىكى تۇخۇم مېنىڭ تۇخۇمۇمغا ئوخشاپ تۇرىدۇ، سېلىشتۇرۇپ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

بېقىۋاتىمەن.

بۇنى ئاڭلىغان بايۋەچچە ھەيران بولۇپ:

— قېنى، ئېلىپ باقە، مەن كۆرۈپ باقاي، — دەپتۇ.

ئوتۇنچى كۆرسىتىپتۇ. بايۋەچچە شۇ يەردىلا ئوتۇنچىغا خۇشامەت قىلىپ، ئۆيىگە باشلاپ كىرىپتۇ.

— بۇنى ماڭا سېتىپ بېرىڭ، — دەپ يېپىشىۋاپتۇ بايۋەچچە.

— بوپتۇ، ساتسام ساتاي، — دەپتۇ ئوتۇنچى.

— قانچە بېرەي؟

— ئۆزىڭىز بىلىپ بېرىڭ.

— مىڭ تەڭگە بەرسەم قانداق؟

ئوتۇنچى ھەيران بولۇپ:

— ئادەمنى زاڭلىق قىلماڭ، — دەپتۇ ئۇنىڭغا.

بايۋەچچە ئۆز كۆڭلىدە، بەلكى بۇنى ئاز دەۋاتسا كېرەك، دەپ ئويلاپ:

— بوپتۇ، بىر يېرىم مىڭ تەڭگە بېرەي، — دەپتۇ.

— زاڭلىق قىلماڭ، — دەپتۇ ئۆز توخۇمىنىڭ سىرىنى بىلمىگەن ئوتۇنچى، — راست ئالىدىغان ئىشىڭىز بولسا، ئۆزىنىڭ باھاسىنىلا ئېيتىڭ.

بايۋەچچە ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ، ئىككى مىڭ تەڭگىگە

چىقىپتۇ. ھەيران بولغان ئوتتۇنچى:

— قېنى، ئەكېلىڭ پۇلىڭىزنى، — دەپتۇ.

بايۋەچچە دەرھال ئىككى مىڭ تەڭگىنى ساناپ بېرىپ، ئوتتۇنچىنى يولغا سالپتۇ. بايۋەچچە ئىچ - ئىچىدىن خۇشال بوپتۇ. سەۋەبى، بايا ئۇ تۇخۇم ئەمەس، بەلكى گۆھەر سېتىۋالغانىكەن.

ئوتتۇنچى ئۆيىگە بېرىپ بولغان ئەھۋالنى خوتۇنىغا ئېيتىپ، ئىككى مىڭ تەڭگىنى يانچۇقىدىن چىقارغاندا، خوتۇنى ھەيران بولۇپ:

— ئۇنداق بولىدىغان بولسا، ئوتتۇنچىلىقنى تاشلاپ، ھەر كۈنى شۇ تۇخۇمدىن ئەكېلىپ ساتسىلا، پات ئارىدا باي بولۇپ كېتىمىز، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.

خوتۇنىنىڭ بۇ مەسلىھەتى بىلەن ئوتتۇنچى ھەر كۈنى جاڭگالغا بېرىپ، ھېلىقى گۆھەر تۇخۇمدىن بىرنى ئەكېلىپ سېتىپ، ئۇزۇن ئۆتمەي ناھايىتى باي بولۇپ كېتىپتۇ.

بىر كۈنى خوتۇنى مۇنداق مەسلىھەت بېرىپتۇ:

— ئەمدى ھەر كۈنى گۆھەر تۇخۇم ئەكېلىمەن، دەپ ئاۋارە بولغۇچە، شۇ توخۇنىڭ ئۆزىنىلا تۇتۇپ ئەكەلسىلە، ئۆيدە تۇغدۇرىلى.

ئوتتۇنچى خوتۇنىنىڭ بۇ مەسلىھەتىنىمۇ ماقۇل كۆرۈپ، جاڭگالدىن ھېلىقى توخۇنى تۇتۇپ ئۆيىگە ئەكەپتۇ. توخۇ ھەر كۈنى ئۆيدە بىردىن گۆھەر تۇغۇۋېرىپتۇ.

ھەر كۈنى گۆھەرنى سېتىۋېلىپ تۇرغان بايۋەچچە ئوتتۇنچىنىڭ بۇ سىرىنى بىلىشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ. ئاخىر ئوتتۇنچىنىڭ گۆھەر تۇغىدىغان توخۇسى بارلىقىنى بىلىپ، ئۇنى قولغا چۈشۈرۈش قەستىدە بوپتۇ. بايۋەچچە بىر كىتابتىن: «كىمكى گۆھەر تۇغىدىغان توخۇنىڭ بېشىنى يېسە پادىشاھ،

قانتتىنى يېسە ۋەزىر بولىدۇ» دېگەن گەپنى كۆرگەنىكەن، باي-ۋەچچە شۇ توخۇنى يېيىش ئۈچۈن ئوتۇنچىنىڭ خوتۇنىنى ئاز-دۇرۇشقا باشلاپتۇ. ئوتۇنچىنىڭ خوتۇنى ياش ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇلى كۆپىيىپ، قېرى ئوتۇنچىدىن كۆرە ياش بې-گىتلەر بىلەن كەيپ ـ ساپا قىلىش نىيىتىگە كەلگەنىكەن. خوتۇننىڭ بۇ نىيىتى بايۋەچچىگە تازا ئەپ كەپتۇ. ئاخىر باي-ۋەچچە بۇ خوتۇن بىلەن ئاشنا بوپتۇ، لېكىن ئوتۇنچىنىڭ ئۆيدە بولۇشى بايۋەچچىنىڭ ھېلىقى توخۇنى يېيىش قەستىگە يار بەرمەپتۇ. بىر كۈنى ئوتۇنچىنىڭ خوتۇنى بايۋەچچىنىڭ بەرگەن مەسلىھەتى بويىچە ئېرىگە:

— ئەمدى خۇدايىم شۇنچە كۆپ دۇنيا بەرگەندىن كېيىن شۇنىڭ شۈكرانىسىگە بىر ھەج قىلىپ كەلسىلە، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.

ئوتۇنچى ئويلاپ قارىغۇدەك بولسا، خوتۇننىڭ بۇ مەسلى-ھەتى دۇرۇس، ئارتۇقچە ئىككىلەنمەي تەرەددۇتلىنىپ ھەرەمگە كېتىپتۇ. ھېلىگەر بايۋەچچە ئاخىر بۇ خوتۇننى ئۆزىگە رام قىلىۋالغاندىن كېيىن، خوتۇننى نېمە قىل دېسە شۇنى قىلى-دىغان يەرگە يەتكۈزۈپتۇ.

بايۋەچچە بىر كۈنى خوتۇنغا:

— ئەگەر مېنى رازى قىلىمەن، ئۆمۈرلۈك ئاشنا قىلىمەن دېسىڭىز، توخۇيىڭىزنى سويۇپ، بېشى بىلەن قانتتىنى ماڭا يېگۈزۈڭ. ئەگەر ماقۇل بولمىسىڭىز، ماڭا قىلمايسىز، ئۆزدە-ڭىزگە قىلىسىز، — دەپ قورقۇتۇپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان خوتۇن ئالدىدا غەمگە پېتىپتۇ، بۇ شەرتنى ئورۇنداش بىر قىيىن، ئورۇندىماسلىق ئاندىن قىيىن. ئاخىر بايۋەچچىنىڭ ئاشنىدارچىلىقىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ئەندى-شە قىلىپ، مەيلى ئۆلتۈرسەم ئۆلتۈرەي، دۇنيامۇ كۆپىيىپ

قالدىغۇ دېگەن يەرگە كەپتۇ ـ دە، توخۇنى سويۇپ، بايۋەچچىـ
نى ئۆيگە باشلاپ ئەكەپتۇ.

ئوتۇنچىنىڭ خوتۇنى ئېرى ھەرەمگە كەتكەندىن كېيىن
بىر قۇلمۇ سېتىۋالغانىكەن. ئۇ توخۇنى قازانغا سېلىپ، قۇلـ
غا ئوت قالىغۇزۇپ، ئۆزى سارايدا بايۋەچچە بىلەن ئەيش ـ
ئىشرەتكە چۈشۈپتۇ.

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ئىككى بالىسى مەكتەپتىن قايـ
تىپ كەلسە، قازاندا بىرنەرسە قايناۋاتقان، قورسىقى ئېچىپ
تۇرغان بالىلار تۇۋاقنى ئېچىپ قارىسا، قازاندا توخۇ گۆشى
تۇرغان، دەررۇ توخۇنىڭ بېشىنى، ئىككى قانىتىنى ئاپتۇ ـ
دە، چوڭ بالىسى بېشىنى، كىچىكى ئوڭ قانىتىنى يەپتۇ،
سول قانىتىنى بولسا قۇلغا بېرىپتۇ.

بىر چاغدا خوتۇن چىقىپ قازاندا قالغان گۆشلەرنى
تاۋاقىغا ئېلىپ، بايۋەچچىنىڭ ئالدىغا ئەكىرىپتۇ. بايۋەچچە قاـ
رىسا، توخۇنىڭ بېشى بىلەن قانىتى يوق، ئورنىدىن چاچراپ
تۇرۇپ:

— قېنى بۇنىڭ بېشى بىلەن قانىتى؟! بېشى بىلەن قاـ
نىتى بولمىسا، نېمە قىلىمەن بۇنى؟! ئاچىقىپ ئىتقا تاشلاپ
بېرىڭ! — دەپتۇ.

ھەيران بولغان خوتۇن دەررۇ چىقىپ قۇلدىن سوراپتۇ. ئۇ:

— ھېلىراقتا ئىككى ئوغۇللىرى كېلىپ بېشى بىلەن
قانىتىنى يەپ كەتتى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بۇنى ئۇققان بايۋەچچە بەك تېرىكىپتۇ. كېيىن ئۆز ـ
ئۆزىگە: «توختا، كىتابتا ئەگەر ئۇنداق قىلالمىسا، توخۇنىڭ
بېشى بىلەن قانىتىنى يېگەن ئادەمنىڭ يۈرىكىنى يېسىمۇ بوـ
لىدۇ، دېگەنىكەن. ھېلىمۇ بولسا شۇنداق قىلاي» دەپتۇ ـ دە،
خوتۇنغا:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

— ئۇنداق بولسا شۇ ئىككى بالىڭىزنى ئۆلتۈرۈپ، يۈرىكىنى ماڭا يېگۈزۈڭ. ئەگەر ئۇنداق قىلمىسىڭىز ئىشىڭىز چاتاق، — دەپ شەرت قويۇپتۇ. ئىلاجسىز قالغان خوتۇن ئاخىر بۇنىڭغىمۇ كۆنۈپتۇ. دەررۇ قۇلىغا:

— سەن بېرىپ، ئىككى بالامنى شەھەرنىڭ سىرتىدىكى بىر چۆلگە ئاچىقىپ ئۆلتۈرۈپ، يۈرىكىنى ئەكەل. ئەگەر مۇشۇ ئىشنى ئورۇندىساڭ قۇللۇقتىن ئازاد قىلىمەن، بولمىسا ئۆلتۈرىمەن! — دەپتۇ. قۇل «ماقۇل» دەپ، ئىككى بالىنى باشلاپ شەھەرنىڭ سىرتىدىكى بىر چۆللۈككە ئاپىرىپتۇ. بالىلار ھەيران بولۇپ سوراپتۇ:

— بىزنى نەگە ئاپىرىسەن؟ نېمە قىلىسەن؟

قۇل بالىلارغا ئانىسىنىڭ تاپشۇرۇقىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ ـ دە، ئۆزىنىڭمۇ شۇ يەردە كۆڭلى بۇزۇلۇپتۇ. ئىچىدە بۇ بالىلاردا نېمە گۇناھ بار؟ مەيلى، قۇللۇقتىن ئازاد قىلمىسىمۇ قىلمىسۇن، ئۆلتۈرسىمۇ مېنى ئۆلتۈرسۇن، بۇ ياش بالىلار كۈنىنىڭ سىرىقىنى كۆرسۇن دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، كۆڭلىدىكىنى بالىلارغا ئېيتىپتۇ. بالىلار:

— ئۇنداق بولسا، سەنمۇ بىكاردىن ـ بىكار ئۆلۈپ كەتمە، ئىككى كۈچۈك تاپايلى، شۇنى ئۆلتۈرۈپ يۈرىكىنى ئاپىرىپ بەرسەڭ سەنمۇ قۇتۇلىسەن، — دەپتۇ.

قۇلمۇ ماقۇل بوپتۇ. ئۇچەيلەن ئىككى كۈچۈكنى تېپىپ ئۆلتۈرۈپتۇ، قۇل ئىككى كۈچۈكنىڭ يۈرىكىنى ئېلىپ قايتىپ كېتىپتۇ. ئىككى بالا: «بىز ئەمدى ئۆيىمىزنى ئۇنتۇيلى، مۇشۇ كۆرۈنگەن تاغقا قاراپ ماڭايلى، باشقا بىر يۇرتقا بېرىپ جېنىمىزنى جان ئېتەيلى» دەپ يولغا راۋان بوپتۇ.

ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسى يول يۈرۈپ، يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپ، چۆللۈكلەرنى بېسىپ، نەچچە تاغلارنى ئېشىپ، بىر يەردە

ئىككى ئاچا يولنىڭ ئاغزىغا كېلىپ توختاپتۇ. قارىسا، بىر يولدا «بارسا كېلەر»، يەنە بىرىدە «بارسا كەلمەس» دېگەن خەت يېزىلغان تاختاي تۇرغۇدەك. ھەر ئىككىسى بېشىمىزغا كەلگەننى كۆرەيلى دېيىشىپ، كىچىكى «بارسا كەلمەس»، چوڭى «بارسا كېلەر» دېگەن يولغا چۈشۈپ مېڭىپتۇ.

ئاكىسى بىرقانچە ئاي جاپالىق يوللارنى بېسىپ، بىر شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، شەھەردە ئادەم دىدارى يوق، ھەممىلا ئادەم شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ كەتكەن. بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلىش ئۈچۈن بالىمۇ شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپتۇ. ئەتراپقا نەزەر سالسا، كەڭ تۈزلەڭلىكتە مىغ - مىغ ئادەم ئاسمانغا قارىشىپ تۇرغان. بالا ئاسمانغا قارىسا، بىر قۇش ئادەملەرنىڭ بېشىدا ئايلىنىپ ئۇچۇپ يۈرگۈدەك. ئادەملەرنىڭ بەزىسى قوللىرىدا ئۆپكە، بېغىرغا ئوخشاش نەرسىلەرنى پۇلاڭلىتىپ، قۇشقا قاراپ «كەھ - كەھ» دېيىشىۋاتقان. بالا ھەيران بولۇپ، سۈرۈشتۈرۈپ بۇ ئىشنىڭ تېگى - تەكتىنى چۈشىنىپتۇ: بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى يېقىندا ئۆلگەنىكەن، لېكىن ئۇنىڭ پادىشاھلىقىغا ۋارىسلىق قىلىدىغان بىرمۇ پەرزەنتى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، پادىشاھ ئۆلەر ۋاقتىدا: «سارىيىمدىكى بەخت قۇشىنى ئۇچۇرۇڭلار، قۇش كىمنىڭ بېشىغا قونسا، شۇ پادىشاھ بولسۇن» دەپ ۋەسىيەت قىلغانىكەن. بۈگۈن بولسا پادىشاھنىڭ شۇ ۋەسىيىتى بويىچە قۇشنى ئۇچۇرۇپ، ھەركىم ئۆز بەختىنى سىناش ئۈچۈن بۇياققا چىققانىكەن.

بالا بىر چاغدا ئاسمانغا قارىسا، قۇش ئۇنىڭغا قاراپ شۇڭغۇپ كېلىۋاتقان. ئادەملەر قۇشنى نەگە قوناركىن دەپ، كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇرۇپتۇ. قۇش شۇڭغۇپ كەلگەن پېتى بالىنىڭ بېشىغا قونۇپتۇ. بالا پادىشاھلىقنى نېمە قىلاي دەپ، قۇشنى بېشىدىن ئېلىپ ئۇچۇرىۋېتىپتۇ. باشقىلار بالىغا

ھەيران بوپتۇ. ھېلىقى قۇش ئايلىنىپ كېلىپ ئۇنىڭ بېشىغا يەنە قونۇپتۇ. بالا يە-نە ئۇچۇرۇۋېتىپتۇ. ئۇچىنچى قېتىم يەنە كېلىپ قونغاندا، كىشىلەر بالىنى مۇبارەكلەپ، ئۇنىمىغىنىغا قويماي پادى-شاھلىققا ئولتۇرغۇزۇپتۇ.

بۇ ئىش مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن، بىز ئەمدى گەپنى ئۇنىڭ ئىنىسىدىن ئاڭلايلى:

ئىنىسى ھېلىقى «بارسا كەلمەس» يولغا مېڭىپ، ئاۋۋال قىلىن بىر جاڭگالنىڭ ئىچىد-گە كىرىپتۇ، ئۇنىڭدىن چىقىپ بىر قورقۇنچلۇق تاغنىڭ ئى-چىگە كىرىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، ئۇنىڭ ئالدىدىلا بىر يەردىن قىپقىزىل ئوت كۆتۈرۈلۈپ، كېيىن شۇ ئوت چىققان يەردىن بىر نەرسە ئۇنى دەم تارتىپتۇ. بالا بوراندا ئۇچقان قامغاقتەك دومىلاپ بىر غارنىڭ ئاغزىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ ئېسىنى يى-غىپ شۇنداق قارىسا، ئالدىدا بېشى داش قازاندەك، تومۇلۇقى قېرى توغراقتەك، ئۇزۇنلۇقى قىرىق غۇلاچ كېلىدىغان بىر ئەجدىھا تۇرغۇدەك. ئەجدىھا شۇ زامات قوزغىلىپ، تاغ باغرى-دىكى ئۆيدەك بىر تاشنى يۆتكىگەنىكەن، ئۇ يەردىن بىر غار ئېچىلىپتۇ، ئەجدىھا بالىنى ھەيدەپ غارنىڭ ئىچىگە ئەكىرىپ-تۇ. بالا كىرىپ قارىسا، غارنىڭ ئىچى تۈرلۈك جان - جا-نىۋار ۋە ئادەملەر بىلەن تولغان. ئەسلىدە بۇلار ئەجدىھانىڭ يەيدىغان ئوزۇقلىرى ئىكەن. ئەجدىھا ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم

ئۇۋغا چىقىپ، يولەپ جان - جانىۋارلارنى ۋە ئالدىغا ئۇچرىغان ئادەملەرنى دەم تارتىپ مۇشۇ يەرگە ئەكىرىدىكەن، قورسىقى ئاچقاندا بولسا، بىر چەتتىن كاۋاپ قىلىپ يەيدىكەن. بالا بۇ ئەھۋالنى ئۇقۇپ قۇتۇلۇشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ يېنىدا خەنجىرى بار ئىكەن. ئۇ خەنجەر بىلەن غارنىڭ بىر چېتىنى تېشىشكە باشلاپتۇ. بىر چاغدا ئەجدىھا غارنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، ئون غولاچ كېلىدىغان تۆمۈر زىخنى غارنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈپ، ئىلىنغاننى زىخقا سانجىپ كاۋاپ قىلىپ يېگىلى تۇرۇپتۇ. بالا ئادەملەر بىلەن بىللە غارنىڭ ئەڭ چەت بۇلۇڭىغا بېرىۋاپتۇ. ئەجدىھا بەش - ئالتە قېتىم شۇنداق قىلىپ كاۋاپقا تويغاندىن كېيىن غارنىڭ ئاغزىنى ھېلىقى يوغان تاش بىلەن يېپىپ قويۇپ، ئۆزى شۇ تاشقا بېشىنى قويۇپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

ئەجدىھا بىر ئۇخلىغاندا ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئۇخلايدىكەن. بالا ئەجدىھانىڭ ئۇخلىغانلىقىدىن پايدىلىنىپ، غارنى تېشىشنى داۋام قىپتۇ. ئىككى كېچە - كۈندۈز دېگەندە ئاران ئادەم پاتقۇدەك تۆشۈك تېشىپ سىرتقا چىقىپ قارىسا، ئەجدىھا مەلەق ئۇيقۇغا كەتكەن، بىر تەرەپكە قارىسا، ئەجدىھانىڭ كاۋاپ پىشۇرىدىغان زىخى ئوتتا قىپقىزىل بولۇپ تاۋلىنىپ تۇرۇپتۇ. بالا چەبدەسلىك بىلەن ھېلىقى زىخنىڭ سېپىدىن تۇتۇپ ئوتتىن ئېلىپ ئەجدىھانىڭ مېڭىسىگە تىققانىكەن، ئەجدىھانىڭ مېڭىسى ۋاژ - ۋۇژ قىلىپ كۆيۈشكە باشلاپتۇ. ئەجدىھا جان ئاچچىقىدا بىر تولغىنىپتۇ - دە، ھايال قىلماي ئۆلۈپتۇ. بالا ئاندىن غار ئىچىدىكى ئادەملەرنى ۋە جان - جانىۋارلارنى قۇتۇلدۇرۇپتۇ.

بالا يەنە يولغا راۋان بوپتۇ. يولدا كېتىۋاتسا، ئالدىغا ئۈچ قاراقچى ئۇچراپتۇ. ئۇلار بىر پادىشاھنىڭ كۇھقاپتىن ئالدۇرۇپ

كېلىۋاتقان ئۈچ ئېسىل نەرسىسىنى بۆلەلمەيۋاتقانىكەن. ئۇنىڭ بىرى ئۇچىدىغان گىلەم، يەنە بىرى مىنسە دۇلدۇل، بىرلا قويۇنسا كۆزۈك بولىدىغان هاسا، يەنە بىرى تۇماق، كىمكى ئۇنى كى-يىۋالسا هېچكىمگە كۆرۈنمەيدىكەن. ئۈچ قاراقچى بۇ نەرسى-لەرنى بۆلۈشەلمەي، دەتالاشتا تۇرغاننىڭ ئۈستىگە كېلىپ قال-غان بالىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن هېلىقى نەرسىلەرنى بۆلۈپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. بالا رازى بولۇپ مۇنداق دەپتۇ:

— بىرىڭلار ماڭا ئوقيايىڭلارنى بېرىڭلار، مەن ئۈچ تە-رەپكە قارىتىپ ئوق ئۈزىمەن، ھەربىرىڭلار بىرىنى تېپىپ كېلىسىلەر. كىم بۇرۇن تېپىپ كەلسە، گىلەمنى شۇ ئالىدۇ. ئىككىنچى قېتىم تېپىپ كەلگىنى ھاسىنى، ئۈچىنچى قېتىم تېپىپ كەلگىنى تۇماقنى ئالسۇن، بولامدۇ؟

— بولىدۇ، — دەپتۇ قاراقچىلار.

بالا ئوقيانى ئېلىپ ئۈچ تەرەپكە قارىتىپ ئوق ئۈزۈپتۇ. ئۈچ قاراقچى ئوققا قاراپ يۈگۈرۈپ كېتىپتۇ. بالا شۇ زامات هېلىقى تۇماقنى بېشىغا كىيىپ، هاسىنى قولغا ئېلىپ، گى-لەمگە چۈشۈپ: «ئۇچ گىلەم» دەپتۇ. گىلەم ئاسمانغا كۆتۈرۈ-لۈپ، بالا كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراپ ئۇچۇپتۇ. ئۈچ قاراقچى لېۋىنى چىشلەپ قاپتۇ.

بالا ئۇچۇپ بىر يەرگە كېلىپ تۆۋەنگە قارىغۇدەك بولسا، چىرايلىق بىر باغ كۆرۈنۈپتۇ. بالىنىڭ مۇشۇ باغدا ئولتۇرۇپ بىردەم ئارام ئالغۇسى كەپتۇ ـ دە: «چۈش گىلەم!» دەپتۇ، گىلەم باغ ئىچىدىكى بىر كۆكلۈلمەيدان — چىمەنزارلىققا چۈشۈپتۇ.

بۇ باغ مۇشۇ يۇرتتىكى پادىشاھنىڭ قىزىنىڭ كۆڭۈل ئا-چىدىغان جايى ئىكەن. شۇ كۈنى باغقا پادىشاھنىڭ قىزى سەي-لىگە چىققانىكەن. بالىنىڭ گىلەم بىلەن بۇ يەرگە ئۇچۇپ

www.uyghurkitap.com

چۈشۈشى مەلىكىنىڭ كېنىزەكلىرىنى مېۋە ئۈزۈپ كېلىشكە بۇيرۇۋېتىپ، ئۆزى ئارام ئېلىش ئۈچۈن ھېلىقى چىمەنزار-لىققا كېلىپ تۇرۇشىغا توغرا كەپتۇ. مەلىكە بۇ گىلەمنىڭ كارامىتىگە ھەيران بوپتۇ. ئىشقىلىپ، مۇشۇ گىلەمنى قولغا چۈشۈرۈشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ-دە، دەررۇ ئۆزىنى بالىغا ئاشىق قىلىپ كۆرسىتىپتۇ، تۈرلۈك شېرىن سۆزلەر بىلەن بالىنى ئالداشقا باشلاپتۇ. ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس مەلىكىنىڭ تۈرلۈك شېرىن-شېكەر سۆزلىرىگە ئىشەنگەن بالا ئۇنى ئۆز يارى قىلىش قارارىغا كەپتۇ. بالىنى ئالدىيالىغىنىغا خۇشال بولغان مەلىكە بۇ گىلەمنى قانداق قىلىپ قولغا چۈشۈرۈشنىڭ چارىسىنى ئىزدەپ، گىلەمنى بۇ يەردىلا ئېلىۋالغىلى بولماس، بالا بىلەن گىلەمگە ئولتۇرۇپ بىر چۆللۈككە بارىلى، شۇ يەردە بالىنى قالدۇرۇپ، ئۆزۈم گىلەمگە ئولتۇراي-دە، ئۇچۇپ ئۆيۈمگە راۋان بولاي، دەپ ئويلاپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ئىككىمىز بىللە ئۇچۇپ چىقىپ، چەت-ياقىلارنى سەيلە قىلىپ كېلىلى، — دەپتۇ قىز.

مەلىكىنىڭ قورسىقىدىكى ھىيلىنى ئۇقمىغان بالا:

— بوپتۇ، ئولتۇرۇڭ، سىزنى ئوينىتىپ كېلەي، — دەپ مەلىكىنى ئولتۇرغۇزۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. بۇلار ئۇچۇپ بىر دەمدىلا بىر چۆل-جەزىرىگە بېرىپ قاپتۇ. بالا ئاۋۋال گىلەمدىن چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ ئىستىۋاراغا ئولتۇرۇپ قالغىنىد-دىن پايدىلىنىپ، مەلىكە «ئۇچ گىلەم!» دەپلا ئاسمانغا كۆتۈ-رۈلۈپ ئۆيىگە راۋان بوپتۇ.

بۇنى كۆرگەن بالا دەررۇ ھېلىقى تۇمىقىنى كىيىپ، ھا-سىنى دۈلدۈل قىلىپ مىنىپ ئارقىدىن قوغلاپتۇ. قىزمۇ ئۆ-يىگە يېتىپ بېرىپ گىلەمدىن چۈشەي دېيىشىگە، بالا يېتىپ

كېلىپ سەكرەپ گىلەمگە چىقىپتۇ ــ دە: «ئۈچ گىلەم!» دەپ-
تىكەن، گىلەم يەنە كۆتۈرۈلۈپتۇ. چۈشۈشكە ئولتۇرۇپ تۇرغان
قىز يەرگە تىك موللاق چۈشۈپتۇ. بالا ئۇچقان پېتى ئىككىسىنى
ئىزدەپ، ئاخىر ئۇ تۇرغان يۇرتقا چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ بۇ شە-
ھەرگە كەلگەن كۈنى ئاكىسىنىڭ يېڭى پادىشاھ بولغان ۋاقتى-
غا توغرا كەپتۇ. ئاكىسىنىڭ پادىشاھلىقى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتلاردەك بىرقانچىسىنىڭ ئۇستىدىكى پا-
دىشاھلىق ئىكەن. ئاكىسى ئۇكىسى بىلەن كۆرۈشۈپ ھال ــ
ئەھۋال سورىشىپ، شۇ يەردە ئۇنى ئۆزىگە ئوڭ قول ۋەزىر
قىلىپ تەيىنلەپتۇ.

ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ، ئاكا ــ ئۇكا ئىككىسى
ئۆز ئۆيىنى ئەسلىشىپتۇ. قارا كۆڭۈل ئانىسىنىڭ نىمە قى-
لىۋاتقانلىقىنى، ساددا دادىسىنىڭ نىمە كۈنلەرنى كەچۈرۈۋات-
قانلىقىنى ئويلاپ، ئاخىر ئۆزلىرى بىر بېرىپ كېلىش قارارى-
غا كەپتۇ.

ئەمدى ئۇلارنىڭ ئۆيى ئىچىدىن گەپ ئاڭلايلۇق:

ئانىسى ھېلىقى قول ئاپىرىپ بەرگەن ئىككى كۈچۈكنىڭ
يۈرىكىنى بايقۇچچىگە بېرىپتۇ. خوتۇن قولنى ئازاد قىلىۋې-
تىپتۇ. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ھېلىقى
بايقۇچچە بىر چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ھېلىقى يېگەن يۈرەك
ئادەمنىڭ ئەمەس، ئىتنىڭ يۈرىكى ئىكەنلىكى مەلۇم بوپتۇ.
ئۇ تىت ــ تىت بولۇپ، ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك يەرگە
كەپتۇ. ئۆزىنىڭ يامان ھەۋىسىدىن ياخشىلىق تاپالمىغان خو-
تۇنمۇ سەرسانلىقتا قاپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى ئېرى ھەرەمدىن قايتىپ كەپتۇ.
خوتۇنى ئۇنىڭ ئالدىغا يىغلاپ چىقىپ:

ــ سىلى كەتكەندىن بېرى خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن،

ئىككى بالام بىلەن گۆھەر تۇغىدىغان توخۇ ئۆلۈپ كەتتى، — دەپ ھازا ئېچىپتۇ. ئېرىمۇ يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، ئاخىر: «قانداق قىلىمىز، خۇدادىن كەلگەن ئىشقا نېمە چارە، تەقدىرگە تەن بەرگۈلۈك» دەپ ئۆزىگە تەسەللى بېرىپتۇ.

ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ، ئۇلارنىڭ ھويلىسىغا بىر گىلەم ئۇچۇپ چۈشۈپتۇ. قارىسا، ئۇنىڭ ئۈستىدىن پادىشاھلىق كىيىملىرىنى كىيگەن ئۆزلىرىنىڭ ئىككى ئوغلى چۈشۈپ كېلىۋاتقۇدەك، بۇنى كۆرۈپ، بوۋاي:

— ۋاي بالىلىرىم! — دەپ قۇچاقلاپ يىغلاپ كۆرۈشۈپتۇ. ئانىسى نېمە قىلىشىنى بىلمەي قاپتۇ.

بالىلار ئاتىسىغا بولغان ئەھۋاللارنى، ئانىسىنىڭ قارا كۆڭۈللۈك بىلەن قىلغان ئىشلىرىنى، ئۆزلىرىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى بىر - بىرلەپ ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن، بوۋاي ئاچچىقىغا بەس كېلەلمەي خوتۇنىنى بوغۇزلىۋېتىپتۇ.

بالىلار ئاتىسىنى پادىشاھلىققا تەكلىپ قىلغانىكەن، بوۋاي:

— بۇ ئىش سىلەرگە لايىق. مەندەك قېرى ئادەمنىڭ قولىدىن بۇ ئىش كەلمەيدۇ، —

دەپ پادىشاھ بولغىلى زادى ئۇنىماپتۇ. بالىلار ئاخىر ئاتىسىنى ئېلىپ قايتىپتۇ. ھېلىقى بايۋەچچىنى ئۆمۈرلۈك زىندانغا تاشلاپ، ئۆزلىرىنى ئۆلۈمدىن ئازاد قىلىۋەتكەن ھېلىقى قۇلنى سول قول ۋەزىر قىلىۋاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئۆشتىگەرنىڭ چارىسى

زامانلارنىڭ زامانىسىدا، جەنۇب بىلەن شىمالنىڭ ئارىسىدا بىر ئۆشتىگەر ياشىغانىكەن. ئۇ كىشىلەرنىڭ ئەكەلگەن ماتاسىنى ئۆشتە قىلىپ (سىلىقلاپ) بېرىپ، شۇنىڭ بىلەن جان باقىدىكەن. ئۇنىڭ دۇنيالىقتا بىر ئۆچكىسى بولۇپ، ئۇنىڭ سۈتىدە چاي سۈتلەپ ئىچىدىكەن، قايمىقىنى تولكە ئوغرىلاپ ئىچىپ كېتىدىكەن. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۆشتىگەرنىڭ خوتۇنى ئېرىگە:

— ئۆيدە قالغۇدەك ھېچنېمە قالمىدى، مەن قالدى-قاتتى ئۇننى يىغىشتۇرۇپ خېمىر يۇغۇرسام، سىلى جاڭگالغا بېرىپ ئوتۇن ئەكەلسىلىمۇ بوپتىكەن، — دەپتۇ. ئۆشتىگەر:

— ماقۇل، — دەپتۇ-دە، بىر چىنە قېتىقنى ئېلىپ، ئۈستىگە بىر زاغرىنى يېپىپ، ئارغامچىنى بېلىگە باغلاپ، كەكىسىنى بېلىگە قىستۇرۇپ: «جاڭگال دېگەن نەدىسەن؟» دەپ يولغا چۈشۈپتۇ. جاڭگالغا يېقىن قالغاندا، بىر چىغنىڭ تۈۋىدىن بىر جۈپ تورغاي ئۇچۇپ چىقىپتۇ، ئۆشتىگەر ئېڭىشىپ قارىسا تورغاينىڭ ئۇۋىسى، ئۇنىڭدا بىرنەچچە تورغاي تۇخۇمى تۇرغۇدەك. كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنگەنلىكتىن تۇخۇمدىن ئىككىنى ئېلىپ قويىنىغا سېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ. چاشگاھ

ۋاقتى بىلەن ئوتتۇن ئالىدىغان جاڭگالغا بېرىپتۇ. بىردەم ئارام ئالغاندىن كېيىن يەرنى كولاپ قېتىق بىلەن ناننى سوغۇقراق تۇرسۇن دەپ شۇ يەرگە قويۇپ، ئۇستىگە شاخ ـ شۇمبا بىلەن بەلگە قىپتۇ، «بۇ يەرنى تاپالماي قالماي» دەپ ئارغامچىنىمۇ تاشلاپ، ئۇچىنى سۆرىتىپ قويۇپ، جاڭگالغا ئىچكىرىلەپ مېڭىپتۇ ۋە قۇرۇق دەرەخلەرنى تېپىپ كەسلەشكە باشلاپتۇ. نەق شۇ چاغدا ئۇشتىگەرنىڭ ئالدىدىن بېشى بولۇتتا، ئۆزى يوغان ۋە كۆرۈمسىز، سەت بىرنەرسە چىقىپ كېلىپ:

ــ سەن كىم؟ بۇ يەردە نېمە ئىزدەپ ئۆمىلەپ يۈرىسەن؟ ــ دەپ ھەيۋە بىلەن سوراپتۇ.

ئۇشتىگەر قارىسا، بىر بەھەيۋەت دىۋە. ئۇ ئۆزىنى توختىتىپ:

ئېتىم مېنىڭ ئەلەم نۇر،
كەسپىم بىلسەڭ ئۇشتىگەر،
داڭقىم ئالەمگە مەشھۇر.
ئىشىتسە مېنى دىۋىلەر،
ئۇخلىيالماس راھەتتە.
كۆھىقاپمۇ قوزغىلار
قالمايلى دەپ غەپلەتتە.
ئەمما مەنمۇ بوش ئەمەس،
جاڭگاللارنى كېزىمەن.
ئاختۇرۇپ توقايلارنى،
دىۋىلەرنى ئىزدەيمەن.
چۈنكى مېنىڭ ئوزۇقۇم
دىۋىلەرنىڭ گۆشىدۇر.
ناشتىلىقىم ئالۋاستى،
ئىنسۇجىنىنىڭ تۆشىدۇر.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان دىۋىنىڭ يۈرىكى جى-غىلداپ، كۆزلىرى چەكچىيىپتۇ ۋە ئۇ ئۆز ئايىغى بىلەن رەقىبى-نىڭ ئالدىغا كېلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن مىڭ بىر پۇشايمان قىپتۇ. دىۋىنىڭ ئا-رىسالدى بولۇپ قال-غانلىقىنى كۆرگەن ئۇشتىگەر:

— سەنچۇ، بۇ يەرلەردە نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن، — دەپتۇ دىۋە بوش كەلمەسلىككە تىرىشىپ، — دىۋىلەرنىڭ باتۇرىمەن. ئۇزۇندىن بېرى ئادەم گۆشى يېيىش ئارزۇيۇم بار ئىدى، مۇشۇ ئارزۇ يولىدا تالاي دەشتلەرنى كەز-دىم، بىراق ئىشىم ھېچ ئوڭدىن كەلمىگەنىدى، بۈگۈن مۇشۇ جاڭگالنى بىر ئۇۋلاپ باقاي دېگەن نىيەتتە بۇ يەرگە كېلىپ سېنى كۆردۈم.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ئۇشتىگەر، — كەل، ئىككى-مىز كۈچ سىنىشىپ باقايلى، سەن يەڭسەڭ، مېنى يە، مەن يەڭسەم، سېنى يەي!

دىۋە بۇ تەكلىپكە كۆنۈپتۇ ۋە ئالدىدا چوڭ-ـلىدەك ئۆملەپ يۈرگەن بۇ ئادەمنى قانداق قىلىپ يەڭسەم بولىدىكىن، دېگەن خىيالدا قاپتۇ.

— مەن بىلەن كۈچ سىنىششقا رازى بولدۇڭ - ھە؟ —

دەپ قايتا سوراپتۇ ئۇشتىگەر.

— ھە... ئە... — دەپتۇ دىۋە دۇدۇقلاپراق.

— چىلىشايلى دېسەك، سىنىڭ بويۇڭ ئېگىز، مېنىڭ بويۇم پەس، قاملاشمىغۇدەك. ئەگەر سەن رازى بولساڭ، ئىككىمىزنىڭ قايسىمىز يەرنىڭ مېڭىسىنى چۇۋۇپ، توغراقتىن ياغ چىقىرالىساق، شۇنى باتۇر سانايلى، بۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمىغاننى بىلگىنىمىزنى قىلايلى، — دەپتۇ ئۇشتىگەر.

دىۋە بۇ شەرتكە كۆنۈپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، نۆۋەت سىنىڭكى، قېنى، يەرنىڭ مېڭىسىنى چۇۋۇپ، ئاۋۇ توغراقتىن ياغ چىقىرىپ باقە ! — دەپتۇ ئۇشتىگەر.

دىۋە غەزەپ بىلەن تۇگۈلۈپ يەرنى تەپكەنىكەن، يەردىن توپا - چاڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ، بىراق يەرنىڭ مېڭىسى چۇۋۇلماپتۇ. ئۆز ئىشىنىڭ ئوڭۇشلۇق بولمايۋاتقانلىقىنى سەزگەن دىۋە خىجىل بولۇپ يەرگە قاراپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئۇشتىگەر:

— ھېلىھەم نۆۋەت سىنىڭ، ئەگەر سەن ئاۋۇ توغراقتىن ياغ چىقىرالىساڭ، يولۇڭغا كېتىۋەر، بولمىسا مەن كۈچۈمنى كۆرسىتىپ، بىلگىنىمنى قىلىمەن، — دەپتۇ.

دىۋە ئۇشتىگەر كۆرسەتكەن توغراق غولىنى قامللاپ، پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ تۇرۇپ سىققانىكەن، توغراقنىڭ قوۋزاقلىرى ئاجراپ قولىغا چىقىپتۇ، ئەمما ئۇنىڭ يېغى كۆرۈنمەپتۇ.

— ئەمدى سەن قاراپ تۇر، مەن كۈچۈمنى كۆرسىتەي، — دەپتۇ ئۇشتىگەر.

ئۇشتىگەر قېتىقنى كۆمۈپ قويغان يەرنىڭ ئۇستىگە كېلىپ، يەرنى بىر تەپكەنىكەن، قېتىق توپىغا مىلىنىپ چاچراپ چىقىپتۇ. كېيىن ھېلىقى دىۋە سۇندۇرۇۋەتكەن توغراقنىڭ

قېشىغا بېرىپ، قويىندىن تورغاينىڭ تۇخۇمىنى ئېلىپ، دىۋە-
گە كۆرسەتمەي ئىككى ئالىقىنىغا قويۇپ توغرىلىقىنى سىنىغان-
كەن، بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن تۇخۇمنىڭ سىرىتقى پوستى
ئېقى ئېقىپ چىقىپتۇ. بۇنى كۆرگەن دىۋە ھاڭقېتىپ قاپتۇ
ۋە ئۈشتىگەردىن ساق ـ سالامەت قۇتۇلۇشنىڭ چارىسىنى
ئىزدەشكە كىرىشىپتۇ. دىۋىنىڭ ئەندىشىدە قالغانلىقىنى سەز-
گەن ئۈشتىگەر:

— ھەي دىۋە، ئېيتىپ باقە، قايسىمىز كۈچلۈك ئىكەن-
مىز؟ ! — دەپتۇ.

— سىز ! — دەپتۇ دىۋە، كېيىن، — مەن سىزگە كۆپ
بىئەدەپلىك قىپتىمەن، ئەگەر مالال كەلمىسە، شۇ بىئەدەپلىد-
كىمنى كەچۈرسىڭىز، ئىككىمىز دوست بولساق، بۈگۈن مې-
نىڭ مېھمىنىم بولۇپ، ئۆيۈمگە بىللە بارسىڭىز.

— خوپ ! — دەپتۇ ئۈشتىگەر، — مەن بۇ چاغقىچە
ھېچكىمنىڭ گېپىنى يەردە قويغان ئەمەس، سىنىڭ خالىغى-
نىڭچە بولسۇن !

ئۈشتىگەردىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان دىۋە خۇشاللىقتىن ئۆ-
زىنى ئاران توختىتىپ، مېھمىنىنى باشلاپ ئۆيىگە بېرىپتۇ
ۋە ئۈشتىگەرنى تۈرلۈك تائام ۋە مېۋىلەر بىلەن مېھمان قىپ-
تۇ. ئۈشتىگەر ئالدىغا تىزىلغان تائام ۋە مېۋىلەر ئىچىدىن
كۆزىگە چىرايلىق ۋە ئاجايىپ كۆرۈنگەنلىرىنى ئېلىپ يەپ
قورسىقىنى تويغۇزۇپتۇ. ئاڭغىچە كۈن پېتىپ زاۋال بوپتۇ.
دىۋە ئۈشتىگەرنىڭ ناھايىتى ئاز تائام يېگەنلىكىگە ھەيران
قالغان بولسىمۇ، سوراشقا پېتىنالماي، ساراي ئۆيىنىڭ ئوتتۇ-
رىسىغا ئورۇن سېلىپ ئۈشتىگەرنى ئارام ئېلىشقا تەكلىپ
قىپتۇ. ئۈشتىگەر كىرىپ قارىسا، دىۋىنىڭ سالغان ئورنى
تۈڭلۈكنىڭ ئۇدۇلىدا ئىمىش. ھە، بۇ ھارامزادە مېنى كېچىچە

ئۆلتۈرۈشنى پەملەپتۇ دەپ، چىراغنىڭ يورۇقىدا تۆت تەرەپكە قارىسا، ھەر يوغان تەكچىلەر تۇرغۇدەك. ئەگەر بىرەر ئىش بولسا تەكچىگە چىقىۋېلىشنى ئويلاپ، ئورۇنغا كىرىپ يالغاندىن ئۇخلىغان بولۇپ پۇشۇلداپتۇ. خېلىغىچە ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن ماراپ تۇرغان دىۋە ئۇشتىگەرنىڭ پۇشۇلدىشىنى ئاڭلاپ تالاغا مىڭىپتۇ. ئۇشتىگەر قولاق سېلىپ ياتسا، بىر چاغدا سارايىنىڭ ئۆگزىسى غارسىلداشقا باشلاپتۇ. ئۇشتىگەر دەرۇ ئورنىدىن تۇرۇپ تەكچىگە چىقىۋاپتۇ. دىۋە تۈڭلۈكنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئۇشتىگەرنىڭ ياتقان يېرىگە تاش تاشلاپتۇ. بۇ ئىش تاڭ ئاتقۇچە تەكرارلىنىپتۇ. تاڭ ئېتىپ، كۈن قىزىرىشقا باشلىغاندىلا دىۋە تاش ئېتىشنى توختىتىپ، ئۆگزىدىن چۈشۈپتۇ. بۇنى سەزگەن ئۇشتىگەر دەرھال ئورۇنغا كىرىپ يېتىۋاپتۇ. دىۋە ئىشىكنىڭ ئالدىدا بىردەم تۇرۇپ تىڭشىسا، ئۇشتىگەرنىڭ خورىكى ئاڭلىنىۋاتقۇدەك. ئىلگىرى تاشلىغان تاشلىرىغا كېيىنكى تاشلىغان تاشلىرى تېگىپ قاڭقىپ يوتقاننىڭ ئۈستىدە بىر تالمۇ تاشنىڭ قالمىغانلىقىدىن خەۋەرسىز قالغان دىۋە سارايىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ

قارىسا، ئۇشتىگەر يوتقاننىڭ ئىچىدە ئاۋۋال ئاخشامقىدەك پۇشۇلداپ ياتقۇدەك. بۇنى كۆرگەن دىۋە بۇ ھەقىقىي باتۇر ئىكەن، ھەرنىمە بولسا بىر ئەھۋال سوراپ باقاي دەپ ئويلاپ:

— ھەي بۇرادەر، تاڭ ئاتتى، ئۇخلاۋېرەمسىز؟ — دەپتۇ.

ئۇشتىگەر بېشىنى كۆتۈرمەي تۇرۇپ:

— كېچىدىن بۇرگىلىرىڭ يوتقاننىڭ ئۈستىدە جەڭ قىلىپ ئۇخلاتمىدى. ئەمدى كۆزۈم ئۇيقۇغا بېرىپتىكەن، سەن ۋارقىرىغىلى تۇردۇڭمۇ؟! — دەپتۇ. ئۇشتىگەردىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان دىۋە مەن تاشلىغان تاشلارغا ئۆلمەي، ئۇنى تېخى بۇرگىگە ئوخشىتىۋاتىدۇ، دېمەك، بۇ ھەقىقىي باتۇرنىڭ ئۆزى ئىكەن، بۇنىڭ بىلەن مەن زادى تەڭ كېلەلمىگۇدەكمەن دەپ، قايتىپ چىقىپ، ئۇشتىگەرنىڭ ئەتىگەنلىك چېيى ئۈچۈن تەييارلىق كۆرۈپتۇ. چايمۇ ئىچىلىپتۇ. ئۇشتىگەر خوشلىشىپ مېڭىشقا تەمشەلگەندە، دىۋە بىر ساندۇقتا ئالتۇن قاچىلاپ كۆتۈرۈپ چىقىپ:

— ئەي پالۋان، بۇ مېنىڭ سىزگە قىلغان سوۋغىتىم، ئالغاچ كېتىڭ! — دەپتۇ.

ئۇشتىگەر قارىسا، يوغان بىر ساندۇق. ئۇنى كۆتۈرۈش ئەمەس، ئورنىدىن يۆتكەشكىمۇ خېلى كۈچ كېرەك. «بۇ يەردىمۇ بىر ھىيلە ئىشلىتەي» دەپتۇ ئۇ ئۆز - ئۆزىگە. شۇنىڭ بىلەن ئۇ دىۋىگە:

— بىزنىڭ رەسىم - قائىدىمىزدە، بىرەر كىشى دوستلىرىغا يوللۇق تۇتسا، ئۇنى ئۆزى ئاپىرىشىپ بېرىدۇ. ئەگەر سەنمۇ بۇنى كۆڭۈل - كۆكسۈڭدىن چىقىرىپ سوۋغات قىلغان بولساڭ، ئۆيۈمگە ئاپىرىپ بەرگىن، بولمىسا، مەن ئەكەتمەيمەن، — دەپتۇ.

دىۋە بۇ سۆزنى قوبۇل قىلىپ، ئۇشتىگەر بىلەن بىللە

ساندۇقنى ئۆشنىسىگە ئارتىپ يولغا چۈشۈپتۇ. بۇلار ئاز ماڭدىمۇ - جىق ماڭدىمۇ، بۇنىسى بىزگە نامەلۇم، ئىشقىلىپ ئۇشتىگەرنىڭ ئۆيىگە يېقىن كەپتۇ. بۇ چاغدا ئۇشتىگەرنىڭ خوتۇنى ئۆگزىگە چىقىپ ئېرى كەتكەن تەرەپكە قاراپ تۇرغانىكەن. بۇنى كۆرگەن ئۇشتىگەر دىۋىگە قاراپ:

— ئەي بۇرادەر، كۆردۈڭمۇ، مېنىڭ خوتۇنۇم ئۆگزىگە چىقىپ يولۇمغا قاراپ تۇرۇپتۇ. مەن ئالدىراق بېرىپ سېنىڭ بىلەن ئاغىنە بولغانلىقىمنى ئۇقتۇرۇپ قويمىسام بولمايدۇ، — دەپتۇ.

دىۋە بۇ سۆزگە ماقۇل بولۇپ، ساندۇقنى يەرگە قويۇپ ئارام ئېلىشقا باشلاپتۇ. ئۇشتىگەر ئۆيىگە كېلىپ:

— خوتۇن، چاققان بول، ئۆيگە كىر، قازان - قومۇچۇڭنى تاراقشىتىپ تۇر. مەن ئاۋۇ دىۋىنى باشلاپ كىرگەندە، سەن ماڭا: «هوي، مېهمانغا ئېتىدىغان ئاشقا قايسى دىۋىنىڭ گۆشىنى توغرايمەن؟» دېگىن، — دەپتۇ. خوتۇنى بۇ گەپكە ھەيران بولغان بولسىمۇ، بۇنىڭ تېگىدە بىرەر سىر بولسا كېرەك دەپ، ماقۇل بوپتۇ.

ئۇشتىگەر دىۋىنى باشلاپ ئىشىك ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ. دىۋىنى ئۆيگە باشلاي دېسە، ئۇنىڭ پاتمايدىغانلىقىنى بىلىپ، ئىشىك ئالدىغىلا سورۇن تۈزۈپتۇ. بۇلار ئەمدى ئولتۇرغانىكەن، ئۆي ئىچىدىن ئۇشتىگەرنىڭ خوتۇنى:

— هوي ئادەم، مېهمانغا چوڭ دىۋىنىڭ گۆشىنى توغرايمۇ، كىچىكىنىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئۇشتىگەر جاۋاب بەرگۈچە، دىۋە ئورنىدىن تۇرۇپ قېچىپتۇ. دىۋىنى قاچۇرغان ئۇشتىگەر خوتۇنىغا بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپ، ساندۇقتىكى ئالتۇننى ئۆيىگە توشۇشقا باشلاپتۇ.

ئەمدى سۆزنى تۈلكىدىن ئاڭلايلى:

ئۈشتىگەرنىڭ ئۆچكىسىنىڭ سۈتىدىن سوزۇۋېلىنغان قاي-ماقنى ئىچىپ ئۆگىنىپ قالغان تۈلكە تىلىنى [illegible] چىقىرىپ كىلىۋاتقانىكەن، ئۇنىڭ ئالدىغا ئۈشتىگەرنىڭ ئۆز-دىن قاچقان دۆۋە ئۇچراپتۇ. دۆۋىنىڭ ئالدى ـ ئارقىسىغا قا-رىماي قېچىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن تۈلكە:

— هەي دۆۋە، نېمىدىن شۇنچە قورقۇپ كەتتىڭ؟ — دەپتۇ. دۆۋە تۈلككە ئۈشتىگەرنىڭ ۋەقەسىنى سۆزلەپ بېرىپ-تۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان تۈلكە:

— هەي ئەخمەق، «ئېگىز ئادەم ئەخمەق كېلىدۇ» دېگەن راستىكەن. بويۇڭغا قارىسا، بۇلۇتقا تاقىشىدۇ، ئەمما مېنىڭچە-لىكمۇ ئەقلىڭ يوق ئىكەن. مەن كۈندە بېرىپ ئۇنىڭ ئۆچ-كىسىنىڭ سۈتىنىڭ قايمىقىنى قاقشىتىپ تۇرۇپ ئىچىپ كەلگەن يەردە، سەن قاچساڭ قانداق بولغىنى؟ يۈر، مەن سېنى باشلاپ بېرىپ ئۈشتىگەردىن ھەممە ئەلىمىڭنى ئېلىپ بېرەي، خالىساڭ ئالدىڭغىمۇ سېلىپ بېرەي! — دەپتۇ.

— بۇ گەپنى سەن راستتىن ئېيتىۋاتامسەن؟ — دەپتۇ دۆۋە.

— ھەئە، — دەپتۇ تۈلكە قۇيرۇقىنى ئوينىتىپ. دۆۋە ئويلاپ، تۈلكە دېگەن ھارامزادە بولىدىغان، بۇ يوغان گەپ قى-لىپ ئاپىرىپ مېنى بىر بالاغا تىقمىسۇن يەنە دېگەن يەرگە كەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ دۆۋە، — كەل، قۇيرۇقۇڭغا ماۋۇ ئارغامچىنى باغلاپ شۇنى تۇتۇپ ماڭاي، ئەگەر مېنى ئالدايدىغان بولساڭ، بىلىپ قوي، قۇيرۇقۇڭ مەندە، ئۆزۈم بىلگەننى قىلىمەن.

تۈلكە بۇ شەرتكە كۆنۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئىككىسى يولغا چۈشۈپتۇ.

ئالتۇننى ئۆيگە توشۇپ بولغان ئۇشتىگەر ئۆگزىگە چىقىپ ئەتراپقا نەزەر ساپتىكەن، كۆزىگە يېتىلىشىپ كېلىۋاتقان تۇلكە بىلەن دىۋە چېلىقىپتۇ. ئۇشتىگەرنى غەم بېسىپتۇ. ئۇ ئۆزىنى ئوڭشاپ، كۆڭلىنى توختىتىپ قارىسا، تۇلكە يېقىنلا كېلىپ قالغانمىش.

— ھەي ھارامزادە تۇلكە، — دەپتۇ ئۇشتىگەر تۇلكىگە خىتاب قىلىپ، — مەندىن بىر دىۋىگە پۇل ئالغىنىڭغا ھەپتە بولدى، ئۇچ كۇندە كېلىمەن دەپ كېلىشىڭ بۇگۇنمۇ؟ بۇمۇ مەيلى، يەنە كېلىپ مېنىڭ ئاغىنەمنى ئالداپ كەلگىنىڭ ئۇچۇن مەن سېنى قانداق قىيناپ ئۆلتۇرسەم بولىدۇ، قېنى، ئۆز ئاغزىڭ بىلەن ئېيتىپ باقە؟!

ئۇشتىگەردىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان دىۋە تۇلكە مېنى ساتقىلى ئەكەلگەنىكەن، دېگەن ئويغا كەپتۇ - دە، تۇلكىنى سۆرىگەن پېتى باياۋانغا قېچىپتۇ ۋە كېتىپ بېرىپ تۇلكىنى بېشىدىن ئايلاندۇرۇپ يەرگە بىر ئۇرۇپتىكەن، تۇلكىنىڭ غىققىدە جېنى چىقىپ كېتىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئۇشتىگەر تۇلكىنىڭ بوزەك قىلىشىدىن قۇتۇلۇپ، ئاخىرقى ئۆمرىگىچە خۇشال ياشاپتۇ.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، شۇنىڭدىن بۇيان دىۋە ئادەملەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەيدىغان بولغانمىش.

تەرىڭ-تەرىڭكەم ئويغاق

بۇرۇنقى زاماندا ئۆتكەن بىر تۆمۈرچىنىڭ قىرىق ئوغلى بار ئىكەن. بۇ ئوغۇللارنىڭ چوڭلىرى بازغان سوققۇدەك، كىچىكلىرى كۆرۈك باسقۇدەك بوپتۇ. ئارىدىن يەنە ئايلار، يىللار ئۆتۈپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن تۆمۈرچى ئۇستا ئوغۇللىرىنى ئۆيلەپ قويۇش ئارزۇسىنى قىپتۇ. بىر كۈنى ئۇستا ئۆيدە خوتۇنى بىلەن ئولتۇرۇپ: «قىرىق قېتىم توي قىلغۇدەك ماجالىمىز يوق، بىرلا قېتىم توي قىلايلى. قىرىقىغا قىرىق يەردىن قىز ئېلىپ بەرسەك، قىرىق كېلىن پىتىشمايدۇ، شۇڭا قىرىق قىزى بار كىشى بىلەن قۇدا بولايلى» دېگەن مەسلىھەتنى قىپتۇ. بۇ مەسلىھەتنى ئوغۇللىرىغا ئېيتقانىكەن، ئۇلارمۇ رازى بوپتۇ. دادىسى:

— ئەمىسە، ئوغۇللىرىم، قىرىق قىزى بار كىشىنى تېپىڭلار! — دەپ ئۇلارنى پاكىز كىيىندۈرۈپ، ئاز - تولا خىراجەت بىلەن يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

ئوغۇللار قىرىق قىزى بار ئۆينى ئىزدەپ مېڭىپتۇ - مېڭىپتۇ، مەھەللە ئارىلاپتۇ، شەھەر ئايلىنىپتۇ، لېكىن تاپالماپتۇ، تاپالمىسىمۇ يەنە ئىزدەپ مېڭىۋېرىپتۇ. بىر كۈنى شەھەرنىڭ چېتىدە كېتىۋېتىپ، ئادەمزات تۇرمايدىغان دالىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يوغان بىر ھويلىنى كۆرۈپتۇ. ئۇلار: «ئاشۇ ھويلىدىن

سوراپ باقايلى، ئىزدىگىنىمىز تېپىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس» دەپ بېرىپ دەرۋازىنى ئۇرغانىكەن، چاچلىرى پاخمىلىشىپ كەتكەن، ئورۇق، پالكۆز بىر موماي چىقىپتۇ.

— ئانا، بىز قىرىق ئوغۇل ئىدۇق، قىرىق قىزى بار كىشىنى ئىزدەپ كەلدۇق، — دەپتۇ ئوغۇللاردىن بىرى.

— ئۆيگە كىرىڭلار، باللىرىم. مانا مېنىڭ قىرىق قىزىم بار، — دەپتۇ موماي بۇلارنى ئۆيگە باشلاپ.

موماي ئوغۇللاردىن ئۇنى - بۇنى سوراپ، قۇرۇق كەلمىگەنلىكىنى بىلىۋاپتۇ - دە، «ئۆز پۇتى بىلەن كەلگەن بۇ ئامەت»نى قولدىن چىقارماسلىقنىڭ ئامالىنى ئويلاپتۇ، قىرىق ئوغۇلغا قىرىق قىزنى بېرىشكە رازى بوپتۇ. ئوغۇللار خۇشال بولۇشۇپ، قايتىش ئۈچۈن ئورۇنلىرىدىن تۇرغاندا موماي كەتكىلى قويماپتۇ.

— قونۇپ قېلىڭلار، باللىرىم، بۈگۈن كېچە مېنىڭكىدە مېھمان بولۇپ، قىزلىرىمنى ئوبدان كۆرۈڭلار، تونۇشۇڭلار! — دەپ قوندۇرۇپ قاپتۇ. سېمىز قويدىن بىرنى سويۇپ مېھمان قىپتۇ. تاماقتىن كېيىن موماي ئوغۇللار ئولتۇرغان چوڭ ئۆيگە قىرىق قىزنى باشلاپ كىرىپتۇ. ئوغۇل - قىزلار ئىككى رەت بولۇپ قاتار ئولتۇرۇشۇپ، بىر - بىرلىرىگە يەر ئاستىدىن قارىشىپتۇ. شۇ چاغدا ئوغۇللارنىڭ ئارىسىدىكى چېچەن سادىق بەزى قىزلارنىڭ چىرايى قىز بالىغا ئوخشىمايدىغانلىقىنى، بەزىلىرىنىڭ ئېڭەكلىرى كۆكىرىپ تۇرغانلىقىنى، ئولتۇرۇپ - قوپۇشلىرى ئەر كىشىگە ئوخشىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ قاپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشۈپتۇ.

موماي باللار بىلەن بىردەم پاراڭلاشقاندىن كېيىن:

— باللىرىم، يول مېڭىپ ھارغانسىلەر، ئەمدى ئارام

ئېلىپ ئۇخلاڭلار ! — دەپ چىقىپ كېتىپتۇ. موماي ئىشىك تۈۋگە چىقىپ، قىزلىرىغا:

— سىلەر ئاق كىگىزنى يېپىنىپ يېتىڭلار، ئوغۇللارغا قارا كىگىزنى يېپىپ قويۇڭلار ! — دەپتۇ.

بۇ گەپنى باياتىن بېرى ھوشيار بولۇپ يۇرگەن ساداسىنى ئاڭلاپ قاپتۇ. ئۇ ئاق كىگىز بىلەن قارا كىگىزنىڭ سىرىنى ھېچ چۈشىنەلمەپتۇ، ئاخىر بۇ خوتۇن بىر شۇملۇقنى ئويلاۋاتقان بولسا كېرەك دېگەن يەرگە كەپتۇ.

قىزلار ئىككى رەت قىلىپ ئورۇن سېلىپ، ئوغۇللارغا قارا كىگىز يېپىپ قويۇپتۇ، ئۆزلىرى ئاق كىگىز يېپىنىپ يېتىپتۇ.

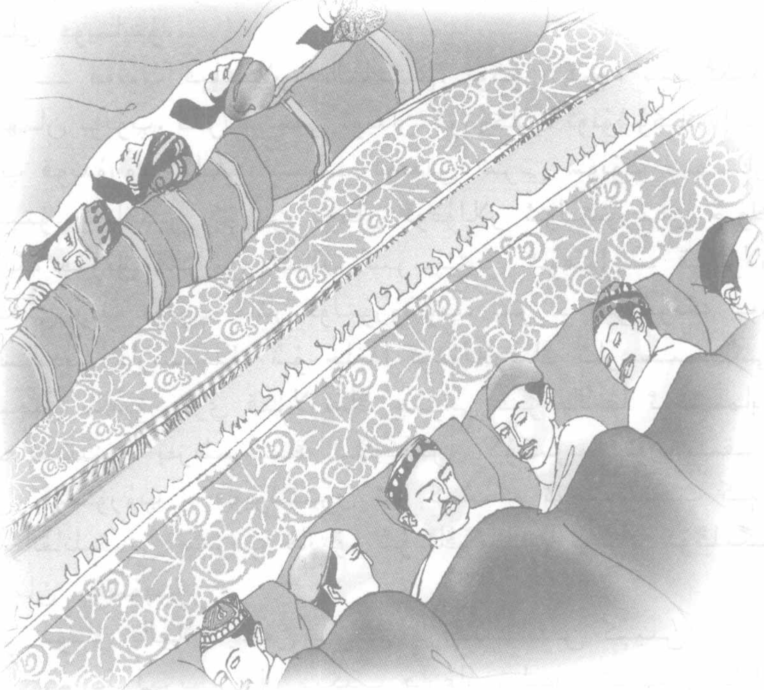

بۇ ئەسلىدە شۇم نىيەتلىك، ياۋۇز موماي ئىكەن. ئۇنىڭ «مانا مېنىڭ قىزلىرىم» دەپ ئۆيگە باشلاپ كىرگەن بالىلىرىنىڭ ھەممىسى قىز بولماستىن، تەڭدىن تولىسى ئوغۇل ئىكەن. موماي قىزلىرىنى ئەركە بەرمەي، ئوغۇللىرىنى ئۆيلىمەي، ئۆزىنىڭ جەددالىق ھۈنىرىنى ئۆگىتىۋاتقانىكەن. ھەر قېتىم ئادەم ئۆلتۈرگىنىدە قىلىچىنى قانغا مىلەپ يالايدىكەن، «سىلەرمۇ يالاڭلار، يۈرىكىڭلار پۈتۈن بولىدۇ» دەپ بالىلىرىغىمۇ يالىتىدىكەن.

موماي ئاشخانىغا كىرىپ قىلىچىنى بىلەشكە كىرىشىپتۇ. ئۇنىڭ قان يالاشقا نەپسى تاقىلداپ كېتىپتۇ، بىراق مۇشۇنداق ئامەت كەلگەن كېچىدە ئۆچكىلىرىنىڭ مەرىشى، ئىتلىرىنىڭ ھاۋشىشى، مۈشۈكلىرىنىڭ مىياۋلىشى مومايىنىڭ كۆڭلىنى تىندۇرماپتۇ. ياۋۇز موماي ئەل ئۇيقۇغا كەتكەن ۋاقىتتا باللار ياتقان ئۆيىنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ قىلىچىنى تىرىڭلىتىپ:

— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئويغاق؟ — دەپ سوراپتۇ.

سادىق ھودۇقماستىن:

— سەگەك سادىق — مەن ئويغاق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— نېمىشقا ئۇخلىمىدىڭ؟

— قىرىق ئۆچكەڭ مەرەپ ئۇخلاتمىدى.

موماي بېرىپ قىرىق ئۆچكىسىنى چېپىۋېتىپتۇ، قايتىپ كېلىپ ئاشخانىنىڭ بوسۇغىسىدا كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

سادىق قېرىنداشلىرىنى ئاستا ئويغىتىپ: «مومايىنىڭ پەيلى بۇزۇق، سەگەك ياتايلى !» دەپ شىۋىرلاپ قويۇپتۇ. موماي يەنە ئىشىك تۈۋىگە كەپتۇ:

— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئويغاق؟
— زېرەك سادىق — مەن ئويغاق.

— نېمىشقا ئۇخلىمىدىڭ؟
— قىرىق ئىتىڭ هاۋشىپ ئۇخلاتمىدى.

موماي جىلە بولۇپ بىرىپ قىرىق ئىتىنىمۇ چىقىرىپ تاشلاپتۇ. بۇ ۋاقىتتا ئوغۇللار تۈڭلۈككە ئارغامچا سىلكىپ، بىر - بىردىن يامىشىپ چىقىشقا باشلاپتۇ. شۇ ئارىلىقتا موماي يەنە ئىشىك تۈۋىدە پەيدا بوپتۇ.

— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئويغاق؟
— چېچەن سادىق — مەن ئويغاق.
— نېمىشقا ئۇخلىمىدىڭ؟
— قىرىق مۈشۈكۈڭ مىياۋلاپ ئۇخلاتمىدى.

موماي ئىچ - ئىچىدىن تىت - تىت بولۇپ، قىرىق مۈشۈكنى ئۆلتۈرۈپ، ئۆز كۆڭلىدە شۇنداق دەپتۇ: «توختا، سادىق، سېنىڭ چېچەنلىكىڭنىمۇ كۆرەرمەن، سەنمۇ موماڭنىڭ كىملىكىنى بىلەرسەن !...»

ئوغۇللار تۈڭلۈكتىن چىقىپ - چىقىپ بىرنەچچىسى قاپتۇ، ئۇلار قىزلارنىڭ ئۈستىدىكى ئاق كىگىزنى تۈيدۈرماي يىغىۋېلىپ، قارا كىگىزنى يېپىپ قويۇپتۇ - دە، سادىقتا قاراپ:

— يۈر، چىقىپ كېتەيلى، — دەپتۇ. سادىق:
— ئاق كىگىز بىلەن قارا كىگىزدە نېمە سىر باركىن، شۇنى كۆرۈپ چىقىپ كېتەي، — دەپ ئايرىلىپ قاپتۇ. ئۇلار سادىقنىڭ زىرەك ۋە چاققانلىقىغا ئىشىنىپ ماقۇل دەپ چىقىپ كېتىپتۇ، ئەمما ئۆزلىرىنىڭمۇ كۆرگۈسى كېلىپ، تۈڭلۈكتىن ماراپ يېتىشىپتۇ.

سادىق ئاق كىگىزنىڭ ئىچىگە كىرىپ، يالغاندىن خورەك

تارتىشقا باشلاپتۇ. شۇ چاغدا موماي بىر دەسسەپ، ئىككى دەسسەپ يەنە ئىشىك تۈۋىگە كەپتۇ:

— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئويغاق؟

سادىق ئۈندىمەپتۇ. موماي كۆڭلىنى تېخىمۇ خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن يەنە بىر قېتىم سوراپتۇ:

— تىرىڭ - تىرىڭ، كىم ئويغاق؟

ئۆينىڭ ئىچىدىن خورەكتىن باشقا تاۋۇش چىقمىغاندىن كېيىن موماي ئىشىكنى «غىچ» قىلىپ ئېچىپتۇ - دە، قىلىچنى پارقىرىتىپ كىرىپتۇ. قارا كىگىز يېپىنغانلارنىڭ بېشىغا بېرىپ، ئۇلارنى جان - جەھلى بىلەن شارتىلدىتىپ چېپىشقا باشلاپتۇ. قىلىچنى ھەر بىر ئۇرۇپ، بىر قېتىم يالاپتۇ. كىگىزنىڭ ئاخىرىغا بارغاندا قىلىچنى بار كۈچى بىلەن بىر ئۇرۇپتۇ - دە، قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ ۋە خۇشاللىقىدىن مۇنداق دەپتۇ:

www.uyghurkitap.com

قۇتۇلدۇم سەن سادىقتىن،
ئەمدى چىقتىم ھاردۇقتىن.

شۇ چاغدا سادىق ئاق كىگىزدىن بېشىنى چىقىرىپ:

قۇتۇلمىدىڭ سادىقتىن،
چىقالمىدىڭ ھاردۇقتىن.
بار ـ يوقۇڭدىن ئايرىلدىڭ،
شۇمبۇيىدەك قايرىلدىڭ.

دەپتۇ. موماي بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۆزىنىڭ يېڭىلگەنلىكىنى سېزىپتۇ. ئۆمرىدە مۇنداق يېڭىلىپ باقمىغان موماي دەرد ـ ئەلەمگە چىدىيالماستىن، كالىدەك ھۆركىرەپ بېرىپ سادىققا ئۆزىنى تاشلاپتۇ، سادىقنىڭ بىر قولى بىلەن بىر قۇلىقىدىن مەھكەم تۇتۇپ ھويلىغا ئاچىقىپ، قوشاق قېتىپ زارلاپتۇ:

قىرىق سەركە ئۆچكەمدىن
ئايرىپ قويغان سادىق تاز.
قىرىق تايغان ئىتىمغا
زامىن بولغان سادىق تاز.
قىرىق مۆمىن مۇشۇكۇمدىن،
ئادا قىلغان سادىق تاز.
قىرىق شاگىرت ـ بالامدىن
جۇدا قىلغان سادىق تاز.

ياۋۇز موماي سادىقتىن كېلىشتۈرۈپ ئۆچىنى ئالماقچى بولۇپ، ئۇنى قازناققا سولاپ قويۇپتۇ. موماي ئەمدى ئۆچۈمنى قانداق ئالسام بولار دەپ ئويلاۋاتسا، سادىق قازناقنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ:

— جەددال ئانا، قازناقنىڭ تۆڭلۈكىدىن پاتىدىغاندەك تۇرمەن، چىقىپ كەتسەم مەيلىمۇ؟ — دەپتۇ.

موماي «ۋاي جۇۋاينىمەك تاز» دەپ، دەرھال قازناقتىن ئاچىقىپتۇ. ئاچىقىپلا تۇلۇمغا سېلىپ تورۇسقا ئېسىپ قويۇپتۇ. ئاندىن قامچا سېپىدەك بىر تاياق بىلەن ئۇرغىلى تۇرۇپتۇ. تاياق سادىقنىڭ جېنىدىن ئۆتۈۋاتقان بولسىمۇ، «ۋايجان» دېسە مومايىنىڭ كۆڭلى خۇش بولىدىغانلىقىنى بىلىپ بىر ھىيلە ئويلاپتۇ - دە، قاقاقلاپ كۈلۈپتۇ. موماي ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— ھەي تاز، «مۇشۇككە ئويۇن، چاشقانغا قىيىن» دېگەندەك، مەن ئۇرسام، سەن كۈلۈۋاتىسەنغۇ؟

— سېنىڭ ئەخمەقلىقىڭغا كۈلۈۋاتىمەن. مېنىڭ كۈلگىنىم تاياقنىڭ ئۆتمىگىنى، جىم تۇرغىنىم جېنىمدىن ئۆتكىنى. دەردىم چىققۇدەك ئۇرىمەن دېسەڭ، جاڭگالدىن تېۋىلغا كېسىپ كېلىپ شۇنىڭ بىلەن ئۇر، بولمىسا كۈلگىنىم كۈلگەن، — دەپتۇ سادىق.

موماي ئويلاپ، دەرۋەقە تېۋىلغا تايىقى مۆڭكۈگەك ئۆكۈزنى يىكتەك تۈزەيدۇ، دەپتۇ كۆڭلىدە. ئۇ ئىشىكنى مەھكەم قۇلۇپلاپ، كەكىسىنى ئېلىپ جاڭگالغا كېتىپتۇ. موماي كەتكەندىن كېيىن، سادىقنىڭ ئەپچىل بىر ئىنىسى قازناقنىڭ تۆڭلۈكىدىن چۈشۈپ تۇلۇمنى يېشىۋېتىپتۇ. بۇ ئىككىسى يەنە تۆڭلۈك بىلەن ھويلىغا چىقىپ، يوغان بىر قاپاقنى ھەرە بىلەن تولدۇرۇپتۇ. چېپىپ تاشلانغان ئۆچكىدىن بىرنى ئەكىرىپ تۇلۇمغا سېپتۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە قاپاقنى سېلىپ، تۇلۇمنى ئاۋۋالقىدەك ئېسىپ قويۇپتۇ، ئاندىن بۇلار ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئەمدى تۈگەنچى گەپنى مومايىنىڭ ھالىدىن ئاڭلايلى:

مومـاي تېۋىلغىنى كېسىپ ھاسىراپ ـ ھۆمۆدەپ يېتىپ كەپتۇ، ئۆيگە كىرىپ تۇلۇمغا قارىسا ئۆز جايىدا ئىسسىقلىق تۇرغان، كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ، ئىشىك ـ توڭلۇكى ئاچىلىپ كەتتۇ ـ دە، تۇلۇمنى ۋاقىلدىتىپ ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. تۇلۇمدىن ھېچبىر ئاۋاز چىقمىغاندىن كېيىن، تاياق سادىقىنىڭ جىنىدەك ئۆتمەيۋاتقان ئوخشايدۇ دەپ، يەنىمۇ بەكرەك ئۇرۇپتۇ. تۇلۇمنىڭ ئىچىدىكى قاپاق سۇنۇپتۇ، تۇلۇم يىرتىلىپتۇ، ھەرىلەر غۇژۇلداپ چىقىپ مومايىنىڭ باش ـ كۆزىنى ۋاژىلدىتىپ چېقىپتۇ. يالماۋۇز موماي داد ـ پەرياد ئوقۇپ ئۆزىنى تۆت تامغا ئۇرۇپتۇ. ھەرىلەر كۆڭلەكىنىڭ ياقا ۋە يەڭلىرىدىن كىرىپ پۈتۈن ئەزايىنى چېقىشقا باشلاپتۇ. موماي ھالىدىن كېتىپ لاسسىدە يىقىلىپتۇ، بەدەنلىرى كۆپتەك ئىششىپ، نەپىسى سىقىلىپتۇ، مىڭ تەسلىكتە جېنى چىقىپ، گۆرىگە تىقىلىپتۇ.

زۇلخۇمار

بۇرۇنقى زاماندا ئۆمرىنىڭ تەڭدىن تولىسىنى پادىشاھنىڭ بېغىدا ئىشلەپ ئۆتكۈزگەن بىر جۈپ بوۋاي - موماي بولغانىكەن. بوۋاي ئۇلاق ئۇلاشتا، موماي گۈل ئۆستۈرۈشتە تەڭدىشى يوق ماھىرلاردىن ئىكەن.

ئىككى ماھىرنىڭ ئۇزاق مۇددەت قېتىرقىنىپ، ئەجىر قىلىشى بىلەن پادىشاھنىڭ بېغى شۇنداق كارامەت بىر باغقا ئايلىنىپتۇكى، بۇ باغدا دۇنيادا بار بولغان پۈتكۈل گۈل ۋە مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى بار ئىكەن، دۇنيادا تېخى مەۋجۇت بولمىغان گۈل ۋە مېۋىلەرمۇ ناھايىتى كۆپ ئىكەن.

پادىشاھ بېغىنى پات - پاتلا ئايلىنىپ تاماشا قىلىپ تۇرمىسا، كۆڭلىنىڭ بىر يېرى يېرىم بولۇپ قالىدىكەن، شۇڭا بېغىنى ھەتتا ئالتۇن تەختىدىنمۇ ئەتىۋار بىلىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەنە شۇ باغقا ئۇشتۇمتۇت ئىككى قۇزغۇن ئۇچۇپ كەپتۇ - دە، ئاغزىدىن ئوت - يالقۇن چىقىرىپ، سەت قاقىلداپ، بۇ باغنى كېچە - كۈندۈز ئاۋات قىلىپ تۇرىدىغان نەغمىچى قۇشلارنىڭ ھەممىسىنى سۈرۈپ - توقاي قىلىۋېتىپتۇ. غەزەپلەنگەن بوۋاي - موماي ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇ ئىككى مەخلۇقنى باغدىن چىقىرىۋېتەلمەپتۇ. ئاخىر ئەھۋالنى پادىشاھقا مەلۇم قىپتۇ. پادىشاھ دەرغەزەپكە كېلىپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

باغقا چىقىپتۇ، بىراق بۇ ئىككى مەخلۇق بىرھال جىرايلىق بىر جۈپ شاتۇتىغا ئايلىنىپ، پادىشاھقا ئېگىلىپ تۇرۇپتۇ.

— خۇش كەپتىلا ! — دەپ خۇشال سايرىشىپتۇ.

بوۋاي ـ موماي ھەيران قاپتۇ. بۇنىڭ ئادەتتىكى قۇزغۇن بولماي، بەلكى قانداقتۇر بىر ۋەھىمىلىك مەخلۇقلاردىن ئىكەنلىكىنى سېزىپتۇ ۋە پادىشاھقا بۇلارنىڭ بىر بالايىئاپەتنىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. بۇ ئىككى مەخلۇقنىڭ ئۆزىنى قىزغىن قارشى ئالغانلىقىدىن خۇدىنى يوقاتقان پادىشاھ بوۋاي بىلەن موماينى تىللاپ:

— ئەقىلسىز دۆتلەر، شاھ بىغىغا بەخت قۇشىنىڭ ئۇچۇپ كەلگەنلىكىنى بىلىشمەيسەن، ئەسلى بۇ باغ مۇشۇنداق ئەقىللىق جانىۋارلارنىڭ ماكانى بولۇشقا تېگىشلىك، — دەپ بۇ ئىككى مەخلۇقنى ئەركىلىتىشكە باشلاپتۇ. شاتۇتى قىياپىتىگە كىرىۋالغان قۇزغۇنلار قاناتلىرىنى قېقىشىپ:

— دۆلەتلىرى زىيادە بولسۇن، شاھىم ! — دېيىشىپتۇ.

بوۋاي بىلەن موماي پادىشاھنىڭ بۇ مەخلۇقلارغا ئالدىنىپ قالماسلىقىنى قايتا ـ قايتا تەۋسىيە قىپتۇ. بۇ مەخلۇقلارنىڭ ھىيلىسى بىلەن ئەقلى بۇلغانغان پادىشاھ بوۋاي ـ موماينى باغدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ. بوۋاي بىلەن موماي يىغلا ـ يىغلا شەھەرنىمۇ تاشلاپ، چۆلگە يۈرۈپ كېتىپتۇ.

ئۇلار يول يۈرۈپ، يول يۈرسىمۇ مول يۈرۈپ، ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇق ئازابىدىن ماغدۇرى كېتىپ يىقىلاي دەپ قالغاندا، تاغقا يانداش، تاملىرى ئېگىز چوڭ بىر باغقا يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇلار ئۇيان ئايلىنىپ ـ بۇيان ئايلىنىپ، ئاخىر باغقا كىرىدىغان بىر سۆڭگۈچنى تېپىپتۇ ـ دە، ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ سۆڭگۈچتىن باغ ئىچىگە كىرىپتۇ. بۇ باغ كىشىنى ھەيران قالدۇرغۇدەك گۈزەل ئىكەن، گۈزەللىكتە پادىشاھنىڭ

بېغىدىنمۇ قېلىشمايدىكەن. بوۋاي مېۋىلىك دەرەخلەرنى
ماختىسا، موماي ھەر خىل گۈل ـ چېچەكلەرنى ماختاش بى-
لەن ئۆزلىرىنىڭ ھارغان ـ ئاچقانلىقىنىمۇ ئۇنتۇپ، باغنى
بىر ئايلىنىپ چىقىپتۇ، ئۆزلىرىدىنمۇ ماھىر باغۋەنلەرنىڭ
بارلىقىغا ھەيران بولۇپ، بىر ـ بىرىگە قاراشقىنىچە تۇرۇپ
قاپتۇ. شۇ ئەسنادا ئىللىق شامال كۆتۈرۈلۈپ، دەل ـ دەرەخ،
گۈل ـ چېچەكلەر گويا تەزىم قىلغاندەك يېقىملىق تەۋرىنىپ-
تۇ ـ دە، ھاۋادىن بىرقانچە پەرى پەرۋاز قىلىشقىنىچە باغنىڭ
ئوتتۇرىسىدىكى مەرمەر قىرغاقلىق كۆل يېنىغا كېلىپ قو-
نۇپتۇ. بوۋاي بىلەن موماي ئۇلارنىڭ گۈزەللىكىدىن ئەيمە-
نىپ، نېمە قىلىشنى بىلمەي، گۈللۈك ئارىسىغا يوشۇرۇنۇپ-
تۇ. بىراق، كۆل بويىغا چۈشكەن پەرىلەر بىردىن ئالاقزادە
بولۇپ، بىر ـ بىرىگە قارىشىپتۇ ـ دە: «ئادەم ھىدى كې-
لىۋاتىدۇ، ئاختۇرايلى» دېيىشىپ، تەرەپ ـ تەرەپكە بۆلۈنۈپ،
ئۆز بېغىدا ۋاقىتسىز پەيدا بولغان كىشىلەرنى ئىزدەشكە كى-
رىشىپتۇ. ئۆز ئۆمرىنى باغۋەنچىلىك بىلەنلا ئۆتكۈزگەن ئاق
كۆڭۈل بوۋاي بىلەن موماي بۇ باغقا ئىجازەتسىز كىرىپ قالغاند-
لىقىدىن قاتتىق ئۆكۈنۈپ، ئۇلارنى ئىزدىتىپ ئاۋارە قىلغاندىن
كۆرە، نېمە كۆرسەكمۇ كۆرمەيمىزمۇ دېيىشىپ، ئورۇنلىرىدىن
تۇرۇشۇپتۇ ـ دە، پەرىلەرگە قاراپ خىجالەتچىلىك بىلەن:

— قىزلىرىم، ئەيىبكە بۇيرۇماڭلار، بىز بۇ يەرگە تېنەپ
كىرىپ قاپتىمىز، — دەپ ئۇلارغا تەزىم قىپتۇ.

پەرىلەر بوۋاي ـ مومايىنىڭ خىجالەتچىلىك بىلەن تۆۋەن
قاراپ تۇرغان چىرايىدا غەيرىي قۇۋلۇق ـ شۇملۇقنىڭ ئالامى-
تى يوقلۇقىغا ئىشىنىپ دەرھال بوۋاي ـ مومايىنىڭ يېنىغا
كېلىپ، ئۇلارنىڭ بۇ يەرگە قانداق قىلىپ كىرىپ قالغانلىقى-
نى سوراپتۇ. بوۋاي ـ موماي ئۆز كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ،

www.uyghurkitap.com

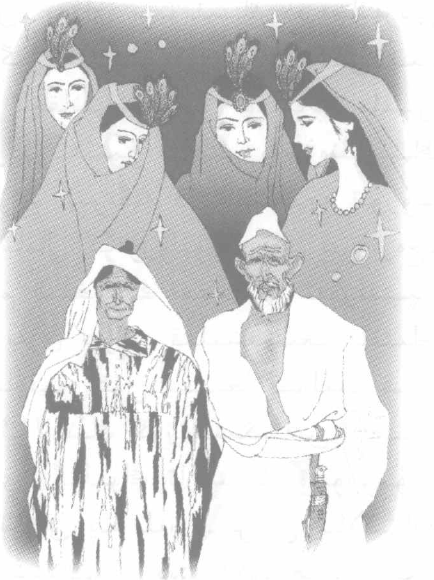

بىر جۈپ قۇزغۇننىڭ ۋەھىمىسى ۋە پادىشاھنىڭ ھاماقەتلىكىدىن شىكايەت قىپتۇ. بۇ شىكايەت پەرىلەرنى ئىنتايىن ھاياجانلاندۇرۇپتۇ. ئەسلىدە ئاشۇ ئىككى قۇزغۇن پەرىلەرنىڭ ئەسلىي ماكانىغا يانداش بىر گىياھسىز تاغ ئارىسىدا ياشايدىغان ئەر - ئايال جادۇگەرلەر بولۇپ، ھاياتلىقتىكى گۈزەللىك، ئەركىنلىكنىڭ كۈشەندىسى ئىكەن. شۇ ۋەجدىن پەرىلەرنىڭ ماكانىغىمۇ نۇرغۇن قېتىم ھۇجۇم قىلغان، بىراق كۈچ ئېلىشالماي چېكىنىشكە مەجبۇر بولغانىكەن. ئەنە شۇ جادۇگەرلەرنىڭ بۈگۈنكى كۆنلۈكتە پادىشاھنى بىغىنى خاراب قىلىشقا يۈزلەنگەنلىكى پەرىلەرنى ئىنتايىن غەزەپلەندۇرۇپتۇ.

بوۋاي - موماي پەرىلەرنىڭ سۆزىدىن، پۈتۈن كۈچ - قۇۋۋەت، ئەقىل - زېھنىنى سەرپ قىلىپ گۈللەندۈرگەن باغنىڭ ئەمدى قۇزغۇنلارنىڭ ئاياغ ئاستىدا ۋەيران بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ، زار - زار يىغلىشىپ، پەرىلەردىن قۇزغۇنلارنى يوقىتىش ئۈچۈن ياردەم تىلىشىپتۇ.

— خاننىڭ ئەقلى ئۇلارنىڭ جادۇسىدىن سېھىرلىنىپ بولدى، — دەپتۇ پەرىلەر بوۋاي - مومايغا، — سىلەر بۇ يەردە تۇرۇپ قېلىڭلار، كېيىنچە بىر گەپ بولار.

— بىز قېرىپ قالدۇق، — دەپتۇ بوۋاي - موماي مە-

يۇسلىنىپ، — كېيىنكى بىز كۆرەلەرمىزمۇ؟

پەرىلەرنىڭ بۇ ئىككى بىچارىگە ھېسداشلىقى ئېشىپ، بىر - بىرى بىلەن پىچىرلىشىپتۇ - دە، ئىچىدە بىرنېمىلەرنى ئوقۇپ ھۇرۇپ، كۆل سۈيىنى ئوچۇملاپ بۇ ئىككىسىگە چېچىپتۇ. بوۋاي - موماي ئەندىكىپ، كۆزلىرىنى بىرلا يۇمۇپ ئېچىش بىلەن ئون سەككىز ياشتىكى قىز - يىگىتكە ئايلىنىپ قاپتۇ ۋە ھەيران بولۇشۇپ:

— بۇ بىزنىڭ ئوڭىمىزمۇ، چۈشىمىزمۇ؟ — دېيىشىپتۇ.

— بۇ سىلەرنىڭ ئوڭۇڭلار، — دەپتۇ پەرىلەر خۇشال كۈلۈشۇپ، — ئەمدى بۇ باغ سىلەرنىڭ بولىدۇ، باغۋەنلىك ھۈنەرىڭلارنى ئىشقا سېلىپ، بۇ باغنى خالىغانچە ياشارتىڭلار، بىز ھەر پەيشەنبە كۈنى كېلىپ سۇغا چۆمۈلۈپ، ئويناپ كېتىمىز.

پەرىلەر شۇنداق دېيىشىپ ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈپتۇ - دە، پەرۋاز قىلىپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

ئارىدىن بىرقانچە ئاي ئۆتۈپتۇ. پەرىلەر دېگىنىدەك ھەر پەيشەنبە كۈنى كېلىپ، باغدا تاماشا قىلىپ كېتىپ يۈرۈپتۇ. قېرىپ بىر پۇتى گۆرگە ساڭگىلىغاندا قايتا قىرانلىق دەۋرىگە ئېرىشكەن بوۋاي بىلەن موماي پۈتۈن كۈچ - قۇۋۋىتىنى باغنى پەرۋىش قىلىشقىلا بېغىشلىغانلىقتىن، باغمۇ كۈندىن - كۈنگە كۆركەملىشىپ، تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇ.

شۇ ھالدا ئارىدىن بىر يىل ئۆتۈپ، ئايال ھامىلىدار بولۇپ بىر قىز تۇغۇپتۇ، ئۇنىڭغا زۇلخۇمار دەپ ئات قويۇشۇپتۇ. پەرىلەر ئۇچۇپ كېلىپ، زۇلخۇمارنى قولىغا ئېلىپ ئەركىلىتىپ سۆيۈشۈپتۇ - دە، ئۆز تىلەكلىرىنى بايان قىپتۇ:

كۈلسە ئاغزىدىن گۈللەر ئېچىلسۇن،
ماڭسا تاپىنىدىن تىللا تۆكۈلسۇن،

يىغلىسا كۆزىدىن ئۈنچە چېچىلسۇن،
نىگاھى ئالدىدا قۇزغۇن تىترىسۇن.

ھەپتىلەر، ئايلار ئۆتۈپ زۇلخۇمار پەرىلەرنىڭ تىلىگىنىدەك، كۈلسە ئاغزىدىن گۈل ئېچىلىدىغان، يىغلىسا كۆزىدىن ئۈنچە چېچىلىدىغان، ماڭسا تاپىنىدىن تىللا تۆكۈلىدىغان قىز بولۇپ چوڭ بوپتۇ. بۇنىڭدىن خۇشاللانغان ئەر ـ ئايال ئۇنىڭ نىگاھى ئالدىدا قۇزغۇنلارنىڭمۇ تىترەيدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، بۇ باغقا قۇزغۇنلارنىڭ كېلەلمەيدىغانلىقىدىن خۇشال بوپتۇ.

زۇلخۇمار ئون بەش ياشقا كىرىپتۇ. پەرى ھەدىلىرىنىڭ ئەركىلىتىشى بىلەن ئۆسكەن بۇ قىز خۇددى پەرى ھەدىلىرىدەك گۈزەل ۋە نازاكەتلىك قىز بوپتۇ. شۇ يىلى بۇ باغنى ھېلىقى ئىككى قۇزغۇننىڭ ئايلىنىپ يۈرگەنلىكى مەلۇم بوپتۇ. بۇنى پەيشەنبىلىك تاماشىغا كەلگەن پەرىلەر ئەر ـ ئايالغا مەلۇم قىلىپ، زۇلخۇمارنىڭ سەگەك بولۇپ تۇرۇشىنى تاپىلاپتۇ. بىر كۈنى زۇلخۇمار ئورنىدىن ۋاقىچە تۇرۇپ باغقا چىقىپتۇ، باغنى ئايلىنىپ گۈلزارلىقلاردا تاماشا قىلىپ كۆل بويىغا كەلگەندە، دادىسى بىلەن ئانىسىنىڭ قەپەسكە سولانغان چىرايلىق بىر قۇشنى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، دەرھال ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ قەپەسنى قولىغا ئېلىۋاپتۇ، قەپەستىكى قۇش زۇلخۇمارنى كۆرۈپ ئۆزىنى قەپەسنىڭ شادىلىرىغا ئۇرۇپ، قېچىپ كېتىشكە ھەرىكەت قىپتۇ. زۇلخۇمار ئاتا ـ ئانىسىغا قاراپ، ھەيران بولغان ھالدا:

— بۇنى قەيەردىن ئالدىڭلار؟ — دەپتۇ.

— ھېلىلا گۈللەر ئارىسىدا سايراپ، ئويناپ يۈرگەنىكەن، كۆزىمىزگە چىرايلىق كۆرۈنۈپ تۇتۇۋالدۇق، — دېيىشىپتۇ.

— سىلەر گۈللەتكەن پادىشاھنىڭ بېغىنى خازان قىلغان

www.uyghurkitap.com

قۇزغۇننىڭ بىرى مۇشۇ، — دەپتۇ زۇلخۇمار ۋە يەرنى كولاپ، ئۇنى قەپەس بىلەن بىللىلا كۆمۈپ تاشلاشنى بۇيرۇپتۇ. قۇزغۇن شۇئان تىلغا كىرىپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرمەسلىكنى تىلەپ، زۇلخۇمارغا قاتتىق يالۋۇرۇپتۇ، لېكىن ئۇ قانچە يالۋۇرسىمۇ، زۇلخۇمار قىلچە رەھىم قىلماي ئۇنى كۆمدۈرۈپ تاشلاپتۇ. قۇزغۇن يەر ئاستىغا كۆمۈلۈپ ئۈچ كۈنگىچە قاقىلدىغان ئاۋاز چىقىرىپ يېتىپ، تۆتىنچى كۈنى دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىپتۇ، بەشىنچى كۈنى قۇزغۇن كۆمۈلگەن جايدىن بىر تۈپ ئازغان ئۈنۈپ چىقىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ باغقا يەنە بىر قۇزغۇن ئۇچۇپ كېلىپ ھېلىقى ئازغانغا قونۇۋېلىپ قاقىلدايدىكەن، ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق دەھشەتلىك چىقىدىكەنكى، باغدىكى غەزەلچى قۇشلارنىڭ ھەممىسى باغنىڭ بۇلۇڭ - بۇلۇڭلىرىغا ئۇچۇپ كىرىپ كېتىدىكەن، بىراق زۇلخۇمارنى كۆرۈشى بىلەن قۇزغۇن ئاسمانغا پەرۋاز قىلىپ ئۇچۇپ كېتىپ قالىدىكەن، غەزەلچى قۇشلار مۆكۈنگەن جايلىرىدىن چىقىپ، يەنە ئۆز سايراشلىرىنى داۋام قىلىپ باغنى ئاۋاتلاشتۇرۇۋېتىدىكەن.

بۇ ھال ئۇزۇن داۋاملىشىپتۇ. بىر كۈنى چۈشتە زۇلخۇمار ئۆز ھۇجرىسىدا قاتتىق ئۇخلاپ ياتقانىكەن، قۇزغۇن يەنە كەپتۇ. بىراق، ئۇ بۇ نۆۋەت قاقىلدىماي، ئازغانغىمۇ قونماي، توپتوغرا زۇلخۇمارنىڭ ھۇجرىسىغا ئۇچۇپ كىرىپتۇ - دە، ئۇيقۇدا ياتقان زۇلخۇمارنىڭ كۆزلىرىنى تېزلىك بىلەن چوقۇپ ئويۇپ تاشلاپتۇ، ئاندىن زۇلخۇمارنى چاڭگاللىغىنىچە كۆككە ئاچىقىپ كېتىپتۇ. ئاتا - ئانا نېمە قىلارىنى بىلمەي، داد - پەرياد قىلغىنىچە ئۆزلىرىنى يەرگە ئۇرۇپ يىغلاپ يېتىپ قاپتۇ.

قۇزغۇن كۆك قەرىگە چىقىپتۇ - دە، زۇلخۇمارغا:

— سەن مېنىڭ ئايالىمنى قەتل قىلدىڭ، مەن سېنىڭ بىزنى قورقۇتىدىغان كۆزلىرىڭنى ئويۇپ تاشلىدىم. مېنىڭ

سەندىن ئالىدىغان ئىنتىقامىم بۇنىڭ بىلەن تۈگىمەيدۇ. سەن مېنىڭ ئايالىمنى قانداق ئۆلتۈرگەن بولساڭ، مەنمۇ سېنى شۇنداق ئۆلتۈرىمەن، — دەپتۇ — دە، پەسكە شۇڭغۇپ، ئادەمزاتسىز بىر چۆلگە چۈشۈپتۇ. چۆلدە قاچانلاردىدۇر كۆمۈلۈنىپ قالغان تاشلاندۇق قۇدۇق بار ئىكەن، قۇزغۇن زۇلخۇمارنى ئەنە شۇ قۇدۇققا تاشلاپتۇ، «ئەزرائىلنى مۇشۇ يەردە كۈت !» دەپ قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

زۇلخۇمار كونا قۇدۇقتا بېلىگىچە سۇغا پېتىپ، بىر كېچە — كۈندۈزنى ئۆتكۈزۈپتۇ. سوغۇق، ئاچلىق ۋە ئۇيقۇسىزلىقنىڭ دەردى ئۇنى ئاستا — ئاستا دەرمانسىزلاندۇرۇپتۇ. ئۇ بېشىغا كەلگەن بۇ كۈلپەتتىن پەرى ھەدىلىرىنىڭ خەۋەرسىز قالغانلىقىدىن ئەپسۇسلىنىپ ياش تۆكۈپ، ئۆز ئۆلۈمىنى كۈتۈپ يېتىشتىن باشقا ئامال قىلالماپتۇ. ماغدۇرسىزلانغان پۇتلىرى سوغۇق سۇدا تارتىشىپ، تىزلىرى پۈكۈلۈشكە باشلاپتۇ، كۆزلىرى يۇمۇلۇپ، يېتىۋالغۇسى كەپتۇ. بۇنىڭدىن ئۇ ئۆزىگە ئەجەل ئەلچىسىنىڭ بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى چۈشىنىپتۇ. جان نىمىدىگەن تاتلىق — ھە ! ئۇ سەسكىنىپ، كۆزلىرىنى ئېچىپتۇ. قارىچۇقى قويۇلغان بۇ كۆزلەر كۆرۈش ئىقتىدارىدىن قالغاچقا، كۈنىنىڭ كېچە ياكى كۈندۈز ئىكەنلىكىنى سېزەلمەپتۇ. ئۇ سىلاپ — سىيپاپ قۇدۇقنىڭ زەيلەشكەن تاملىرىغا يۆلىنىپ، سىرتقا قۇلاق ساپتۇ. بۇ ئادەمسىز چۆلدىن ھەتتا ئۇچار قاناتلارنىڭمۇ ئاۋازى كەلمەپتۇ. قىز ھاياتتىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ، ھايات تىزگىنىنى ئەجەل ئاتلىق قاباھەتكە تاپشۇرۇپ، بوشىشىپ كەتكەن پۇت — قولىنى ئۆز ئىختىيارىغا قويۇپ بېرىپتۇ. تىزلىرى ئاستا — ئاستا پۈكۈلۈپ، سۇغا چۆكۈشكە باشلاپتۇ.

قىز سۇغا چۆكۈپ كېتىپ بېرىپ، بىرنەرسىلەرنىڭ ماڭ-

غان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قاپتۇ. ئۇ سەگەكلىشىپ سىرتقا قۇلاق
ساپتۇ. سىرتتىن كالىلارنىڭ مۆرەشلىرى، كىمدۇر بىرىنىڭ
قۇدۇققا چۈشۈرۈۋاتقان چېلىكىنىڭ داراڭلىغىنى ئاڭلىنىپتۇ.
هاياتلىق ئۇمىدى قايتا يالقۇنلىغان قىز كۈچەپ ئورنىدىن تۇ-
رۇپتۇ - دە، تىترەپ تۇرغان قوللىرىنى چېلەككە سۇنۇپ ئۇ-
نىڭ ئارغامچىسىغا مەھكەم يېپىشىپتۇ.

ئەمدى قۇدۇققا چېلەك سالغان كىشىگە كېلەيلى:

بۇ كىشى زۇلخۇمارنىڭ ئاتا - ئانىسى ياشىغان شەھەرنىڭ
چۆلگە تۇتاش بىر چەت يېزىسىدا پادىچىلىق بىلەن هايات
كەچۈرىدىغان بوۋاي ئىكەن. ئۇ هەر كۈنى كالىلىرىنى چۆل-
لۈككە ئاچىقىپ يۇلغۇنلۇققا قويۇپ بېرىدىكەن، چۈشكە يېقىن
مۇشۇ قۇدۇقنىڭ يېنىغا باشلاپ كېلىپ سۇغىرىپ كېتىدى-
كەن، شۇڭا ئۇ باققان كالىلار چۆپكىمۇ، سۇغىمۇ تويۇپ - قاز-
غاچقا ناهايىتى تىمەن ۋە سېمىز ئىكەن. كالىنىڭ ئىگىلىرى
ئۇنىڭ بۇنداق كۆڭۈل قويۇپ بېقىشىدىن بەكمۇ رازى ئىكەن.

بىراق، بوۋاي ياشىنىپ قالغانلىقتىن ئاغرىقچان بولۇپ قېلىپ، بىرنەچچە كۈندىن بۇيان كالىلارنى بېقىشقا چىقالماي، ئۆيدىكى ئازراق ماغدۇرىغا كېلىپ، قايتا پادا بېقىشقا چىققانىكەن.

ئۇ كالىلىرىنى قۇدۇق بېشىغا توختىتىپ قويۇپ، قۇدۇققا چېلەك تاشلاپتۇ ـ دە، ئۇنى سۇغا چۆكۈرۈپ شۇنداق تارتىشىغا، خۇددى چېلەك بىرنەرسىگە ئىلىنىپ قالغاندەك قىمىرلىماي قويماپتۇ، بوۋاي ھەيران بولۇپ قۇدۇق ئىچىگە قاراپتۇ، قۇدۇق چوڭقۇر بولغانلىقتىن ئۇنىڭ ئىچىنى كۆرەلمەپتۇ. بوۋاي يەنە كۈچەپ تارتىپتۇ ـ دە، قۇدۇق ئىچىدىن كىمدۇر بىرىنىڭ ھالسىز ئىڭرىغىنىنى ئاڭلاپ قاتتىق چۆچۈپ كېتىپتۇ. «بۇ نېمە كارامەت؟» دەپتۇ ئىچىدە ھەيران بولۇپ، ئاندىن قۇدۇققا قاراپ: «ئادەممۇسەن، جىنمۇ؟ ئۆزۈڭنى مەلۇم قىل ! » دەپ توۋلاپتۇ. قۇدۇق ئىچىدىن: «مەن ئادەم، مەندىن يانمىسا، خۇدادىن يانار، رەھىم قىلىپ قۇتقۇزۇۋالسىلا» دېگەن بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. بوۋاي: «ئەمىسە ئارغامچا بىلەن بېلىڭنى باغلا» دەپتۇ. زۇلخۇمار ئارغامچىنى بېلىگە باغلاپتۇ، ئاغرىقچان بوۋاي پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلىپ، مىڭ تەسلىكتە زۇلخۇمارنى قۇدۇقتىن تارتىپ چىقىپتۇ. زۇلخۇمار سىرتقا چىقىپلا ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپتۇ. بوۋاي قارىغۇدەك بولسا، ناھايىتى كېلىشكەن قىز، بىراق ئىككى كۆزى ئويۇلغان. بوۋاي تېخى ئون گۈلىنىڭ بىرىمۇ ئېچىلمىغان بۇ قىزنىڭ بېشىغا نېمە ئەلەم كەلگەنلىكىنى چۈشىنىپ يېتەلمەي، ئۇنى بىر ئۆكۈزگە ئارتىپ ئۆيىگە ئەكەپتۇ. ئاق كۆڭۈل بوۋاينىڭ ئۆزىگە ماس كەلمىگەن، جاۋىلداق بىر خوتۇنى بار ئىكەن. ئۇ بوۋاينىڭ بىر كېسەلمەننى ئەكەلگەنلىكىنى كۆرۈپ:

— ئۆزىمىزنى باقالمايۋاتساق، «كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك، بۇ كېسەل كۆرپىسىنى نەدىن ئەكەلدىڭ؟ —

www.uyghurkitap.com

دەپ جاۋىلداپلا كېتىپتۇ. بوۋاي:

— ئۇنداق دېمە، خوتۇن، بىچارە ياش ئىكەن، قولىمىزدىن كېلىشىچە ياخشىلىقىمىزنى ئايىمايلى، ساۋاب بولىدۇ، — دەپتۇ - دە، ئورۇن سېلىپ زۇلخۇمارنى ياتقۇزۇپ، ئىسسىق چاي ئىچۈرۈپتۇ. زۇلخۇمار ھوشىغا كېلىپ، بوۋاينىڭ ياخشىلىقىدىن تەسىرلىنىپ يىغلاپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ياش بىلەن تەڭ ئۈنچىلەر تۆكۈلۈشكە باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن موماي:

— بۇ خېلى چوڭ باينىڭ قىزى ئوخشىمامدۇ، بوينىغا ئاسقان ئۈنچىلىرى ئۈزۈلۈپ كەتتى بولغاي، — دەپ، يەرگە چېچىلغان ئۈنچىلەرنى يىغىشقا باشلاپتۇ. زۇلخۇمار بۇنى ئۇقۇپ:

— ئانا، بۇنداق ئۈنچە مەندە كۆپ، قىسىلسىلا سېتىپ چاي - تۇز قىلسىلا، — دەپ قۇدۇق ئىچىدە يىغلىغاندا ياش - چۇقلىرىغا تۆكۈلۈپ قالغان ئۈنچىلەرنىمۇ ئېلىپ بېرىپتۇ. موماي ھەممىنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن ئېلىۋاپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، زۇلخۇمار خېلى ياخشى بولۇپ، ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇياق - بۇياققا ماڭغانىكەن، تاپىنىدىن تىللا تۆكۈلۈشكە باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن موماي يۈگۈرۈپ كېلىپ تىللالارنى تېرىپ يانچۇقىغا سېلىپتۇ ۋە ئىچىدە بۇ راستتىنلا باينىڭ قىزى ئىكەن، بەلكى بۇنىڭ كۆزىنى ئەنە شۇ تىللالارنى كۆزلىگەن بىرى ئويغان بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپتۇ ۋە ئۇنىڭ بارلىق تىللا - ئۈنچىلىرىنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن زۇلخۇمار ئۇخلاپ قالغاندا ئۇنىڭ يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپتۇ، بىراق ھېچنېمە تاپالماپتۇ. لېكىن، كۈنلەر ئۆتكەنسېرى ئۇنىڭ چۈشۈپ قالىدىغان تىللا - ئۈنچىلىرى كۆپىيىشكە باشلاپتۇ. موماي ئۇنى بوۋايدىن يوشۇرۇنچە ئۇتتۇرلۇق توپلاپ بىر ساندۇققا قاچىلاۋېرىپتۇ. ساندۇقمۇ توشۇپتۇ. شۇ چاغدا مومايىنىڭ

نىيىتى بىردىن بۇزۇلۇپتۇ، ئۇ، مۇبادا بۇ قارىغۇنىڭ ئىگىسى
چىقىپ قېلىپ ئەكەتكۈدەك بولسا، بۇ تىللا ـ [illegible]
سورىقى بولۇپ قالىدۇ، شۇڭا بۇ قارىغۇنى ۋاقتىدا [illegible]
رۇپ، ئىشىنىڭ ئالدىنى ئالاي دەپ ئويلاپ، بوۋاي پادا باق[illegible]
چىقىپ كەتكەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇنى يوقىتىۋەتمەكچى
بوپتۇ، بىراق قايسى يول بىلەن يوقىتىشنى ئويلاپ يېتەلمەي بىر
مەزگىلنى ئۆتكۈزۈۋېتىپتۇ. بۇ چاغدا زۇلخۇمار خېلىلا ئەسلىگە
كېلىپ، ئۆزىنىڭ ھۆددىسىدىن ئۆزى چىقالايدىغان بولۇپ قاپتۇ.
ئۇ بىر كۈنى بوۋاي بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ كۈلۈمسى-
رىگەنىكەن، ئاغزىدىن تۇرلۇك ـ تۈمەن گۈل ئېچىلىپ بوۋاي-
نى ھەيران قالدۇرۇپتۇ. زۇلخۇمار شۇئان قولىنى ئاغزىغا ئا-
پىرىپ بىر تۇتام گۈلنى سۇغۇرۇۋاپتۇ ـ دە، بوۋايغا بۇ گۈل-
لەرنى بازارغا ئاپىرىپ سېتىپ كېلىشنى تاپىلاپتۇ. بوۋاي
گۈللەرنى ئېلىپ بازارغا بېرىپتۇ. بۇ گۈللەر بازاردا ھەممىنى

ھەيران قالدۇرۇپتۇ، چۈنكى پادىشاھنىڭ بېغىغا قۇزغۇن پەيدا بولغاندىن بۇيان پۈتۈن شەھەردىكى دەل ـ دەرەخ، گۈل ـ چېچەكلەر قۇرۇپ تۈگىگەنىكەن. شەھەر خەلقى گۈلنى كۆرۈپ، مەن ئالىمەن دېسە، مەن ئالىمەن دېيىشىپ، بوۋاينى ئوتتۇرىغا ئېلىۋاپتۇ. شۇ چاغدا پادىشاھنىڭ خىزمەتچىلىرىمۇ بازارغا چىققانىكەن، ئۇلار بوۋايغا دەرھال پۇلىنى تۆلەپتۇ ـ دە، گۈلنى ئېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ كېتىپتۇ. پادىشاھ گۈلنى كۆرۈپ ئۆز كۆزىگە ئۆزى ئىشەنمەي قاپتۇ، بۇنداق گۈللەر ئۇن نەچچە يىل ئىلگىرى ئۆز بېغىغا قارىغان بوۋاي ـ موماي باغۋەنلەرنىڭلا قولىدا ئۆسكەنىكەن. ئۇلار كېتىپ گۈل تۇرماق، دەل ـ دەرەخلەرمۇ قۇرۇپ تۈگىگەنىكەن. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ، بىر تەرەپتىن، بوۋاي ـ مومايىنى قوغلىۋەتكىنىگە قاتتىق پۇشايمان قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلارنىڭ قوغلىنىشىغا سەۋەبچى بولغان «شاتۇتى» دىنمۇ گۇمانلىنىپ قاپتۇ، يېقىندىن بۇيان ئەنە شۇ شاتۇتىنىڭ بىرى ئىزسىز يوقىلىپ كېتىپ، ئىككىنچىسى بىرقانچە كۈندىن كېيىن پەيدا بولۇپ قاپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭمۇ ئىزسىز يوقىلىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنى ئالتۇن قەپەسكە سولاپ ئۆز يېنىدا ساقلايدىغان بولۇپ قاپتۇ. بىراق، بۇ شاتۇتى بۇرۇنقىدەك سايرىمايدىكەن، ئۇنىڭ كۆزلىرى تۇرۇپ ھۇۋقۇشنىڭ كۆزىگە ئوخشاپ قالسا، تۇرۇپ مۈشۈكنىڭ كۆزىگە ئوخشاپ قالىدىكەن. بۇنداق چاغدا پادىشاھنى قاتتىق سۈر باسىدىكەن ـ دە، شاتۇتىنى سىرتقا ئاچىقىپ كېتىشكە بۇيرۇيدىكەن ۋە بوۋاي ـ موماي باغۋەنلەرنى ئەسلەپ قالىدىكەن. مانا بۈگۈن ئەنە شۇ بوۋاي ـ مومايلار ئۆستۈرگەندەك چىرايلىق گۈلنى كۆرۈپ ئۇلارنى تېخىمۇ سېغىنىپتۇ ـ دە، گۈلنى سېتىشقا ئەكەلگەن بوۋاينى دەرھال ئىزدەپ تېپىشنى بۇيرۇپتۇ. چاپارمەنلەر تەرەپ ـ

تەرەپكە ئات سېلىپ بوۋاينى ئىزدەپتۇ، لېكىن تاپالماپتۇ.

بوۋاي گۈلنى سېتىپ بولۇپلا ئازراق ئوزۇق — تۈلۈك ئېلىپ، قالغىنىغا زۇلخۇمارغا دورا ئېلىپ توپتوغرا ئۆيىگە يېنىپ كەلگەنىكەن، ئۇ ئۆيىگە كىرىپلا ئۆز كۆزىگە [illegible] ئىشەنمەي قاپتۇ: ئۇنىڭ ھويلىسى تامامەن گۈل — چېچەككە تولغان، بىرقانچە پەرى زۇلخۇمارنى ئورىۋېلىپ ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناۋاتقان، زۇلخۇمارمۇ ئاغزىدىن دەستە — دەستە گۈللەرنى ئېچىلدۇرۇپ قاقاقلاپ كۈلۈۋاتقان، ئۇنىڭ كۆزىمۇ ئەسلىگە كېلىپ، چولپاندەك نۇر چېچىپ تۇرغان، ئۆزىنىڭ مومىيى بولسا، بىر قولىدا پىچاق تۇتقىنىچە بىر بۇلۇڭدا تاشقا ئايلىنىپ قېتىپ قالغانىكەن.

بوۋاي ئەھۋالنىڭ تەكتىگە يېتەلمەي، بۇ ئوڭۇممۇ، چۈشۈممۇ؟ دەپ تۇرۇشىغا، زۇلخۇمار يۈگۈرۈپ كېلىپ ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ، دوستلىرىغا تونۇشتۇرۇپ:

— مېنى قۇتقۇزۇپ قالغان ئاتام مانا مۇشۇ! — دەپتىكەن، قىزلارمۇ يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ بوۋايغا ئىللىق سالام قىلىپ رەھمەت ئېيتىپتۇ ۋە ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ:

— سىڭلىمىزنى قوزغۇن ئېلىپ قاچقاندىن بۇيان، ئۇنى ھەر كۈنى ئىزدەپ بارمىغان يېرىمىز قالمىدى. بۈگۈن يەنە مۇشۇ ئەتراپنى ئىزدەپ ھاۋانى كېزىپ يۈرگىنىمىزدە سىلى گۈل كۆتۈرۈپ مۇشۇ ھويلىدىن چىقىپ قالدىلا. بۇ گۈللەر پەقەت بىزنىڭ سىڭلىمىزنىڭ ئاغزىدىنلا تۆكۈلىدىغان، ئېچىلىدىغان بولغاچقا، سىلى ئۇزاپ كېتىشلىرى بىلەنلا بۇ ھويلىغا ئۇچۇپ چۈشتۇق. ئەپسۇسكى، مومايلىرى سىڭلىمىزنى ئۆلتۈرۈشنى قەستلەپ، ئۇنىڭغا پىچاق ئۇرماقچى بولۇپ تۇرۇپتىكەن، بىز ئۇنى دەرھال تاشقا ئايلاندۇرۇپ قويۇپ، سىڭلىمىزنى قۇتقۇزۇپ قالدۇق. سىلىگە رەھمەت، لېكىن ئاياللىـ-

-رىنى كەچۈرەلمەيمىز، — دېيىشىپتۇ.
بوۋاي ئايالىنىڭ نېمە ئۈچۈن قاتىللىق قىلماقچى بولغاند-ىلىقىنى بىلىش ئۈچۈن، ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. پەرىلەر موماينى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرىپتۇ. موماي قار - يامغۇر يىغلاپ، ئۆمىلەپ قوپۇپ، ئۇنچە - تىللا تولدۇرۇلغان ساندۇقنى ئاچقىپتۇ ۋە:
— ئەسلى مەن مۇشۇلارنى ئۆزۈمنىڭ قىلىۋېلىش ئۈچۈن پەيلىمنى بۇزغانىدىم، بۇنى قايتۇرۇپ بېرەي، بىر قوشۇق قېنىمدىن كېچىڭلار، — دەپ قىزلارنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپتۇ.
دەل شۇ چاغدا بوۋاينى ئىزدەپ يۈرگەن شاھ لەشكەرلىرى قورۇغا كىرىپ كەپتۇ ۋە شاھنىڭ پەرمانىنى يەتكۈزۈپتۇ.
— سىلەر مېڭىۋېرىڭلار، بىز ھازىر بارىمىز، — دېيىشىپ، قىزلار زۇلخۇمارنى كۆتۈرۈپ كۆككە پەرۋاز قىلىپ، ئاۋۋال زۇلخۇمارنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ يېنىغا، ئاندىن شاھنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. زۇلخۇمارنىڭ كىرگىنىنى كۆرگەن قۇزغۇن قەپەستە تېپىرلاپ، كۆزلىرىدىن قان - ياش تۆكۈپ يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ. زۇلخۇمار ئۆزى ۋە ئاتا - ئانىسىنىڭ ئاشۇ قۇزغۇنغا مۇناسىۋەتلىك بولغان كەچمىشىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ، قۇزغۇننى يەرگە كۆمۈپ تاشلاشنى بۇيرۇپتۇ. شاھ قۇزغۇننى دەرھال كۆمدۈرۈپ تاشلاپتۇ - دە، زۇلخۇمارنىڭ ئاتا - ئانىسىغا ئۆز تەختىنى بوشىتىپ بېرىپتۇ. زۇلخۇمارنىڭ دادىسى زۇلخۇمارنى قۇتقۇزۇۋالغان بوۋاينى ۋەزىرلىككە تەيىنلەپ، تەختتە ئولتۇرۇپتۇ. شۇنىڭدىن بۇيان باغلار، گۈلىستانلار گۈللەپ - ياشناپتۇ، ئەل پاراۋان بوپتۇ. زۇلخۇمار پەرى ھەدىلىرى بىللە خۇشال - خۇرام ئويناپ، تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ ئۆسۈپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى پېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ھېكمەتلىك ساندۇق

بۇرۇنقى زاماندا بىر كىشى ياشىغانىكەن. ئۇنىڭ قاقۋاش، ئىچى يامان بىر خوتۇنى بار ئىكەن. بۇ ئادەم بۇرۇندىن تارتىپ ئوتۇنچىلىق قىلىدىكەن. ئوتۇنچىنىڭ دۇنيالىقتا ئىككى قىزى بولۇپ، بىرى خوتۇنىغا ئۆگەي ئىكەن. ئوتۇنچىنىڭ خوتۇنى ئۆز قىزىنى ئالىقىنىدا كۆتۈرۈپ، پەپىلەپ باقىدىكەن، ئەمما ئۆگەي قىزىنى كۈندە نەچچە ۋاخ تىللاپ، ئۇرۇپ، چاچلىرىنى يۇلۇپ ئازار بېرىدىكەن. ئۆز قىزى بىلەن بېشىنى بىر يەرگە قىلىۋېلىپ، خەقلەرنىڭ غەيۋەت – شىكايىتىنى قىلىپلا ئولتۇرىدىكەن. ئۆگەي قىزى ئۆي ئىشلىرىغا پىششىق، ئەمگەكچان قىز بولۇپ، ئۆينىڭ پۈتۈن ئېغىر – يېنىك ئىشلىرىنى دائىم ئاشۇ قىز قىلىدىكەن. ئۆگەي ئانىسى نانىنىڭ كۆيۈكىنى، ئاشنىنىڭ سۇيۇقىنى بەرسىمۇ، بەرمىسىمۇ پەقەت گەپ قىلمايدىكەن. بۇ قىز ئەنە شۇنداق ياۋاش، ساددا ئىكەن. شۇنداق بولسىمۇ، ئۆگەي ئانا ھەر كۈنى ئېرى كەچتە ئوتۇن سېتىپ ھېرىپ – ئېچىپ ئۆيگە كەلسە، بىكاردىن – بىكار:

— قىزىڭ ماڭا يوغانچىلىق قىلدى، مېنىڭ قىزىمنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بەرمىدى، مەن بىلەن تاكاللاشتى، يا بۇ ئۆيدە قىزىڭ بىلەن قال، مەن كېتىمەن، يا بولمىسا، قىزىڭنى بىر يەرگە يوقات، ئاندىن مەن تۇرىمەن... بولمىسا، گېپىڭنى

ئېيت ! — دەپ ياقىسىغا ئېسىلىدىكەن. ئاخىر ئېرى بۇ جېـ-
دەل - غوۋغادىن تويۇپ، خوتۇنىدىن سوراپتۇ:

— ئەمىسە، سېنىڭچە بۇ قىزنى قانداق قىلىش كېرەك؟

— قانداق قىلاتتىڭ، قىزىڭنى جاڭگالغا ئاپىرىپ تاشلىـ-
ۋېتىپ كېلىسەن، — دەپتۇ خوتۇنى. بىچارە ئوتۇنچى: «خەير، بوپتۇ، ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار دەپتىكەن، قىزىم جاڭگالدا ياۋا ئالما تېرىپ يەپ كۈننى ئۆتكۈزەر» دەپتۇ ئىچىدە. شۇ-
نىڭ بىلەن قىزىنى يېتىلەپ جاڭگالغا قاراپ مېڭىپتۇ. قويۇق جاڭگاللىقنىڭ ئارىسىغا يېتىپمۇ كەپتۇ. بۇ يەردە ياۋا ئالما دەرەخلىرى ئىنتايىن كۆپ ئىكەن.

— جېنىم قىزىم، سەن مۇشۇ يەردە ئالما تېرىپ تۇر-
غىن، مەن ئاۋۇ يەردىن ئوتۇن كېسىپ كېلەي، — دەپ قىزى-
نى ئورمانلىقتا قويۇپ ئۆزى كۈنچىقىش تەرەپكە قاراپ كې-
تىپتۇ. قىز بۇ يەردە نۇرغۇن ياۋا ئالما، ئۆرۈكلەرنى تېرىپ-
تۇ، يەنە بىكار ئولتۇرۇشنى خالىماي، ئىككى - ئۈچ يەرگە ئوتۇن - چاۋار دۆۋىلەپتۇ، لېكىن دادىسى كەلمەپتۇ. كۈن ئولتۇراي دەپ قاپتۇ. قىز قۇلاق سالسا، ئۇيان - بۇياندىن يىغلىپ كېچىلىرى مۇشۇ ئورماندا تۈنەيدىغان جان - جا-
نىۋارلاردىن بۇلبۇل، كاككۇك، شاتۇتى، قارىقۇشقاچ، تۇرۇلغا قاتارلىق ئۇچار قۇشلارنىڭ كەچكى بەزمىسى باشلىنىپتۇ. قىز بۇ تاماشىغا قىزىقىپ، ئۆز جايىدا ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. ئاڭغىچە كۈنمۇ كەچ بوپتۇ، دادىسى يەنىلا كۆرۈنمەپتۇ. بىردەمدىن كې-
يىن بۆرە، يولۋاسقا ئوخشاش يىرتقۇچ هايۋانلارنىڭ هۆركىـ-
رەشلىرى ئاڭلىنىشقا باشلاپتۇ. قىزنى قورقۇنچ بېسىپتۇ، بىراق يولنى بىلمىگەچكە قاياققا قاراپ مېڭىشنى بىلەلمەپتۇ. تۆت ئەتراپىغا قارىسا، يىراقتىن پىل - پىل قىلىپ بىر چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈپتۇ. قىز يورۇق كۆرۈنگەن تەرەپكە

قاراپ يۈگۈرۈپتۇ، بارسا، ئالدىدا بىر كونا ئۆي تۇرغۇدەك. قىز ئۆيگە كىرىپ قارىسا، ئوچاق ئالدىدا بىر موماي ياتقانغا ئوت قالاپ ئولتۇرغانىكەن. قىز:

— ئەسسالام، موما، — دەپتۇ. موماي:

— كەل، قىزىم، — دەپ ئوچۇق چىراي قارشى ئاپتۇ، ھەم قانداق قىلىپ بۇ يەرلەرگە كېلىپ قالغانلىقىنى سوراپتۇ. قىز بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. موماي:

— بوپتۇ، قىزىم، خاپا بولما، مەنمۇ يالغۇز، سەن ماڭا بالا بول، — دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، قىز مومايىنىڭ يېنىدا قاپتۇ.

قىز ھەر كۈنى ئورنىدىن سەھەر تۇرۇپ ئۆيلەرنى سۈپۈرىدىكەن، سۇ ئەكىرىدىكەن، چاي قاينىتىدىكەن، ئارىلاپ مومايىنىڭ چاچلىرىنى تاراپ قويىدىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى موماي بۇ قىزنى ئۆگزىدىن ئوتۇن

www.uyghurkitap.com

ئەچۇشۇشكە بۇيرۇپتۇ. قىز ئۆگزىگە چىقىپ ئەتراپنى كۆرۈپ، كۆڭلى خېلى ئېچىلىپ قاپتۇ. كۇنچىقىش تەرەپكە قاراپتىكەن، ئۆز ئۆيى كۆرۈنۈپتۇ. قىز ئۆينى كۆرۈپ دادىسىنى ئەسلەپتۇ - دە، كۆزلىرىگە ياش كەپتۇ. قىز ئوتۇننى ئېلىپ قايتىپ چۇشكەندە، موماي قىزنىڭ كۆزىدىكى ياش يۇقىنى كۆرۈپ:

— نېمە بولدۇڭ، قىزىم، يىغلىغان ئوخشىمامسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. قىز:

— ئۆيۈمنى كۆرۈپ، دادامنى سېغىنىپ يىغلىدىم، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ موماي، — ئۆگزىدە بىر قىزىل ساندۇق بار، شۇنى ئەچۇش.

قىز ساندۇقنى ئەچۇشۇپتۇ.

— مانا مۇنۇ ئاچقۇچنى مەھكەم تۇت. ساندۇقنى يولدا ھەرگىز ئاچما، ئۆيۈڭگە بارغاندا ئاچ، — دەپتۇ ۋە قىزنى ئوبدان ياساپ - جابدۇپ، بىر هارۋىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئۆيىگە ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. قىزمۇ خۇش بولۇپ، ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ. دادىسى قىزىنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ئاتىلىق باغرىغا بېسىپ، ئۆيىگە باشلاپ كىرىپتۇ، لېكىن خوتۇنى يەنە ئاۋۋالقىدەكلا «چىك - چىك» كېسىلىگە قاپتۇ. بۇ چاغدا قىز ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېلىقى قىزىل ساندۇقنى ئاچقانىكەن، ساندۇق ئىچىدىن چىنە - چىنىدە ھەسەل، مۇراببا، سۈت - قايماق، شىرنە - شەربەت؛ داستىخاندا كاكچا، توم نان، گىردە - شىرمان؛ لېگەن - لېگەندە بەتتە - پولۇ، مانتا - يۇتازا، ساڭزا - سامبۇسا چىقىپتۇ. ئارقىدىن توپ - توپى بىلەن شايى - ئەتلەس، تاۋار - دۇردۇن، دۇخاۋا - مەخمەل؛ ئۇنىڭ كەينىدىن قوشلاپ زىلچا - گىلەم، تەڭلە-

ـمات، نوقـۇت چۆچـلـىق كـىگـىزلـەر؛ ئاخـىردا يەنە چۆگۈن ئۇچەي-
ـنەك، چىنـە ـ چۆچەك، تارغاق ـ سۈزگە، تاشئەينەك قاچىلىق
ئېسىل ماللار چىقىپ ئۆينى تولدۇرۇۋېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئۆي-
گەي ئانا ئولتۇرالماي قاپتۇ. ئاخىردا ئېرىگە ئۆز قىزىنىمۇ
جاڭگالغا ئاپىرىپ تېنىتىپ قويۇپ كېلىشنى ئېيتىپتۇ.

ئەتىسى دادىسى بۇ قىزنى يېتىلەپ خۇددى شۇ ئورمانغا ئاپىرىپ تېنىتىپ قويۇپ ئۆزى قايتىپ كەپتۇ.

كەچ بوپتۇ. بۇ قىزنىمۇ قورقۇنچ بېسىپتۇ. ئەتراپىغا قارىسا، يىراقتا بىر چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ قىزمۇ ھېلىقى موماي ئولتۇرغان ئۆيگە كەپتۇ. موماي بۇ قىزنىمۇ ئوچۇق چىراي قارشى ئاپتۇ، ئەمما بۇ قىز مومايغا سالاممۇ قىلماپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، موماي ئۇ قىزنى ئۆز يېنىدا ئېلىپ قاپتۇ. ئەمما، بۇ قىز دائىم باتناپ، يىغلاپلا ئولتۇرىدىكەن، مومايىنىڭ ئۆيىنىمۇ سۈپۈرمەيدىكەن، ئىشىنىمۇ ئېتىپ بەرمەيدىكەن، چېچىنىمۇ تاراپ قويمايدىكەن، موماي ئىشقا بۇيرۇسا:

— مەن خەقنىڭ دېدىكى ئەمەس، ئۆزلىرى قىلسىلا، — دەپ ئولتۇرۇۋالىدىكەن.

بىر كۈنى موماي قىزنى ئۆگزىدىن ئوتۇن ئەچۈشۈشكە بۇيرۇپتۇ. قىز غودۇڭشىپ يۈرۈپ مىڭ تەسلىكتە ئۆگزىگە چىقىپتۇ. ئۇمۇ تۆت ئەتراپىغا قاراپ ئۆزىنىڭ ئۆينى كۆرۈپتۇ ـ دە، ئوتۇنمۇ ئالماي قايتىپ چۈشۈپ:

— ئۆيۈمنى سېغىندىم، كېتىمەن، — دەپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. موماي:

— ئۇنداق بولسا، ئۆگزىدە بىر ئاق ساندۇق بار، شۇنى ئەچۈش، — دەپتۇ. قىز ئەچۈشۈپتۇ. موماي ئۇنىڭغىمۇ بىر ئاچقۇچنى تۇتقۇزۇپ، ئۆيىدە ئېچىشنى تاپىلاپ، ساندۇقنى كۆ-

تۇرگۇزۇپ يولغا سېلىپ قويۇپتۇ. قىز ئۆيىگە ناھايىتى خۇش بولۇپ قايتىپ كەپتۇ. قىزنىڭ يوغان بىر ئاق سانـ- دۇقنى كۆتۈرۈپ كەلـ- گەنلىكىنى كۆرگەن ئا- نىسىنىڭ خۇشاللىقى ئىچىگە پاتماي قاپتۇ. ئاندىن قىزىغا مۇنداق دەپتۇ:

— ۋاي قىزىم، چىڭ تۇت، بۇ ساندۇقـ- نى داداڭ، ئۆگەي ھە- دەڭ بار يەردە ئاچمايـ- لى، نېمىكى دۇنيا چىقسا ئۆزىمىزنىڭ بولسۇن، ئۇلارغا كۆرسەتمەيلى، ھېچنېمە بەرمەيلى، — دەپ يەتتە قات قازناقتا يوشۇرۇپ قويۇپتۇ. ئاخشىمى ھەممەيلەن ئۇخلاپ قاپتۇ. تازا يېرىم كېچە بولغاندا ئانا بىلەن قىز ئاستا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ قازناققا كىرىپ، ھېلىقى ئاق ساندۇقنى شۇنداق ئاچقانىكەن، يەتتە باشلىق بىر ئەجدىھا چاچراپ چىقىپ، قىز بىلەن ئۇنىڭ ئانىسىنى بىرلا دەم تارتىپ يۇتۇۋېتىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ھېلىقى ئۇتۇنچى قىزى بىلەن بەخت - دۆلەتكە ئىگە بولۇپ، قىزىنى ئۆزىگە ئوخشاش ساددا بىر ئىشلەمچى يىگىتكە توي قىلىپ بېرىپ، خاتىرجەم ۋە خۇشال - خۇرام كۈن كەچۈرۈشكەنىكەن.

[General Information]
书名=维吾尔民间故事 4　维吾尔文
SS号=40250812

www.uyghurkitap.com